

The Project Gutenberg eBook of Lähimmäisiäni, by Kyösti Wilkuna

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Lähimmäisiäni

Author: Kyösti Wilkuna

Release date: August 8, 2015 [EBook #49655]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LÄHIMMÄISIÄNI ***

Produced by Tapio Riikonen

LÄHIMMÄISIÄNI

Kirj.

Kyösti Wilkuna

Otava, Helsinki, 1919.

SISÄLLYS:

Työtoverit
Viimeinen mohikaani
Oikea ammattimies
Ikuinen jöröttäjä
Loukattu aviomies
Matkakumppani
Suutarin Leena
"Mulla piisaa"

Veljekset
Miekannielijä
Matti Rentonen
Punakaartin päällikkö
Totinen israeliitta
Väkevä mies
Joonas Paski ja hänen osuutensa Venäjän vallankumouksessa
Suntio Aaholma järkyttää auringon arvovaltaa
Vapauttava vertaus
Emännöitsijä
Tuulenperän ammattikuntalaisia
Suursiivous
Metsätalossa

TYÖTOVERIT

— Kilk, kalk! Kilk, kalk!

Tasaisesti ja hellittämättä kaikui tuo ääni louhuiselta rinteeltä. Täsmälleen kello seitsemän aamulla se alkoi ja kesti kello kuuteen illalla, tauoten vain puolenpäivän aikaan yhdeksi tunniksi.

Kivimiehet Simola ja Saikku siellä työskentelivät, toinen pidellen poraa, toinen lekaa hoitaen. Kevätvarhaisesta he kalkuttivat aina näin syksymyöhään, jolloin puut alkoivat kellastua ja pieni, puolittain huvila-asutuksen muodostama kylä sai yhä autiomman tunnun.

He olivat jo vuosikymmenen työskennelleet kumppanuksina, ensinnä valtion töissä, sittemmin omaan laskuunsa. Kylässä ja pitkin sen halki kulkevan radan vartta rakennettiin yhtä mittaa niin, että kivityötä riitti enemmän kuin tehdä ehti.

Oikeastaan he eivät olleet ihan tasa-arvoiset työkumppanukset, sillä Simola oli työnantaja ja Saikku päiväpalkkalainen. Simola teki rakentajain kanssa työsopimukset ja maksoi sitten kahdesti kuussa Saikulle sovitun päiväpalkan.

Paljon heissä oli toisiaan muistuttavaa. Molemmat olivat ensinnäkin pieniä, alle keskikoon. Ja tummapintaisia he molemmat niinikään olivat, kummallakin miltei pikimusta tukka ja mustat kulmakarvat. Saikulla oli lisäksi silmätkin mustat, mutta Simolalla ne olivat siniset. Tämän viimeksimainitun eroavaisuuden lisäksi oli Simola hiukan täyteläisempi ja hartiakkaampi kuin Saikku, joka oli laiha ja suonikas.

Juroja, harvasanaisia ja sitkeitä mallinpurijoita he olivat kumpikin, utteraita ja vääjäämättömiä työssä.

Molemmat olivat perheellisiä miehiä, mutta Simolan avioliitto oli lapseton, jota vastoin Saikulla oli puolikymmentä perillistä. Tästä se luonnollisesti johtui Simolan taloudellinen etevämyys, niin että hän toveriinsa nähden kykeni esiintymään työnantajana. Hänellä oli siisti punaiseksi maalattu tupa radan kupeessa hiukan tuonempana kylästä ja pankkiin vei hän aina tavan takaa joukon säästösatasia. Saikku oli vähintään yhtä säästäväinen, mutta kassaa hänelle ei kertynyt, kun oli siksi monta suuta syömässä ja asuakin täytyi vieraan katon alla. Mutta tästä taloudellisesta eriarvoisuudesta huolimatta olivat he lujasti toisiinsa kiintyneet. Sanoin eivät he sitä koskaan toisilleen osottaneet ja yleensäkin puhuivat he työmaalla mahdollisimman vähän. Saattoipa väliin mennä kokonaisia päiviäkin, etteivät he sanaa toisilleen vaihettaneet. Kun Simola vähää ennen seitsemää kiipesi louhikon rinnettä ylös työmaalle, tapasi hän aina Saikun juuri paikalle saapuneena sekä ripustamassa eväsreppuaan ja takkiaan katajanoksaan. Hyvää huomenta ei toivotettu kummaltakaan puolen, ei edes puolinainen murahdus tai päänyökkäys tullut kysymykseen. Simola ripusti vain oman reppunsa ja takkinsa toiseen oksaan, otti puserontaskustaan vanhoista kellonkuorista muodostetun rasian, josta haukkasi siistin palan pikanellia, sijoitti sen mukavimmilleen toiseen poskeensa ja tarttui lekaan. Sillaikaa oli Saikku jo asettanut poran valmiiksi ja niin alkoi, samalla kuin seitsemän juna saapui läheiselle pysäkillä, rinteeltä kajahdella tuttu: — kilk, kalk! kilk, kalk!

Joitakin murahduksia tai joo- ja ei-sanoja enempää ei tavallisesti päivän mittaan vaihdettu, Simola vain silloin tällöin työn käydessä sylkeä tirskautti sivulleen, mihin Saikku säännöllisesti vastasi siten,

että hänen sylkensä tirskahti ristikkäin Simolan syljen kanssa. Ja juuri kun kello osotti kuuden aikaa illalla, laski Simola lekan maahan, silmäsi vaistomaisesti kelloaan ja murahti: — eikö piisanne jo tälle päivälle, minkä jälkeen kumpikin puki takin päälleen, otti reppunsa ja lähti enempiä puhumatta omalle suunnalleen. Mutta toistensa seuraa he kaikesta huolimatta kaipasivat. Kun Simola esimerkiksi kerran kiveä räjäytettäessä loukkasi itsensä ja oli pakotettu parisen viikkoa makailemaan kotona, kävi Saikku joka iltapäivä hänen luonaan. Saattoi kyllä tapahtua, etteivät he kaikiste noiden käyntienkään aikana puhuneet toisilleen mitään. Saikku istui vain tuolilla, poltteli piippuaan ja vaihtoi jonkun sanan Simolan eukon kanssa, minkä jälkeen hän kopisti tuhkan piipunpesästä ja lähti kotiin, luomatta edes silmäystäkään työtoveriinsa.

Sen kaksiviikkoiskauden lopulla, jonka kuluttua Simola säännöllisesti suoritti palkan Saikulle, kävi heidän keskinäinen kanssakäymisensä entistäänkin jurommakgi. Alituinen, aamusta iltaan kestävä yhdessäolo oli alkanut tympäistä ja kerännyt kummankin sydänlokeroihin epämääräistä närää toista kohtaan. Happamin ilmeinen muljauttelivat he silmiään ja äkäisesti tirskahtelivat sylyt ristikkäin, kun he mällejään käänneillen hoitivat porausvehkeitään.

Mutta tänään, jolloin oli kulumassa viimeisen edellinen päivä tuosta kaksiviikkoiskaudesta, sukeusi heidän välilleen tavallista monisanaisempi vuoropuhelu. Simola hoiti tällä kertaa poraa ja kun reikä oli valmis, laski hän työaseen kädestään, silmäsi kelloa ja virkkoi kuin itsekseen:

— ... hyvin vielä pysäkille.

Tämän lauseen päälle, jonka alun hän oli purrut kuulumattomiin, katsoa muljautti hän toveriinsa.

— ... tiedä, lähtisikö häntä — murahti Saikku.

— ... jos tahdot! — murahti vuorostaan Simola.

— Kaksiko litraa sitä? — hymisi Saikku itsekseen, lähestyen takkia.

— ... häntä vähemmästäkään, — vastasi Simola.

— Venniaa niinkuin ennenkin, — arveli Saikku ja lähti painumaan pysäkkiä kohti.

Simola puolestaan ei virkkanut mitään, vaan kokosi kapineensa ja lähti astelemaan kotiaan kohti.

Tänään he siis olivat lopettaneet työnsä neljännestä vaille viisi. Mutta niin he olivat tehneet joka kerta ennenkin kuun viimeisen palkanmaksupäivän aattona. Silloin lähti heistä aina toinen viiden aikaan ohikulkevalla paikallisjunalla pistäytymään kaupungissa, josta hän toi kahden litran viinapullon. Sen kuljetti hän sitten seuraavana päivänä työpaikalle, missä he työn päätettyään ja tilin tehtyään tyhjensivät sen yhteisesti. Täten he olivat vuodesta vuoteen kerran kuukaudessa ottaneet perusteellisen humalan, saaden samalla tilaisuuden tyhjentää ja liestyttää sitä närää, mitä kuluneen kuukauden aikana oli sydämen pohjalle kasaantunut. Kohmelon sairastettuaan ryhtyivät he sitten uusina miehinä työtänsä jatkamaan.

Edellisellä kertaa oli Simola tehnyt kaupunkiretken. Siksi oli sinne nyt Saikun asia mennä ja sen vuoksi oli Simola kelloansa silmäten huomauttanut, että vielä hyvin ehtii pysäkille siksi kuin juna tulee. Siihen oli Saikku ollut hiukan empivinä, että eipä tiedä muka, viitsisikö häneen lähteä, mihin Simola oli murahtanut, että menepä jos tahdot, hyvin tietäen, ettei Saikku missään tapauksessa olisi menemättä, yhtä vähän kuin hankään omalla vuorollaan niin tekisi. Saikku piti enemmän fenniaviinasta, jota hän lähtiessään mainitsi tuovansa, mutta Simola vuorollaan toi aina savonviinaa.

Aamulla he olivat tavalliseen aikaan työmaalla. Juuri kun Saikku oli ehtinyt kiivetä ylös rinteelle ja ripusti eväsreppuaan oksalle, kohosi Simolakin, omalta suunnaltaan tullen, työpaikalle. Sitten alkoi herkeämätön kalkutus, joka keskeytyi ainoastaan päivällistunniksi. Eväänsä söivät he parin sylen päässä toisistaan sekä syrjittäin toisiinsa istuen. Aterioituaan istuivat he puolisen tuntia äänettöminä, Saikku poltellen piippuaan ja Simola, joka ei tupakoinut, käänneillen hitaasti mälliään ja katsellen alas kylään.

— Kilk, kalk, — alkoi taas tasan kello yksi ja kun viiden juna tuuheine savuhäntineen ilmestyi näkyviin, pani Simola poravasaran syrjään ja murahti:

— Saa olla.

Samalla sylkäsi hän loppuun pureskellun mällin jäännökset suustaan ja veti housuntaskustaan avaran messinkileukaisen rahakukkaron. Hitaasti ja tuumaillen veti hän sieltä huolellisesti kokoon taitetun setelin toisensa jälkeen, levitti ne auki ja asetteli päällekkäin kämmenelleen.

— ... kai se pitäisi olla, — sanoi hän, ojentaen setelitukun Saikulle.

Tämä lasi setelit yhtä perusteellisesti ja ilmoittaen hyväksymisensä sanoilla: — näkyy olevan, kääri ne kokoon ja työnsi omaan kukkaroonsa, jonka lukko kiinni painuessaan napsahti niin äkäisesti kuin ei aikoisi koskaan enää aueta.

Nyt seisoivat he hetkisen ikäänkuin neuvottomina ja epäselvillä siitä, mihin tämän jälkeen olisi ryhdyttävä. Lopuksi Simola rykäsi karmeasti ja läheni päättävästi katajapensasta, jonka juurelta hän veti esiin fenniaviinapullon.

— He! — sanoi hän, ojentaen pullon Saikulle, kun ensin oli itse tehnyt perusteellisen keikauksen.

Saikku noudatti esimerkkiä ja lasi sitten maahan pullon, jonka kahden puolen nyt kumpikin istuutui. Saikku alkoi ladata piippuaan ja Simola näpisti kellonkuorirasiastaan uuden pikanellimällin. Kummankin silmissä oli hymyilevä ilme.

Mitään puhumatta suorittivat he uuden keikauksen. Hymy silmänurkissa lisääntyi, edessä oleva laakso syysväreineen rupesi kuin elämään, värähtämättömät metsät kullanhohtoisine lehtipuineen ja lienteä syksyn taivas tuntuivat huokuvan pelkkää rauhaa ja sopusointua. Kielenkantimet pyrkivät väkisinkin irtaantumaa. Saikku alotti ensimmäisenä keskustelun.

— Ameriikaan minä olen tässä tuuminut lähteä, — lausui hän yksikantaan.

Se ei ollut mikään yllätysuutinen Simolalle, sillä Ameriikaan lähtöä oli Saikku usein ennenkin aprikoinut näissä heidän litviikiryyppiskelyissään.

— Mitä parempi sinulla siellä on? — tokasi Simola ja otti jälleen pullon käsille.

— Onhan siellä toisellaiset palkat kuin täällä.

Rauhan hymy katosi Simolan silmistä, sillä tämä koski häntä palkanmaksajana.

— Jos lie paremmat, mutta paremmat siellä on menotkin, — sanoi hän ja Sylkäistä tirskautti äkäisesti.

— Moni siellä sentään saa kassaakin tehdyksi.

— Saahan sitä täälläkin, kun säästää.

— Säästää! Mitä sitä tyhjästä säästää?

— Tyhjästä! Lempo soi, väitatkö sinä, että minä olen sinulla tyhjän edestä työtä teettänyt? — ja tulistuneena nousi Simola seisolleen.

Saikku nousi myöskin seisomaan, katsoi kyräten Simolaa ja jurnutti:

— Eipä noita kannata sinunkaan palkkojasi liioin kehua.

— Menepäs ja ota muualta paremmat palkat!

Saikku mietti hetkisen vastausta, mutta kun hän ei keksinyt mitään oikein mojovaa, alkoi hän silmäillä Simolaa päästä jalkoihin, ruiskautti sitten pitkän sylen ja sanoi halveksivasti yhden ainoan sanan:

— Syöttiläs!

— Saakeli, mikä sinä, mies, oikein luulet olevasi! — kivahti Simola ja tarrasi Saikkua rinnuksista.

Syntyi vimattu nujakka. Kumpikin punotti ja ähkyi ankarasti, ja yhteen purtujen hammasten välistä kirahteli vain epäselviä ja katkonaisia lauseita. Tiimellys muodostui tasaväkiseksi, sillä minkä Simola oli voimiltaan vahvempi, sen oli Saikku vikkelmämpi ja sisukkaampi.

Yhtäkkiä lensi jalkoihin osunut pullo nurin ja alkoi äänekkäästi valuttaa sisällystään maahan. Silmänräpäyksessä hellittivät miehet otteensa, Simola tempasi pullon maasta ja kohotti huulilleen.

— Älä kaikkia! — karjasi Saikku ja tempasi häneltä pullon.

Tuskin oli hän saanut siitä hyvän kulauksen sekä asettanut pullon maahan, kun Simola oli jälleen hänen kimpussa, uhaten opettaa Saikulle olemaan määräälemättä hänen ryyppyjensä suuruutta.

— Ei tuollainen kitupiikki ikinä kykene minua kuransaamaan! — karjui Saikku ja iski vihan väellä vastaan.

Molemmipuolinen uupumus erotti heidät tällä kertaa ja huohottaen painuivat he maahan istumaan.

Ääneti ottivat he pitkiä siemauksia pullosta, joka osotti jo tyhjentyneen oireita. Simola nipisti uuden mallin ja sitä poskeen sijoitellessaan saivat hänen silmänsä jälleen lauhkean ja sovinnollisen ilmeen. Mutta onnettomuudeksi järäytti Saikku, jonka äkä ei ollut vielä hellittänyt:

— Aiotko mennä johonkin heinälatoon yöksi vai otatko suosiolla akaltasi tukkapölyn?

Se oli piikki sen johdosta, että Simola kerran litviikijuomingin jälkeen ei ollut uskaltanut mennä kotiinsa, vaan viettänyt yönsä ulkona.

— Kuule mies, — sanoi Simola, joka nyt tekeytyi aivan rauhalliseksi, mutta sai ääneensä sitä enemmän myrkyä, — kuule, kyllä minä akkani selän takana yötä vietän, mutta mitenkähän sinun kotona käynee? Taidat lentää taas kuin äyskäri porraspäähän!

— Äyskäri! — ja siinä tuokiassa oli Saikku jaloillaan.

— Sanoitko sinä, että äyskäri?

— Niin että muiden oli täytynyt onkia sinut ylös sieltä porraspäältä ja kuljettaa katon alle.

Ja Simola nauroi myrkyllisesti. Mutta samassa lyödä läiskäytti Saikku häneltä lakin päältä ja silloin oli Simolakin kuin raketti jalkeillaan.

— Vai lyömään sinä, mokomakin mettiäinen!

— Ei tässä parempiakaan syöttiläitä vääjätä!

Tällä kertaa meni jalkoihin joutunut pullo sirpaleiksi, mutta se ei saanut miehiä toisistaan erkanemaan. Kivensirpaleet kalskuivat ja pensaat huojuivat ja ryskivät, kun he toisiaan rinnoista kiskoivat tai nyrkeillä mäikyttäen kierivät ympäri työtanhuttaan. Simola kävi tällä kertaa kimppeun sellaisella raivolla, että Saikun oli pakko hiljalleen peräytyä. Lopulta tempautui hän kokonaan irti Simolasta ja painui katajapensasten keskelle.

— En päivääkään minä enää viivy tuollaisen nylkyrin palkoissa! — huusi hän pensasten takaa.

— Ei kaivatakaan, mene vain sen tiesi Ameriikkaan! Tuommoinen mies, joka tuskin lekaa saa maasta nousemaan!

Saikku karjui vielä joukon sapekkaita sanoja, samalla kun hän etenemistään eteni kotinsa suunnalle.

Simola kaahaili lakkiaan, mutta kun ei löytänyt sitä kyllin nopeasti, tempasi hän eväslaukun kainaloonsa ja lähti avopäin, tylsästi eteensä tuijottaen ja pahoin viittätoista heittäen astelemaan omalle suunnalleen.

* * * * *

Puhkuen pysähtyi seitsemän juna seuraavana aamuna pysäkille, kun Simola, kasvot hieman turvonneina, kiipesi työpaikalle. Saikkua ei näkynyt eväsreppunaan oksaan ripustamassa, mutta juuri kun Simola ehti perille, ilmestyi hän omalta suunnaltaan tullen paikalle. Täten joutuivat he yhtäaikaa riisumaan reppunsa ja takkinsa.

Kun se oli tehty, otti Simola esiin kellonkuorirasiansa ja haukkasi hyvänmoisen palan pikanellia.

— He! — murahti hän ja ojensi, syrjittäin seisoen, rasia Saikulle, joka veti esiin pikanellirullan pään ja nipisti siitä suuhunsa peukalon pituisen pätjän.

Kun rasia oli kadonnut takaisin Simolan puserontaskuun ja mällit saatu mukavaan asentoon, istahti Saikku paaden kulmalle ja asetti poran paikalleen. Simola tarttui lekaan ja seuraavassa hetkessä alkoi syksyaamuun kaikua vanha tuttu:

— Kilk, kalk! Kilk, kalk!

VIIMEINEN MOHIKAANI

Vinnurvan Mikko-vaari! Jos sinut unhottaisin, sinä perustuslaillisuuden viimeinen mohikaani ja metsien Methusalem, niin... kuivukoon kieleni kitalakeen!

Maaseudun syrjäopukoissa ne säilyvät vanhat puolueuodostumat eheinä ja järkkymättöminä vielä kauan sen jälkeen kuin Helsingissä ja muualla rintamailla on lähdetty uusia uria kokeilemaan. Liittoutumisesta ja muista sellaisista huolimatta tapasi vielä Venäjän vallankumouksen päivinä syrjäopukoissa suomettarelaisia ja perustuslaillisia, jotka Bobrikoffin vuosina kohotetut taisteluvierit pystyssä seisoivat toisiaan vastassa kyräten ja epäluuloisina. Sen jälkeen on kuitenkin tapahtunut niin monenlaisia mullistuksia, että itsepintaisimmatkin suomettarelaiset ja perustuslailliset ovat hävinneet, joko sulautumalla toisiinsa tai asettumalla muun nimisiin leireihin. Niin että Vinnurvan Mikko-vaari on luullakseni nykyään ainoa koko maassa, joka järkkymättä vielä tänäkin päivänä seisoo sillä kannalla, minkä hän menneinä laillisuustaistelun päivinä, ensi kerran valtiollisen elämän piiriin osuessaan, on itselleen omaksunut. Ja samalla kannalla on — sitä ei sovi unhottaa — myöskin hänen Miina-muorinsa.

Oikeastaan on Mikko aivan sattumalta tullut vedetyksi valtiollisen puolueitaistelun piiriin. Mitäpä hän olisi niistä välittänyt tai tiennytkään, sellainen vähäkuuloinen, jyrkeä äijänköriläs, joka ikänsä kaiken on kahden Miinansa kanssa elellyt kaukana saloilla, missä hän on kehittynyt vallan omaan suuntaansa eikä ole koskaan sanomalehtiä edes käteensä ottanut, ellei hän silloin vaalilakia saarnattaessa ja puolueitaistelun korkeimmillaan kuohuessa olisi kontinkaupalla liikkeessaan osunut taloon, jossa muuan perustuslaillisten agitaattori juuri piti kokousta. Nähdessään herrasmiehen puhumassa sekä joukon avopäisiä kuulijoita, oli Mikko luullut täällä sanaa viljeltävän, ottanut itsekin lakin päästään ja etupenkille raivautuen kuunnellut hievahtamatta ja käsi korvan takana. Erikoisesti oli häneen tehonnut lause: "laissa maan turva". Hyväksyvästi oli hän silloin murahtanut ja nyökäyttänyt päätään ja sillä oli hänen puoluekantansa ollut ikiajoiksi määrätty.

Ja kun agitaattori oli selittänyt kaikkien velvollisuuden olevan käydä vaaleissa, oli Mikko laskenut asian tunnontarkasti sydämelleen. Samalla jäyhällä velvollisuudentunnolla, millä hän vuodesta vuoteen on käynyt henkirahanmaksussa ja niittyleivän otossa, tahtoo sanoa herraneutoollisella vähän ennen niittyä, kävi hän siitä lähtien kaikissa vaaleissa ja veti, tulusrautaansa viivottimena käyttäen, täsmällisen ja syvästi harkitun viivan siihen listaan, jossa vaalineuvoja oli osottanut hänelle nimen Ståhlberg.

Eräänlaisena Taula-Mattina elelee Mikko muorinsa kera kaukana ihmisten ilmoilta, valmistellen kontteja, rasioita, luokkia ja länkipuita, joita hän sitten kaupittelee ympäri pitäjää. Vanha ja naavainen hän on — kuka tienneekään hänen ikänsä. Ryhmyinen, itseksään puheleva äijänköriläs, jonka selässä on aina valtava nippu kontteja ja tuohisykkyröitä, milloin hän kesäiseen aikaan kylille ilmestyy.

Sellaisena ilmestyi hän näköpiiriini jo varhaisimpina poikuusvuosinani. Oli kuin kappale ryönäisintä sydänsalaa olisi silloin lenseänä kesäehtoon siirtynyt pihallemme. Silmät renkaina, kunnioituksesta sanatonna, tuijotin tuota pihakivelle lepäämään asettunutta vaaria, joka hartioiltaan lasi mahtavan rykelmän kontteja ja mitä monimuotoisimpia tuohipalloja ja sykkyröitä ja joka täytti koko pihan vahvalla metsien tuoksulla. Ja kun hän hien otsaltaan kuivattuaan ja piippunsa hartaalla perinpohjaisuudella täytettyään kaivoi esiin kummallisen, rahakukkaroa muistuttavan esineen, jolla hän alkoi pienestä piikivenmukurasta kolkutella tulenkipunoita, silloin minä en uskaltanut hengittääkään. Kipunoita räiskyi joka suunnalle ja yksi ja toinen niistä katosi vaarin ryönäiseen partaan, jonka minä joka hetki odotin leimahtavan tuleen. Mutta se ei leimahtanut, kalkutus lakkasi ja vaari asetti piippunsa pesälle taulan kipeneen, joka tuoksui niin hyvälle ja josta sininen savu hienona pillikkeenä kohosi ylös. Niin, varmaankin oli edessäni joku suopea metsän jumaluus.

Sellaisena näyttäisi minulle ensi kerran tuo tuluksia käyttävä Vinnurvan Mikko. Miltei satavuotiaalta näytti hän jo silloin ja nyt — niin, yhä kantaa hän kylille samanlaisia tuohirykelmiä ja yhä kolkuttelee hän tuluksilla valkean piippunsa. Silloin tällöin vuosien kuluessa lienen hänet tavannut, mutta viimeinen kohtauksemme, joka sattui toissa syksynä, silloin suurten sateitten aikana, on painunut mieleeni yhtä elävänä kuin ensimmäinenkin tapaamisemme.

Niin, se oli todellakin suurten sateitten aikaa: taivas aamusta iltaan, viikosta viikkoon harmaa ja tihruinen, kaikki märkää ja litkuvaa, vesiojat tulvillaan ja tiet — niin tiet, mihin niitä vertaisikaan? Jonkunlaista kylmää laavavirtaa ne muistuttivat. Kärryppyörät upposivat niihin akselia myöten ja se onneton, joka joutui niitä pitkin jalan kulkemaan, toivoi itselleen siipiä. Luonto ja valtiollinen ilmapiiri kävivät aivan yhteen. Vietettiinhän kaikkialla svabodakemuja ja maata hallitsivat ryssän soltut kotoisten sakilaisten avustamina.

Kesken tätä surkeutta oli Suomen itsenäisyyskysymys entistä avonaisempaan astunut päiväjärjestykseen. Vaalit olivat ovella ja perustettu oli erityisiä itsenäisyyslistoja. Niiden hyväksi piti tässä nyt minunkin muka touhuta ja agiteerata.

Olinpa siis kylää kiertämässä ja harjottamassa tuollaista rauhallista miesmieheltä-agitatsiota. Kuljen oikopolkuja, tilapäisiä pitkospuita ja aidanselkiä myöten. Mutta nyt on edessäni poikkiteloin vellimäinen valtatie, tuollainen kylmä laavavirta. No, ei muuta kuin ala keinotella yli.

Olen jo puolitiessä, kun vasemmalta kuuluva porskutus saa minut pysähtymään toisen jalkani varaan. Totisesti, sieltä astuu, posuaa pitkin keskitietä jalankulkija. Mikä vedenpaisumuksen takainen olio, mikä kaikesta piittaamaton mastodontti! Tervatut saapasvarret on lujasti köytetty pajuviitsalla, rinnalla riippuva parta on sateen takuttama ja hartioilla on kokonainen pino kontteja ja tuohisykkyröitä, jotka sadetuulen niitä pestessä humisevat ja lepattavat kuin laivan purjeet.

Näin tuo tuohitavaroilla lastattu metsien mies, joka tietysti ei ole kukaan muu kuin Vinnurvan Mikko, purjehtii minua kohti niin, että loka ryöpyy edessä ja takana ja molemmilla sivuilla. Ja minä saan siinä yhtäkkiä mielettömän päänäpiston. Että mitä jos agiteeraan tuon Mikonkin, ihan tässä keskellä lokavirtaa, menemään vaaleihin ja vetämään viivansa johonkin itsenäisyyslistaan. En nimittäin vielä silloin tiennyt, että hän on jo ammuksin omaksunut itselleen puoluekannan, joka on yhtä hellittämätön kuin hänen tulustensa piikivi ja että hän on uskollisesti kaikkien vaalien aikana käynyt kansalaisvelvollisuutensa täyttämässä.

— Häh! — murhaa Mikko ja nostaa toisen kätensä korvalliselleen.

Mälli on alkanut liikkua suussa ja hän tuijottaa minuun epäluuloisesti tuuheiden kulmakarvainsa suojasta. Aika köriläs, Kolistimen äijä ja Taula-Matti! Kun nyt uskaltaisin uudistaa kysymykseni!

— Niin että... aiotteko te mennä vaaleihin? Vetämään punaisen viivan?

— Mitä, vaaleihinko? Kyllä mä tiedän. En vielä kertaakaan ole ollut heistä poissa — eikä Miinakaan.

— No tuota, onko teillä jo selvillä, mitä puoluetta äänestätte?

— Vielä häntä kysyt! Se on minulla aina selvillä. Minä äänestän Toloperiä — ja niin tekee Miinakin.

Toloperiä, hm! Maksaisiko vaivan käydä tuota körilästä taivuttamaan itsenäisyyslistojen puoleen? Ja uskaltaisikohan sitä? Lyödä nappaa vielä korvalle kuin Kolistimen äijä Jukolan Eeroa.

Mutta ennenkuin minä kerkeän esiin itsenäisyyslistoineni, sanoa jyräyttää Mikko kuin perusteluksi äskeiselle:

— Minä olen sitte niin perustuslaillinen, että vaikka roviolle vietäisiin... ja niin on Miinakin.

Ryhdy nyt sitten ja käännä tuo köriläs! Ennen työnnät Kuuvingan vuoren järveen tai käsin oikaset satavuotiaan koivunvääran.

Eikä hän enempiä sanottavia minulta odotakaan, vaan työntää uuden tupakkimällin poskeensa, murhaa jotakin ja lähtee matkaansa jatkamaan. Tuuli tarttuu uudelleen tuohirykelmään, loka lainehtii ja pärskyy korkealle ja Mikko syleksii äkäisesti suustaan liikoja tupakin hiutaleita, syleksii ja murhahtelee, että mikähän tiitiäinen se tuokin lie ollut, kun ei näyttänyt tien yli pääsevän... ja vielä sitten tulee aikamieheltä utelemaan, että osataankos tässä muka äänestää... Pthyi!

OIKEA AMMATTIMIES

Aina kun tulee puhe oikeasta ammattimiehestä, sellaisesta, joka on koko sielullaan kiintynyt omaan työalaansa, jolle ansaitseminen, palkka ja työpäivän pituus ovat sivuasioita, mutta itse työ kaikki kaikessa, silloin näen ilmielävänä edessäni pienikokoisen, vilkaseleisen ja hinterän miehen, jonka pää seisoo itsetietoisessa asennossa pystyjen olkapäiden välissä.

Se on ystävänä Jonne-räätäli. Harvemmin kangastuu hän mieleeni sellaisena kuin olen nähnyt hänet pyhäasussa sunnuntaikävelyllä, päässään lähes itsensä korkuinen, huolellisesti harjattu koppahattu ja musta puku vailla tomunhiukkastakaan ja ilman ainuttakaan ryppyä — kuinka monesti hän onkaan minuakin neuvonut, miten vaatteet on ripustettava kannatinpuuhun ja miten matkalle lähtiessä kokoon taitettava. Useimmiten näen hänet hengessäni istuvan laajan työpöytänsä nurkalla, jota peittävät kangaskaistaleet, tilkut ja surnaalinlehdet muotikuvineen. Siinä hän istuu ja käyttelee neulaa, että suihkii. Milloin kiepahtaa hän siitä isokokoisen singerinsä ääreen — herra varjeltoon ketään asettamasta muita ompelukoneita singerin edelle, silloin on Jonne kuin tulta ja tulikiveä! — joka päästää itsestään mitä iloisimman rallituksen niin pian kuin Jonnen jalka on polkimelle asettunut, milloin taas pyörähtää pesän eteen, josta kantaa pöydälle niin suuren rässiraudan, että on oikein ihme nähdä, kuinka tuo hinterä mies voi niin suurta rautamöhkälettä näköjään niin keveästi kiikuttaa.

Näin askaroidessaan juttelee hän vilkkaasti kundiansa kanssa, joista aina joku istuksii sivupenkillä. Suurpolitiikka on hänen erikoisalansa. Menneinä vuosina muodosti Chamberlainin tullipolitiikka hänen mielialheensa ja maailmansodan puhjettua alkoi Hindenburg herättää hänessä mitä vilkkainta mielenkiintoa. Venäläisten tappioiden tunnetuksi tultua rallitti hänen singerinsä aina tavallistakin iloisemmin ja rässirauta vaelsi pesän ja pöydän väliä entistä keveämmin.

Suurpolitiikan lisäksi on Jonne minulle aina tavatessamme muistanut kertoa siitä suuresta ajasta, jolloin hän poikasena oli Helsingissä räätälin opissa ja jolloin Björnstjerne Björnson vieraili pääkaupungissamme. Jonne oli tietysti ollut mukana Kämpin nurkalla huutamassa eläköötä tuolle suurelle norjalaiselle.

Työnsä ääressä on Jonne todellinen taiteilija. Millä antaumuksella valmistikaan hän sitä kevätpalttoota, joka minulla on vieläkin jälellä, hänen käsialojensa viimeisenä todistajana. Hän oli kotonani sitä tekemässä ja varhaisimman aamu-uneni läpi kuulin jo viereisestä huoneesta hänen koneensa iloisen rallituksen. Ja iltaisin istui hän työnsä ääressä niin pitkälle kuin kevätvaloa hiukankaan virtasi ikkunasta sisään, istui, ratkoi, sommitteli ja mallaili, kokonaan työhönsä unohtuneena. Säälimättä ratkoi hän vaikka joka ainoan sauman, ellei työ häntä itseään miellyttänyt. Sillä puvun täytyi olla kuin päälle valettu, ei missään kohti millimetriäkään liikaa eikä mistään ahdistava.

Mutta millä luomisen ilolla hän, puettuaan valmiin palttoon päälleni, tarkastelikaan sitä sylen päästä. Hän käänteli minua puoleen ja toiseen kuin lukkari numerotaulua, etääntyi aina muutaman askeleen, nyökäytteli päätään ja hymyili, niin että minunkin tuli hyvä olla. Ja kun minä hänen kotiin lähtiessään lyöttäysin samaan matkaan kylällä käydäkseni, kulki hän koko matkan puolikymmentä askelta takanani, jolloin minä kaiken aikaa tunsin hänen katseensa hyväilevän selkääni, olkapäitani ja molempia kylkiäni — tai oikeastaan niitä verhoavia palttoon osia. Niin, itse minä tunsin olevani kuin jonkunlainen liikkuva palttoonkannatin, jonka Jonne oli pannut edellään käymään, saadakseen kaiken tietä ihailta käsialaansa. Ja vieläkin enemmän tunsin itseni sellaiseksi, kun Jonne pysäytti vastaan tulevan isännän ja juhlallisella eleellä minua kohti viitaten huudahti:

— Eikös siinä ole palttoo, isäntä?

Jos hän on vaativainen omaan itseensä nähden, niin kyllä hän osaa olla ankara myöskin toisten käsialoja arvostellessaan. Kerran minulla oli, poiketessani hänen luokseen, päälläni kaupungissa teetetty puku. Heti kynnyksen yli päästyäni iski Jonne siihen silmänsä ja otti sen perinpohjaisen tarkastelun alaiseksi. Hän nyki liepeitä ja taskunkansia ja mittanauha kädessään meni hän sauma saumalta läpi koko puvun.

— Aijai! — huudahti hän vihdoin, äänessään harmia ja vahingoniloa.

Hän näytti minulle mittanauhaa ja osotti, että housujen takapuolella oli kaksi senttimetriä liikaa.

Niin, tällä paljastuksellaan teki hän minut onnettomaksi aina siihen saakka, kunnes nuo kovanonnan housut loppuun kuluneina joutuivat pois käytännöstä.

Mutta oikeudentuntoinen hän samalla on arvosteluissaan. Sen tulin huomaamaan silloin, kun hän tuli vastaani keskellä tiheintä kirkonkylää ja minulla oli päälläni Helsingissä tehty talvipalttoo.

Jo kaukaa iski hän silmänsä palttooseeni. Pistettyään minulle kättä kuin ohimennen veti hän taskustaan mittanauhan ja aloitti perusteellisen tarkastuksen siinä keskellä tietä, läheisten ikkunain täytyessä uteliaista naamatauluista. Hän käänteli ja nyki rintaliepeitä, mittasi selkä- ja etukaistaleiden leveyden, pyöräytellen minua puoleen ja toiseen kuin vaateliias ostaja markkiuakopukkaa. Sitten nosti hän oikean käteni vaakasuoraan asentoon, vetäytyi muutamia askelia taaksepäin ja pää kallellaan, hiljaa vihellellen, tarkasteli hihaa. Samoin teki hän vasemmalle käsivarrelleni.

— No, mitäs arvelette? — kysyin henkeä pidättäen.

— Palttoohan se on, — sanoi hän harvakseen ja painavasti. — Näkee, että se on Helsingissä tehty.

Niin, hän oli suorastaan hypnotisoiminut minut, kuten niin monesti ennenkin mittoja ottaessaan tai muualla tehtyjä pukujani tarkastaessaan. Mutta tämän kiirastulen kunnialla läväistyäni saatoin olla kaksinverroin tyytyväinen helsinkiläiseen palttooseeni.

Sellainen mies ja sellainen mestari on Jonne. Mutta ikäväkseni en voi hänellä enää pukuja teettää enkä muualla tehtyjä tarkastuttaa. Sillä hän on muuttanut kauas pois meidän yhteisestä kotikylästämmme.

Seikka oli tällainen. Jonnella oli tupansa kunnan maalla, tuuhean pihlajan siimeksessä kylän laidassa. Mutta kunta tarvitsi sitä paikkaa omiin tarkotuksiinsa ja alkoi vaatia Jonnea muuttamaan tupansa

muualle. Jonne kieltäysi jyrkästi ja siitä uhkasi syntyä uusi Nabotin viinamäen juttu. Kunta tarjosi omaa maataan kauempaa kylästä ja lupasi omalla kustannuksellaan siirtää Jonnen tuvan sinne. Mutta Jonne piti jyrkästi kiinni paikasta, jossa hänen tupansa oli niin ja niin kauan seisonut. Kunta uhkasi ryhtyä pakkotoimenpiteisiin. Silloin suuttui Jonne, myi tupansa ja jätti koko paikkakunnan. Erään sukulaisensa houkutuksesta muutti hän kauas Etelä-Suomeen, muutamalle suurelle keskusasemalle.

Siellä harjotti Jonne ammattiaan punakapinan puhjetessa ja — kuka olisi sitä uskonut! — sodan laineet tempasivat hänetkin, ikämiehen, mukaansa. Huolimatta siitä, ettei Jonne ollut mikään punainen, eipä edes oikeistososialistikaan, vaan yksinomaan räätäli. Mutta hän olikin tarttunut aseeseen ainoastaan ammattikuntansa kunnian puolesta ja sen vuoksi hänet vapautettiin kaikesta edesvastuusta.

Siellä hänen nykyisellä kotiseudullaan tapasin minä hänet odottamatta vapaussodan loppuaikoina. Tampereen valtauksen jälkeen olin minä rykmenttini mukana seurannut etelää kohti pakenevien punaisten kantapäillä ja eräänä iltana päädyimme me suurelle rautatieasemalle Etelä-Hämeessä. Kun meille siellä suotiin parin päivän levähdys, tiedustin minä kortteerini emännältä räätäliä, sillä takkini hiha oli edellisenä päivänä pahoin repeytynyt. Siihen aikaan oli pää niin täynnä kaikenlaisia asioita ja vaikutelmia, ettei mieleenikään edes juolahtanut, että juuri tälle paikkakunnallehan Jonne oli muuttanutkin asumaan.

— Kyllä tässä asuu räätäli aivan lähellä, — selitti emäntä ja lisäsi sitten hymyillen: — Se on kans ollut sodassa.

— Sodassa? Meikäläisten mukanako?

— Eikä kun punakaartissa.

— Punakaartissa! Ja onko se nyt sitten kotona ja vapaana?

— Kuuluu olevan. Eivät kuulu viitsineen hätyyttää, kun se ei ole mikään vaarallinen.

Hitto vieköön nämä eteläsuomalaiset! manailin itsekseni räätälin asunnolle astellessani. Kyllä ne ovat yksiä tallukoita. Eivät ole viitsineet hätyyttää, kuu ei se mukamas ole vaarallinen — mies, joka on ase kädessä kapinoinut maan laillista esivaltaa vastaan! Näytän minä niille, otan miestä korvasta ja talutan esikuntaan!

Toinen käsi mauserpistoolin kotelolla tempasin räätälin oven tuimasti auki. Mutta kuinka ällistyinkään, kun ensimmäinen, johon silmäni sattuiivat, oli Jonne. Hän istui kuten ennenkin täydessä työn touhussa pöydällä, joka oli täynnä tilkkuja, vaatesuikaleita ja surnaalinlehtiä. Ja lieden luona, keittovehkeittensä keskellä, istui kuten ennenkin, itseään nyökytelien hänen lihava eukkonsa.

Yhdestä suusta toivotimme Jonnen kanssa toisillemme hyvää päivää ja minulta unohtui kokonaan äsken tekemäni tuima päätös. En olisi Jonnea uskonut kapinalliseksi ja punikiksi, vaikka koko Etelä-Suomi olisi sitä yhteen ääneen todistanut.

— Sitä on oltu sodassa, — sanoi Jonne ja tarkasteli asuani. — Mutta onpa hiha revennyt. Riisuupas takin, niin minä laitan sen kuntoon.

Hän asettui jälleen pöydälle, levitti takin polvilleen ja jutteli:

— Vai sotarintamaan piti teidänkin lähteä. Joo, sellaista aikaahan sitä nyt eletään. Pitihän tässä minunkin vanhoilla päivilläni kivääriin tarttua.

— Tuota, olitteko te punakaartin matkassa? — tiedustan minä, katsoen häneen tutkivasti.

— Mitäpä tällä muita olisi ollut kuin punakaarteja.

— Väkisinkö ne veivät vai?

— Ei minua väkisin viedä, — sanoi Jonne, korostaen jokaista sanaa. — Ei, kyllä minä itsestäni lähdin ja seikka oli tämä, antakaas kun minä kerron. Naapurini tässä seinän takana... se on rautatien verstaalainen ammatiltaan, rupeesi heti alussa punakaartiin ja kävi siitä myöten joka päivä ja välistä monestikin päivässä kiertämässä minuakin mukaan. Mutta minä sanoin, että sota ei kuulu minulle, minä olen räätäli ja teen omaa työtäni. Kun ei kiertämisestä ollut apua, alkoi se soimata räätäleitä pelkureiksi, että ne eivät muka pelosta uskalla mukaan lähteä niinkuin muut ammattilaiset. Silloin minä suutuin ja sanoin, että se on iankaikkinen vale, että räätälit pelkureita ovat, ja sen sanan päälle minä työnsin neulan tyynyyn, lukitsin singerin ja menin esikuntaan kirjotiittamaan itseni kaartiin.

— Eikä auttanut, vaikka minä olisin kuinka kieltänyt, — teki eukko uuniloukosta välihuomautuksen.

— No ette kai te taisteluissa ollut mukana?

— Ettenkö ollut? Olinpas, ja niin kuumassa paikassa olinkin, ettei moni poika ole tainnut sellaisessa ollakaan. Antakaahan, kun minä kerron. Se kävi sillä lailla, että se meidän komppania, jossa minäkin olin, joutui saarroksiin siellä Tampereen pohjoispuolella. Aivan tällaiseen lähes umpirenkaiseen.

Jonne hyppäsi vikkelästi pöydältä, työnsi kankaankaistaleet ja tilkut syrjään sekä piirsi liidulla pöydänkanteen hevosenkenkää muistuttavan kuvion.

— Kas tuossa kohti makasimme me puiden välissä ja näin yltympäri makasivat viholliset. Ja kun ne joka puolelta antoivat tulta, niin siinä ei auttanut muu kuin maata suullaan lumihangessa ja odottaa. Sitten ne lakkasivat yhtäkkiä taipumasta ja kuului huuto täältä aukon suunnalta: "Antautukaa, teidän on turha taistella jääkäreitä vastaan. Jos laskette aseenne, saatte vapaasti lähteä kukin kotiinne." Mutta meidän päälliköt, hullut, huusivat vastaan, etteivät he antaudu, ja komensivat meikäläisiä hyökkäämään ulos tuosta aukon kohdalta. Koetettiin hyökätä, mutta silloinkos alkoi joka suunnalta tulla kiväärinkuulaa ja käsikranaatteja, niin että jokainen meistä luuli viimeisen hetkensä tulleen. Sitä menoa kun oli kestänyt jonkun aikaa, lakkasivat ne taas yhtäkkiä ja sama ääni huusi, että joko haluttaa antautua vai vieläkö lisätään löylyä. Eivät halunneet meidän päälliköt enää lisää, vaan aseensa pudottivat ja niin me kädet ylhäällä marssimme siihen aukolle. Siellä seisoivat muutamia jääkäreitä pistoolit — tuollaiset kuin teilläkin näkyy olevan — ja käsipommit varalla. "Kyllä te olisitte kuoleman ansainneet joka sorkka", sanoivat ne meille, "mutta kun me kerran lupasimme teidät laskea kotiinne, niin saatte mennä. Mutta viekää sellaiset terveiset tovereillenne, että heidän on turha taistella meitä jääkäreitä vastaan."

— No, kuinkas te menettelitte sen jälkeen? — kysyin, kun Jonne vaikenä ja kiipesi entiselle paikalleen pöydällä.

— Tulin suoraa päätä kotiin, otin neulani esille ja sanoin, että sitä minä olen tottunut käyttämään, mutta sotamiestä minusta ei enää tule. Sitä pitää sotilaan saada oma kouluutuksensa niinkuin tähän muuhunkin ammattiin. Jääkärit ne ovat koulunsa käyneet eikä niiden kanssa pidä ruveta oppimattomain reistailemaan. Panepas oppia saamaton esimerkiksi leikkaamaan puku tai istuttamaan hiha tai vaikkapa vain roslimaan valmiiksi leikattu takki, niin se menee koreasti penkin alle. Samoin se on sotilaan ammatissa. Sen vuoksi minä sanoin sodasta palattuani, että minä olen räätäli enkä tahdo muuta yritelläkään — enkä olisi senkään vertaa yritellyt, ellei olisi täytyntä niille näyttää, etteivät ne silti räätälitkään mitään pelkureita ole. Sis-so, nyt on takki ennallaan, ei muuta kuin minä pikkusen hivautan sitä rässiraudalla.

Ketterästi kiepsahti hän lattialle ja lennätti pesästä pöydälle suuren rässirautansa yhtä keveästi ja touhukkaasti kuin aina ennenkin.

IKUINEN JÖRÖTTÄJÄ

Matinpäivä, ensimmäinen kevätpäivä. Ilma on lenseä ja räystäistä tippuu vettä.

Yli lumisen tasangon kajahtavat sanomakellojen äänet. —

— Kellekähän nyt soitetaan? — kysyn minä kaikkien niiden tuhansien kanssa, joiden kuuluviin kellonääni kantautuu.

— Laitos-Pekkakin se on kuollut, — saan pian vastauksen kysymykseeni.
— Se on kuulemma kuollut siihen viimeiseen istumatautinsa kohtaukseen.

Ja sitten saan kuulla yksityiskohtaisen kertomuksen Pekan kuolemasta.

Kyllä minä tunsin jo ennestäänkin sen Pekka-vaarin istumataudin. Tässä se oli viime joulun alla, jolloin minä suksiltani nousten pistäysin Laitoksen tupaan. Jaana-muori pesi astioita takkakivellä ja kysymykseeni, onko Pekka kotona, vastasi hän, päällään kamaria kohti viitaten:

— Tuolla se jöröttää. Sillä on taas se istumatautinsa.

Se merkitsi sitä, että Pekka kyllästyneenä maailman menoon, lähimmäisiinsä ja ennen kaikkea muorinsa tyhmyyteen ja kielevyYTEEN, oli äkäytynyt sängyn nurkkaan, jossa hän liikahtamatta ja mitään puhumatta istui päivän tai pari, aina sen mukaan kuinka perusteellisesti hän oli päässyt sydäntymään.

Mikäli muistan, oli Pekka hieman sukua Lepistön vaarivainalle, joka aikoinaan sydäntyi ympäristöönsä niin perinpohjin, että vietti viimeiset kaksikymmentä elinvuottaan puhumatta kellekään sanaakaan. Välttämättömät asiansa suoritti hän muorinsa välityksellä, jolle hän sormikielellä tulkitsi ajatuksensa.

Nämä jörötyskohtaukset olivat siis Pekalla selvää sukuperintöä. Olin siitä kuullut, mutta en nähnyt koskaan Pekkaa jöröttämässä. Pistinpä siis varovasti pääni kamarin oven raosta ja kurkistin sisään. Siellä istua käyrötti Pekka sängyn kulmassa ja tuntui siihen paikkaansa jähmettyneeltä. Ainoana elonmerkkinä oli piipunpöytä, josta silloin tällöin pöllähti laiha savutupru.

Kun minä astuin kynnyksen yli, raotti hän hiukan silmiään. Nähdessään, ettei tulija ollut ainakaan hamepäällinen olio, avasi hän ne kokonaan ja teki päällään merkin, jonka minä tulkitsin jonkunlaiseksi tervetuloivotukseksi. Ja kun muorin pää hetken kuluttua ilmestyi ovenrakoon, lensivät hänen silmänsä pystyyn, huomattaessaan Pekan muuttaneen asentoaan sekä alottaneen haastelun kanssani. —

Tuosta Pekan viimeisestä istumakohtauksesta kertovat ne nyt seuraavaa:

Jörötys oli alkanut aamulla ja jatkunut hievahtamatta iltaan asti.
Maata hankkiutuessaan ei muori ollut malttanut olla kivahtamatta:

— Kylläpä siinä nyt piisaa jöröttämistä. Eipä silti, ettet minun puolestani saa jöröttää vaikka tuomiopäivään asti.

Kuitenkin oli muori, ennenkuin asettui peittojen alle, nostanut vellikupin ja lusikan pöydännurkalle Pekan viereen. Mutta aamulla ylösnoustessaan oli muori ihmeekseen nähnyt Pekan yhä samassa aseaaossa. Vellikuppi oli ollut koskematonna pöydällä.

— Jörötä päälle vain! — oli hän äsähäntynyt mennessään tupaan valkeaa virittämään.

Kun myöhemmin eräs naapurin akka oli tullut Pekkaa kysymään, oli muori sanonut, kamariin viitaten, että tuolla se eilistä jörötystä lopettelee. Siihen oli naapurin eukko ihmetelty, että kylläpä sitä nyt kestääkin. Sitten oli hän kaiken rohkeutensa kooten mennyt kamariin asiaansa toimittamaan: lainaamaan Pekalta piipunperiä omalle vaarilleen, joka kolotuksen takia ei kyennyt sängystä liikkumaan.

Mutta kovin oli hän parkaissut kamarissa ja kun Jaana-muori oli hyökännyt katsomaan, olivat he yhdessä todenneet, että Pekka istui entisellä paikallaan kylmänä ja kangistuneena.

Kaiken päivittelynsä, siunailunsa ja itkuntyrskäystensä kesken oli Jaana-muori vielä tuiskahtanut:

— No nyt sillä piisaa sitä jöröttämistä tuomiopäivään asti, kuten ma jo eilen sanoinkin.

Alakuloisina kajahtelevat sanomakellojen sävelet yli lumisen lakeuden, ilmottaen että yksi häviävän ajan kuhmuisista ja monisolmuuisista vaareista on jälleen vierähtänyt turpeen rakoon. Ne harvenevat harvenemistaan ja nykyinen aika kansanopistoineen ja nuorisoseuroineen pitää kyllä huolen, ettei uusia ilmesty tilalle, vaan että kaikki ovat yhtä latteita ja toistensa kaltaisia kuin samasta sahasta lähteneet laudat.

Kyllä Pekka silloin viimeksi tavatessamme tulkitsikin kyllästyksensä nykyaikaan, sen osuusmeijereihin (ettei mistään saa enää vanhaa hulikkapiimää!), nuorisoseuroihin (eiväthän ne mamselit pysty enää kunnan tappelua panemaan toimeen!) ja muihin hokotyksiin. Ja oliko sekään enää laitaa, että kahvin ja suolan hintaa nykyään yhtämittaa nostetaan!

Niin, niin, ymmärrän kyllä, että Pekan vanha mohikaanisydän ei voinut tätä kaikkea enää sietää, vaan hän näki parhaaksi heittäytyä ikuisesti jöröttämään.

Matinpäivänä 1916.

LOUKATTU AVIOMIES

Kultainen kotiseutu! Kuinka seesteisenä sinä kangastutkaan mieleen näin matkan päästä!

Mutta omituista! Aina kun sinun laajat peltolakeutesi kohoavat mieleeni, näen siellä lakeuden äärellä

selvin ääriviivoin yhden ainoan miehen — miehen, joka kuitenkin on vähäisimpiä ja yksinkertaisimpia maassa. Hän on kuin suuri möhkäle sitä samaa savea, jota hän kuokallaan kääntää — möhkäle, joka on hätäpikaa ja ohimennen haahmoteltu miehen muotoon: kasvonpiirteet ovat paksut ja karheat, selkä pitkä ja paksulihaksiset raajat lyhyet kuin karhulla. Kaiken tämän lisäksi on hänen vasempi ruumiinpuoliskonsa joskus kärsinyt halvauksen, sillä hän ontuu vasenta jalkaansa eikä samanpuoleinen käsikään toimi aivan säännöllisesti.

Mutta suoraa, viljelemätöntä voimaa hänen ruhossaan on tavaton määrä, ja kun hänelle on annettu kuokka käteen ja osotettu paikka pitkän peltosaran päässä, kyökkäsee hän kuokkaa heittäen aamusta iltaan kuin käyntiin viritetty kone.

Yleensä tunnetaan hänet nimellä Tökerö-Veeli. Tuo liikanimi on tietysti sen johdosta, että hänen katsotaan syntyneen peukalo keskellä kämmentä, niin ettei hän kykene viljelemään muita työkaluja kuin kuokkaa ja kirvestä, viimeainittuakin vain halonhakkuussa. Kirkonkirjoissa hänen nimensä on Feeliks Isomaa, mutta tuon sukunimenkiu ovat koiranleuat vääntäneet Isomahaksi, joka on muka viittaus Veelin ruokahaluun.

Hänellä on pitäjän keskuksessa vissi piiri taloja, joissa hän vuorotellen tekee työtä päiväläisenä. Työtä hänellä on aina ollut riittävästi ja toimeen tuli hän entisvuosina mainiosti, kävi pyhäisin ruotsinkangasvaatteissa, mustatuissa pieksunvarsissa oli nastakoristeet ja taskussa aina rahaa. Mutta sitten sai Veelinkin valtoihinsa tuo ihmisten iäinen ja sammumaton kaipuu liittyä johonkin toiseen ihmiseen: hän naittui ja sai toverikseen hupelona kuolleen kärjäkirjurin lesken, kevytkenkä-hetaleen, jota kylän kesken sanottiin Tina-Johannaksi. Siitä lähtien painui Veelin elämä hiljalleen alaspäin.

Akotuttuaan hankki Veeli pienen mökin tönän katajistosta kylän takalistolta. Hän teki työtä kuten ennenkin ja ansaitsi, mutta Johanna kahvipannuineen piti huolen, että Veelin ansiot eivät näkyneet missään. Puku muuttui yhä risaisemmaksi eikä huoltapitävän käden jälkeä näkynyt koko miehessä.

Kaiken tämän lisäksi petti Johanna aviollisestikin miestänsä. Ja kaikki ne sellaisille naisille kelpaavatkin, sillä pahat kielet kertoivat itsepä Hutulinkin, puolisokean maailmankiertäjän ja ruotilaisen Veelin kylillä ollessa käyvän hänen mökissään öitsimässä.

Tästä kaikesta tietämätönnä teki Veeli työtänsä ja kantoi viikkoansionsa kotiin kuten ennenkin. Kunnes Hakalan vanha emäntä päätti kohottaa esiripun lievettä ja paljastaa Veelille hiukan asioita.

Veeli oli ollut Hakalassa kuokkimassa ja vietti nyt joutilasta sunnuntai-iltapäivää, istuen tuvan takkakivellä ja jutellen emäntämuorin ja toisen päivätyöläismiehen kanssa.

Kirkkokuulumisten jälkeen olivat puheenaineeksi joutuneet Veelin sukulaissuhteet ja sen johdosta nyt muori kysyi:

— Minä tässä muistelen, että eikös se Veelillä pitänyt olla toinenkin sisar pait Mari-vainaja?

Onhan se Reetaliisa siellä Töllinperällä, — myönsi Veeli.

— Aivan niin. Onko se siellä naimisissa?

— Naimisissahan se... ja omat mökit. Vaikk'en minä ole häntä nähnyt kuin kerran eläissäni enkä sitä sen miestä ollenkaan.

— No jopa tässä kuulee! Miten se nyt niin on näkemättä mennyt? Liehän tuota nyt toki tullut useamminkin nähdyksi, kun kerran on samassa pesässä kasvettu?

— Niinpä se vain on mennyt. Se Reetaliisa kun on minua lähemmäs kymmenen vuotta vanhempi, niin se oli siitä kotimökiltä ennättänyt jo lähteä maailmalle, ennenkuin minä tolkulleni kerkesin. Sitten se oli piikana siellä Töllinperällä ja lopuksi naittui sinne ja minä kun taas olen aina pysynyt täällä keskipitäjällä, niin sitä ei ole tullut toisiaan nähdyksi neljäänkymmeneen vuoteen.

— Neljäänkymmeneen vuoteen! Ja samassa pitäjässä on kumminkin asuttu. No ei ole tuolla, Veelillä isosti sukulaistrakkautta!

— Eihän tuota ole sattunut olemaan asiata lähteä sinne Töllinperälle asti, — puolustihe Veeli ja osottaakseen, ettei hän ollut ihan vailla sukulaistrakkautta, jatkoi hän: — Tässä viime kesänä minun pisti kuitenkin muuanna sunnuntaina päähäni lähteä katsomaan, minkälainen elämä sillä Reetaliisalla on.

— No tokko sinä tunsitkaan häntä, kun et ollut ennen nähnyt?

— Mistäs minä hänet olisin tuntenut, enkä minä tiennyt, missä se mökkikään on. Mutta minä menin ensimmäiseen taloon ja kysyin, että missähän päin täällä asuu minun näköiseni akka. Talon väki hoksasi

paikalla, että minä olen Reetaliisan veli, ja neuvoivat minut sinne mökille.

— No tokko Reetaliisakaan tunsi sinua?

— Kyllä se ensinnä meinasi oudostella ja katsoi pitkään, mutta kun minä sanoin, että minä olen täällä tiedustelemassa itseni näköistä akkaa, niin tunsi heti ja tuli kättelemään.

— No toki se piti hyvänä velimiestään, kun ei ollut niin pitkään aikaan nähnyt?

— Pitihän se. Kahvit pani heti tulelle ja ruuat laittoi ja olisi yöksikin kieltänyt, mutta eihän tuota tullut jäädyksi.

— Jopas se nyt oli kiireellinen kyläreissu. Tokko sinä ennätit Reetaliisan miestäkään nähdä?

— Enhän minä tullut sitä nähneeksi. Se oli mennyt kylille eikä palannut vielä kotiin, kun minä lähdin.

— No minkälainen elämä noilla näytti olevan ja oliko paljokin joukkoa?

— Eikäpä, nuo toimeen tulle niinkuin muutkin mökkiläiset ja näkyipä niitä lapsiakin olevan hyvä joukko, vaikk'ei minun tullut heidän lukumääräänsä kysytyksi.

Kun Veelin sisarensa luona käynti täten oli loppuun pohdittu, syntyi pitempi äänettömyys, jonka kestäessä toinen päiväläinen piippu suupielessä roikkuen nukahti vatsalleen penkille. Emäntämuorin ajatukset olivat kuitenkin takertuneet Veelin asioihin ja hän hautoi mielessään, miten saada keskustelu johdetuksi Veelin avioelämään. Muori oli kätkenyt hampaansa koloon yhtä ja toista Johannaa koskevaa ja katsoi nyt hetken otolliseksi saattaa ne jälleen julkisuuteen.

— Ei ne taida Veelilläkään nyt enää joutaa tienestit kukkarossa homehtumaan, kun on kaksi suuta syömässä? — alotti hän saatuaan asiat päässään järjestykseen.

— Eipä ne näy joutavan, — myönsi Veeli. — Järkiään ne menevät tienestit ja hyvä jos piisaavatkaan.

— Näkee tuon vaatteistakin, ettei ole enää entiset päivät.

Kun Veeli ei tähän virkkanut mitään, otti muori askeleen etemmäs ja jatkoi:

— Että se Johanna kehtaakin miehensä vaatteista noin vähän huolta pitää. Mutta ei taida joutaa kahvinjuonniltaan!

Emännän myötätunto liikutti Veelin mieltä ja hän päätti palkita sen pienellä tunnustuksella.

— Kyllä minä sitä tässä viime pyhän aikana jo morkkasinkin siitä ylettömästä kahvinjuonnista. Mutta siitäkös se metakan nosti. Ihan päälle tuli.

Veelin ääni värähti katkeruudesta, muistellessaan tätä perhekohtausta.

— Oikeinko se nyt uskalsi ihan tosissaan päälle tulla? — uteli muori osanottavasti.

— No ei suinkaan se leikkiäkään liene ollut, kun sieppasi aidaksen kappaleen loukosta ja alkoi sillä hakata.

— No ei tässä maailmassa! Mutta kyllä minä olisin sinun sijassasi jo näyttänyt!

— Eipä sitä miehinen mies oikein viitsi vaimoihmisen kanssa ruveta tappelemaan.

— Olisi joutanut saada, mokomakin! Että nyt ihan aidaksella ruveta hakkaamaan!

— Aidaksella se... ja pahasti löikin tuohon lonkkaan. Eikö tuota ajane märille, kun sitä on koko viikon särkenyt.

Muorin myötätunto oli nyt täydellisesti Veelin puolella ja kun hän oli hetken aikaa silmät palaen hautonut tärkeintä hampaansa koloon kätkeytyä asiaa, rohkaisi hän sydäntään lauseella: "Sanonpa uhallakin!" minkä jälkeen hän virkkoi:

— En totta vieköön kantaisi tienestejäni sellaiselle ruustinnalle, joka kaiken hyvän päälle on vielä koko kylän yhteinen.

Kun Veeli hätkähtäen nosti päätään, laukasi muori tulemaan:

— Kuuluu siellä mökillä sinun poissa ollessasi tuhka tiheään käyvän yövieraita. Aina Hutulin kompurasta pitäin.

Puhelu katkesi tähän, sillä Veelin silmät jäivät rävähtämättä tuijottamaan yhteen kohti ja kaikesta näkyi, että hän oli vaipunut synkeihin ajatuksiin. Muoria jo hiukan kaduttikin, että oli tullut niin pitkälle menneeksi. Ties mitä se vielä, sellainen sakeaverinen mies, rupeaa mielessään hautomaan! Mutta se oli nyt kerran sanottu eikä sitä voinut enää olemattomaksi tehdä.

Seuraavina päivinä oli Veeli harvapuheinen ja synkkä, jotapaitsi särky lonkassa paheni. Keskiviikosta hän ei enää kyennyt kuokkamaalle, vaan sulkeutui lämpimään saunaan, jossa hän hauteli kipeätä lonkkaansa ja hieroi sitä leijonantalilla, jota muori oli apteekista hommannut. Siellä pimeillä ja nokisilla saunanlauteilla hänellä oli oivallinen tilaisuus hautoa kotoisia asioitaan sekä selvitellä itselleen, mille kannalle asettua vaimonsa uskottomuuteen nähden.

Viikon lopulla helpottivat tuskat ja Veeli kykeni jälleen liikkumaan. Samalla oli hän myös päässyt sisäisistä ristiriidoistaan selvytyteen.

Sunnuntai-aamuna ilmotti hän aamiaisen syötyään lähtevänsä käymään kotimökkillään.

Kun hän, likaiset alusvaatteet mytyssä kainalossa, varustausi lähtemään, suhahti muori hänelle varottavasti:

— Älä häntä nyt kovin huoli rusikoida... kun ei niitä ihmisten puheitakaan tiedä kaikkia todeksi uskoa... vaikka totenahan tuota minulle puhuttiin.

Mutta Veeli oli juuttunut omiin ajatuksiinsa, jotka keskiviikosta lähtien olivat ottaneet varman suunnan. Ikäänkuin olisi kuullut muorin varoituksen kehotuksena, vakuutti hän ulos astuessaan:

— Joo, selkään sille nyt pannaan.

MATKAKUMPPANI

Hohoi, kuinka suloista istua viimeinkin omissa rauhoissaan! Koko yö ja edellinen ilta ja vielä kappale aamua lisäksi on vietetty remuisata toverijuhlaa, tuollaista vanhojen penkinpainajaisten muistojuhlan muistojuhlaa, jonka aiheena itse asiassa on ollut vain tuo: *dulce est desipere in loco*. Ja nyt on sitten edessä raukea jälkipäivä, jolloin viimeyön muistot karehtivat mielessä ja ajavat yhtämittä hymyilemään.

Nämä tällaiset myöhäsyksyn sunnuntait soveltuvatkin niin mainiosti jälkipäivän vietolle. Puolipilvineen, tyyni ja leppoisa sää, rauha luonnossa ja rauha ihmisten mielessä. Itsepä nouseva suurkaupunkimmekin on vaimentanut arkisen vauhtinsa tyynen tasaiseksi kohinaksi, joka suo hermojenkin hiukan levätä.

Mutta työlääksi käy odotus siinä länteen lähtevän paikallisjunan tupakkavaunussa, jossa olen valikoinut itselleni mukavimman penkinnurkan. Juna tuntuu kuin siihen paikkaansa unohtuneen. Ei edes minkäänlaista asemaelämän kolinaa kuulu eikä tunnu ainuttakaan valmistavaa nytkähdystä. Ja vaunussakin, jossa paitsi minua, on vain kaksi muuta matkustajaa, on niin hiljaista että se ihan uuvuttaa. Kamiini vain ritisee ja huokuu tukahuttavaa lämmintä.

Vihdoinkin halkaisee konduktöörin kimeä vihellys tämän raskaan hiljaisuuden. Siihen vastaa toinen, äänekkäämpi vihellys veturista. Mutta kuulu vielä aikaa, ennenkuin veturi alkaa laiskasti röhkiä. Sitten: nytkäys, toinen, täydellinen seisaus, taas nytkäys ja viimeinkin päästään liikkeelle, hitaasti ja varoen kuin maaperää tunnustellen. Totisesti tämä on oikein aito suomalaista sunnuntaikytyä. Mutta olkoon, se sopii niin hyvin minun jälkipäivävireeseeni.

Tuskin on kuitenkaan päästy kunnolla liikkeelle, kun sieltä edestäpäin kuuluu jälleen vihellys, pyörät alkavat jurrata vastaan, töksäys ja vaunut seisovat liikkumattomina jonkun esikaupunkipysäkin ääressä. Tietysti siinä seistä kollotellaan kokonainen pikku iankaikkisuus. Kaikki vaipuu jälleen uuvuttavan hiljaisuuden helmaan. Kamiini vain hiljaa risahtelee ja asemasillalta kuuluu laiskasti etenevä saappaankolina. Sitten: piiii! nyhjäyksiä, töksähtelyä, kunnes taas mennä jullataan eteenpäin. Verkkaan siirtyvät ikkunan ohi lakastuneet maisemat ja hyvin ehtii silmin seurata, kuinka kellastunut lehti liipottelee alas kosteaan sammalistoön ja jää siihen värähtämättä makaamaan.

On niin suloista istua tässä ja huojahdella junan tahtiin, antaa ajatusten kulkea omia teitään ja katseen liittää yli syksyisten maisemain. Kun vain tuo toinen kanssamatkustajistani ei häiritisi rauhaani! Se on nähtävästi kovin vailla puhelukumppania. Vaihdettuaan jo monta kertaa paikkaa

asettuu se nyt tuohon minua vastapäätä. Kaikesta päättäen se on valinnut minut uhrikseen, kun yrityksensä toiseen matkustajaan nähden epäonnistuivat. Se toinen tuijottaa itsepintaisesti ulos ja ympäröi itsensä mahtavalla savupilvellä. On nähtävästi joku juro rannikkoruotsalainen.

Mutta minulla on yhtävähän halua puheluun. Omat mielikuvani tarjoavat minulle paljon viihtyisämpää seuraa. Olen hitto vie saanut tarpeeksi seurasta, melusta ja suunsoitosta. Haluan olla yksin! Vai eikö tuo lölröttelyhaluinen mies tuossa minua vastapäätä tahdo sitä ymmärtää?

Minä vältän itsepintaisesti hänen etsivää katsettaan ja tuijotan polvillani olevaan sanomalehteen. Mutta sitä tehdessäni näen, kuinka hän kääntelee levottomana, kuinka hänessä joka hermo on aivankuin keskusteluun viritettynä ja kuinka hän koettaa tavoittaa minun katsettani. Vaan etpäs onnistu, minä panssaroin itseni läpikemattomaksi.

Turkasen mies: Äänettömällä puheluhalullaan häiritsee hän minua julmasti, kahlehtii minun seesteiset mielikuvani ja särkee minun heikumallisen jälkipäivätunnelmani!

Äkeissäni alan tarkastella häntä salakähmää, alta kulmaini. Hän on pienenpuoleinen, vilkaseleinen, parraton keski-ikänen mies. Päällään hänellä on siisti puku halpahintaisesta kankaasta ja kengät on huolellisesti kiillotettu pyhäasuun. Mutta mitään kaulusvehkeitä hänellä ei ole, puhdas liinapaidan rintamus pistää vain kaula-aukosta näkyviin. Kädet ovat karkeat ja känsäiset. Siis ulkoyöntekijä.

Espoon asemalla jättää hän vaunun. Hyvä, nyt saan rauhassa syventyä omiin maailmoihini.

Mutta juuri kun juna lähtee liikkeelle, töytää hän hengästyneenä sisälle ja asettuu äskeiselle paikalleen. Unhotan olla varuillani ja hän tapaa katseeni. Silmänräpäyksessä käyttää hän sitä hyväkseen.

— Hyvinpä kerkesin juosta apteekissa! — virkkaa hän voitonriemuisesti.

Kun tupakkapilvessä istuja ei osota mitään yhteisymmärryksen merkkejä, täytyy minun raottaa panssariani.

— Tässä Espoossa seisookin juna aina niin kauan, — arvelen yksikaikkisesti ja teen tarmokkaita ponnistuksia, sulkeakseni jälleen panssariini.

Mutta se kanalja on nyt kertakaikkiaan saanut äänettömyyden muurin välillämme murretuksi ja pitää huolen jatkosta. Sen kasvoja kirkastaa voitonriemuinen hymy.

— Mihinkä asti herra matkustaa? — ehättää se kysymään, ennenkuin äänettömyys on saanut meidät uudelleen turtumukseensa kiedotuksi.

— Kirkkonummellehan tässä pitäisi päästä, mutta kovin hitaasti tämä matka kuluu.

— Hitaitahan ne ovat nämä paikallisjunat, — arvelee hän osaaottavasti, ilmaisten samalla itse menevänsä Masabyhyn.

Kun vielä on vaihdettu jokunen repliikki tuollaisista aivan yleisistä ja yksikaikkisista asioista, arvelee hän nähtävästi hetken tulleen siirtyä mieltäkiinnittävämmille aloille.

— Saisinko hiukan silmätä sitä herran sanomalehteä? kysyy hän alotteeksi, — katsoisin siitä musiikki-ilmotuksia.

Ojentaessani hänelle lehteä jatkaa hän:

— Minä olen niin innokas musiikin harrastaja, että milloin suinkin sopii, täytyy minun päästä konserttiin... Joo, musiikki se on minun elämäni.

Silmättyään nopeasti sanomalehteen ja nähtävästi mihinkään uutiseen lähemmin huomiotaan kiinnittämättä antaa hän minulle lehden takaisin ja puhuu edelleen:

— Niistä vanhoista mestareista minä vasta pidän. Kyllähän ne ovat nämä Kuulat ja Sibeliuksetkin melkoisia, mutta ne Peethovenit, Mosartit ja Sopinit, ne ne vasta miehiä olivat. Joo, ei nämä nykyiset vedä niille vertoja.

Sitten puhuu hän edelleen musiikista, arvostelee Sibeliuksen Finlandiaa ja vertailee eri säveltäjiä toisiinsa. Hän liikkuu minulle kokonaan oudoilla vesillä, joten minä en voi ottaa osaa keskusteluun muuta kuin päännyökkäyksillä ja hyväksymisen hyminällä. Mielenkiintoni miestä kohtaan on kuitenkin nousemistaan noussut ja kun syntyy hetken kestävä äänettömyys, kysyn minä, asuuko hän Masabyssä.

— Joo, siellä minä asun, noin kivenheiton matka asemalta.

— Kivenheiton matka, sanotaan Savossa, — lisää hän heti perään ja katsoo minua tutkivasti, että ymmärränkö minä sellaista sanontaa.

— Kyllä se sanantapa on minullekin tuttu, — myönnän, minkä johdosta hän alkaa katsella minua kuin läheistä sukulaista, ilmottaen samalla olevansa Kuopion puolesta kotoisin.

Kun jälleen syntyy pieni paussi ja juna juuri sattuu kulkemaan erään korkealla mäellä olevan muhkean huvilan ohi, jota minä aina sivu kulkiessani olen katsellut, kysyn minä tuolta tietorikkaalta matkatoveriltani, sattuiiko hän tietämään, kenen oma se oli.

Joo, kyllä hän sen tiesi: se oli professori F:n huvila. Ja yks-kaks on hän täydessä vauhdissa tekemässä selkoa tuon huvilan rakennuksesta, huonejärjestyksestä, terasseista, puutarhan käytävistä j.n.e.

— Minä olen ammatiltani rappari ja olm ollut sitä rakentamassa, — ilmottaa hän lopuksi.

Käytänpä nyt hyväkseni hänen laajatietoisuuttaan ja utelen kaikista huomattavimmista huviloista ja kartanoista, joita silmiemme ohi liukuu. Ja kaikkiin kysymyksiini tietää hän antaa laajat ja seikkaperäiset vastaukset.

Kun nämä seikat eivät meitä kumpaakaan enää viehätä, alkaa hän nähtävästi hautoa uusia keskusteluaiheita ja sitä tehdessään hän salakähmää tarkastelee minua päästä jalkoihin. Nyt arvioipi hän minua, kuten minä äsken häntä, ja kohta hän varmasti tiedustaa, mikä minä olen miehiäni.

Nytpä olisi aika vetäytyä jälleen panssariinsa. Mutta ei käy enää laatuun. Ja hittoako se tuo mies minusta tahtoo?

Minua ovat aina kiusanneet tiedustelut ammatistani. Jos olisin pappi, nimismies, lääkäri, tilanomistaja tai vaikkapa joku kamreeri, niin hätäkös olisi vastatessa että tämä poika on sitä ja sitä. Mutta kirjailija! Mikä virkamies se sellainen on ja paljonko sillä on palkkaa? Ehei, kirjailijaparka, kyllä sinut on hieman vajanaisesti merkitty yhteiskuntarekisteriin.

Ja auttaisiko tässä edes kiertely? Kuinka minun kävikään kerran kesämatkallani savolaisen laivan kannella. Kun minulla oli jalassani pieksusaappaat ja päässäni tavallinen lippalakki, vastasin uteliaan savolaisen kyselyyn olevani talollisen poika Pohjanmaalta. Mutta sekös sulun avasi. Ensinnäkin: millä asioilla minä matkustelin, ja kun sanoin liikkuvani huvikseni ja maailmaa nähdäkseni, että miten minä näin keskikesällä joudin niin reissailemaan ja olivatko talolliset kotipuolessani niin rikkaita j.n.e. Tästä viisastuneena vastasin seuraavalle kysyjälle olevani lukumies. Mutta se vei ojasta allikkoon, Mikä ammattilainen se lukumies on, mitä minun pitää lukea ja — tietysti! — paljonko siitä on palkkaa?

Lempo korjatkoon kaikki uteliaat ihmiset! Tuokin tuossa! Nyt sillä jo selvästi pyörii kysymys kielen kärjessä. Jospa läimäytän sille vasten naamaa, että olen vapaaherra. Sehän olisikin lähinnä totuutta. Tai sanoisinko pilanpäiten ja rauhaan päästäkseni, että olen afäärimies? Eihän sekään olisi niin kaukana totuudesta, sillä olenhan viime aikoina tarjotellut huvilaani kaupaksi. Mutta tietysti hän heti toiseksi kysyy, mitä liikettä minä harjotan ja siinä sitten taas ollaan. Ei, varuillaan tässä joka tapauksessa täytyy olla. Mitähän minä nyt keksisinkään...

— Saisinko luvan kysyä, mikä virkamies herra on?

Pumps, siinä se nyt oli! Eikä minulla ollut vielä valmiina mitään vastausta. Ei siis muuta kuin totuus esiin.

— Kirjailija minä olen.

— Vai niin... Tuota, saisinko kysyä nimeä?

Ah, mihin ruuvipihtiin olen joutunut! Mutta mitä tehdä? Happamasti murahdan sukunimeni.

— Kyöstikö? — huudahtaa hän sen kuultuaan.

Nyt on minun vuoroni tarkastella häntä uteliaasti, että onko hän kenties joku näille main osunut tuntematon sukulaiseni tai muu vanha tuttava.

Kun olen myöntävästi vastannut tuohon hänen viimeiseen kysymykseensä, jatkaa hän:

— Te kirjoitate semmoisia novelleja ja...?

Kun olen tämänkin myöntänyt, huudahtaa hän voitonvarmasti:

— Aivan niinkuin ne Kauppis-Heikit ja Larin Kyöstitkin... joo, joo, ne on hauskoja poikia, he...

Minä olen ihan ymmällä, mutta hän nauraa hyväntuulisesti ja ymmärtävästi, ja alottaa sitten vilkkaan keskustelun kirjallisuudesta yleensä.

Hänen juttelunsa keskeytyy junan pysähtyessä Masabyn asemalle. Hyvästellessään lausuu hän lakkiaan kohottaen:

— Antakaa nyt anteeksi, minä olen tällainen puhelias mies.

Yritän vakuuttaa päinvastaista, että on ollut hyvin hauska... mutta hän on jo ulkona asemasillalla. No, minä vakuutan sitten itselleni, että siinäpä oli oiva mies, löysi minutkin heti yhteiskuntarekisteristä... eikä viittaustakaan palkkaan, vuosituloihin ja ansioihin. Kerrassaan mainio mies! Oikea rapparien rappari!

Junan lähtiessä asemalta näen hänet jo hyvän matkan päässä maantiellä. Siellä tulee vastaan nähtävästi joku tuttava, koska hän heilauttaa sille hattuaan, pysäyttää hänet ja alottaa kädenliikkeistä päättäen vilkkaan keskustelun. Sitten katoaa hän näkyvistäni, juna mennä tohottaa eteenpäin, ja vaunuun, jossa meitä on nyt vain kaksi, palaa entinen painostava äänettömyys.

SUUTARIN LEENA

Suutarin Leena, niin.

Toista vuotta on hän nyt suutarista jäätyään elänyt lapsijoukkoineen siinä mökissä, jonka suutari-Matti aikoinaan hirrenpaloista kokoonpani. Siinä on tupa ja kamari, mutta niin hävyttömän pikkuiset, että suutarivainajan nelikko täytti miltei neljännen osan tuvasta ja kamarissa vei kaiken tilan se laudoista seinän varaan kyhätty sänky, jossa koko perhe yönsä vietti. Niin että koko rakennus siinä suuren maantieojan partaalla oli kuin kyljelleen asetettu ja vinoon vääntynyt.

Leena oli lähtöisin kaukaa toisesta pitäjästä, jokivarren yläjuoksulta. Sieltä kulkeusi hän aikoinaan paikkakunnalle ja kintereillään oli hänellä jo silloin kaksi pirpanaa, kylmiltään tehtyjä tietysti molemmat, kuten kylän vaimoväki ennen pitkää totesi. Mutta olipa siinä muijaa kerrakseen, sen havaitsi heti ensi otteista Hyötylän muori, jonka kanssa Leena ensimmäiseksi koko kylässä tekemisiin joutui.

Oikeastaan oli Leena, astua lapattuaan paripenikulmaisen taipaleen kelkkoineen, kahvipannuineen ja pirpanoineen, poikennut Hyötylään vain kahvit keittääkseen ja kylässä vallitseviin olosuhteisiin tutustuakseen. Mutta kuinka ollakaan, kun hän siinä risuja pesään taitellessaan ja kahvinpajuja paahtaessaan pani suuvärkkinsä käymään, unohti muori häntä kuunnelleensa kokonaan omat askareensa, ja kun hän sitten, muorin kanssa vastapäätä kahvipannun ääressä istuessaan, siekailemattomaan tapaansa lausuili arvostelujaan ihmisistä ja tästä elämänmenosta yleensä, pääsi muorissa vallalle pelkkä myötätunto tätä muukalaista maantieleenaa kohtaan, joka puheissaan ja töissään liikkui kuin joustimilla. Ja siitä se sitten johtui kuin itsestään, että yiimaan Leena pysähtyi taloon oikein pitemmäksi aikaa.

Ei hän silti talon eikä kyläkunnan rasitukseksi jäänyt. Kuullessaan, että kirkonkylällä oli vilkas sammalen kysyntä, möyri hän jo seuraavana päivänä kuin karhu sammalistossa. Ja kun hän sitten Hyötylän hevosella vei pilven korkuista sammalkuormaa kirkolle, oli kerrassaan komea näky, kun tuo rehevä keski-ään vaimoihminen, paksu letti pyöreillä hartioilla leiskuen ja nilkka keveästi nousten, asteli suitsista pidellen kuormansa rinnalla. Eipä se voinut olla herättämättä vanhan ja lihavan vallesmanninkaan huomiota, hän kun juuri aamukävelyllä ollessaan sattui liikehtimään samaan suuntaan Leenan ja hänen kuormansa kanssa. Eikä vallesmanni, vanha lasinkallistaja, malttanut olla, Leenaa hetken silmäiltyään, heittävästi hänelle mehevätä sanansutkausta. Mutta kun Leena viivyttelemättä ja ääntään säästämättä vastasi siihen vieläkin mehevämmällä sutkauksella, pääsi vallesmannilta oikein röhönauru ja vatsaansa pidellen vakuutti hän vastaan tulevalle tutulle isännälle, että olipa siinä hönkä muija, oikea tukkilaisen morsian, he, he.

Niin eleli Leena Hyötylässä ja piti huolta itsestään ja pirpanoistaan, ajoi kirkonkylälle sammalia niin kauan kuin ne kaupaksi kävivät, teki sitten apumuijana kaikenlaista työtä taloihin, ja jollei muuta ollut tarjolla, tekaisi kädenkäänteessä kokonaisen pinon luutia ja pesimiä, jotka hän sitten kelkalla kiidätti kirkolle niin, että hameenhelmat tuulessa hulmusivat.

Ei hän ollut talossa ollut vielä läheskään vuotta, kun hänelle ilmestyi uusi pirpana. Sen maailmaantulo sattui seuraavien olosuhteiden vallitessa.

Peltolan miehet olivat matkalla kaukosaralleen halkometsään ja poikkesivat Hyötylään kahvia keittämään. Leena oli valmis toimeen, pyöräytti pannun tulelle, jauhoi höystöt pannuun ja laski sitä tehdessään mehevätä leikkiä miesten kanssa.

— Katsokaahan pannun perään, käyn vähän lisää puita liiteristä, — varotti hän muoria ja pyörähti ulos.

Mutta hetken kuluttua alkoi pannu kuohua, muori nosti sen tulelta ja murisi, että mihin se Leena nyt koko päiväksi, piti hän liiterissä olla valmiiksi pienittyjä puita.

— Eipä ollutkaan, — väitti Leena, joka siinä samassa työnty tupaan, — vaan piti itseni ruveta niitä hakkaamaan ja sitä tehdessä sattui pieni vahinko... vaikk'eihän tuo nyt oikeastaan tainnut mikään vahinkokaan olla, hi, hi..

Hänellä oli oikeassa kainalossaan halkosylyys ja vasemmalla kädellään piteli hän rintaansa vasten pientä vaatekääryä. Halot romahutti hän takan viereen, kantoi kääryn peränurkkaan muorin vuoteelle ja virkahti:

— Poika sieltä tuli että hurahti. Vaikka enhän minä tottamaarin ehtinyt edes katsoa, onko se poika vai tyttö, kun pelkäsin täällä kahvipannun kuohuvan; hotasin vain alushameen päältäni ja käärsin sen siihen.

Hän avasi hieman kääreenä olevaa alushametta, totesi pienokaisen sukupuolen ja huudahti iloisesti:

— Poikapahan on sittekin ja niin tukevasti tehtykin, että pois tieltä!

Pienokainen äännähti pari kertaa, mutta varustausi sitten elämänsä ensi kamppailusta väsähtäneenä uinahtamaan, Leenan palatessa kahvipannua hoitelemaan.

Muori ja miehet olivat suu auki tuijottaneet Leenaa ja hänen kääroöä, ja kesti vieläkin hetken, ennenkuin muori pääsi siunailun alkuun ja kykeni lähestymään kääroä. Ja täytyihän sinne luonnollisesti mennä miestenkin kurkistamaan ja sitten: — turkasen laillako se siinä välissä kerkesi! ja: — noinko se akkaväeltä käykin helposti? Mutta siihenpä väittikin Leena, kuppeja pöydälle asetellessaan, ettei se joka akalta sentään niin liukkaasti käynyt.

— Vaan tokihan tuosta nyt täytynee lapsivuoteeseen paneutua, — epäilivät miehet.

— Hui, hai, ei tässä ole kummemmistakaan joudettu sairastelemaan, — vastasi Leena ja toista säärtään ojentaen teki toisen kantapäällä niin komean ympäripyörähdyksen, että hame viisti ilmaa kuin levitetty pyrstö.

Oliko se sitten ihme, jos Peltolan Janne, hidastuumainen mies, joka koko ajan oli pysynyt vaiti ja ihmeteltyt, otti vihdoin piipun suustaan ja hymähteli itsekseen, että onpas siinä koko elävä akaksi. Ja vieläkin pitempiin ajatuksiin sai Janne syytä vaipua, kun toiset miehet kahvia juodessa tiedustelivat lapsen isää ja Leena sen johdosta ylenkatseellisesti arveli, että kyllähän niitä isiä aina löytyy, kun vain on oikeita lapsentekijöitä... ja eläpäs tässä nyt pätö haarukoita kuin miehiä.

Niin, sellainen elävä se oli Leena.

Ja sitten hän yhytti suutari-Matin.

Matti oli jo harmaissaan oleva mies ja seisaalleen kuolleen vaimon leski — tahtoo sanoa: hänen avioliittonsa oli purkautunut noin vain omia aikojaan ja ilman mitään seremonioja siten, että vaimo oli huilannut maailmalle koskaan enää palaamatta.

Ilman mitään seremonioja tapahtui myöskin Matin ja Leenan yhteen liittyminen, siten vain, että Leena asettui yksiin leipiin Matin kanssa. Matti ei nimittäin suostunut pappilaan lähtemään eikä Leenakaan sitä niin kovin tärkeänä pitänyt.

Tämä vastahakoisuus vihkimiseen nähden oli Matilta kai jonkunlainen viimeinen pihaus sosialistia. Sillä sitäkin oli hän aikoinaan ollut, jopa kerrassaan ensimmäinen johtajan tapainen paikkakunnalla. Se oli ollut silloin, kun sosialismi asteli ensimmäisiä askeliaan maaseudulla. Mutta pian oli Matti kyllästyneenä jättänyt politiikan ja takertunut entistä lujemmin lestiinsä. Hän oli nimittäin kerran muutamien puoluetoveriensä kera mennyt kuntakokoukseen ajamaan ryysyköyhälistön asiaa, mutta kärsinyt sillä retkellään täydellisen poliittisen tappion. Luontoaan karaistakseen oli Matti tovereineen ennen kokoukseen lähtöä ryypännyt vahvasti hokmannia, minkä seurauksena he kokoustuvan suussa

alkoivat pitää pahaa rähinää ja antoivat siten isäntämiehille heti alussa yllötteen. Osaksi nauraen, osaksi käsivoimalla työnnettiin heidät ulos, minkä jälkeen Matti heitti hiiteen maailmanparannuspuuhat ja istui entistä äkäisemmin nelikollaan, puri mälliä ja neuloi kohtuushintaan niin lujia pieksusaappaita, että niistä saumat jäivät aina viimeiseksi elämään.

Matti asui jo silloin omassa tuvassaan, kun Leena paikkakunnalle ilmestyi. Se oli silloin vielä neliseinäinen ja kun sen suurin ulottuvaisuus oli korkeus, ja kun se lisäksi oli savisella maalla ollen hieman kallistunut suurta maantienojaa kohti, sanoivat ihmiset sen seisovan kuin kuppasarven siinä maantien poskessa. Leenan tultua taloon jätti Matti pariaksi viikoksi naskalin kourastaan ja kyhäsi tuvan rinnalle kamaripurtilon, minkä jälkeen rakennus alkoi muistuttaa, kuten mainittu, kyljelleen asetettua, hiukan vinoon vääntynyttä sikarilaatikkoa. Kamari olikin muuten todella tarpeen vaatima, sillä kun Matti pikilankaa vetäessään ojensi molemmat kätensä, joista toisessa piili aina lisäksi terävä naskali, ei Leenalla ja pirpanoilla ollut tilaa muualla kuin takan luona oviloukossa, missä tuskin sopi kääntymään, saati sitten askaroimaan.

Leena oli siis oikeastaan vain leipäsusi eikä mikään oikea aviovaimo, kuten Ojalan emäntä asiasta arveli. Mutta hyvin täytti Leena sijansa suutarin huoneen valtiattarena eikä häntä kukaan pyrkinyt tästä asemastaan työntämään. Hän hoiti kaikki emännän tehtävät, parsi ja pesi suutarin vaatteet ja jouti siinä välissä apumuijanakin naapureissa häärimään.

Niin vierivät vuodet hiljalleen. Matti puri mälliä nelikollaan, veti pikilankaa ja naputteli kengänsaamaa, Leena hoiti taloutta yleensä ja kahvipannua erikoisesti sekä lisäsi tavantakaa pirpanainsa lukumäärää. Mitään pahempaa kommellusta ei Matin ja Leenan yhteiselämässä sattunut, ennenkuin Ojalan Juuso sekaantui naapuriensa asiaan ja oli vähällä saattaa pahennuksen matkaan.

Se tapahtui muutamana römppämaanantaina, kun Juuso humalapäissään ja pullo taskussa astui polkua pitkin suutarin tuvalle. Leena oli poissa kotoa, lapset peuhasivat omine valtoinensa ja Matti istui äkeänä nelikollaan pikilankaa kiskoan. Juuso istui siihen hänen työtänsä katsomaan, syleksi, tohisi ja haisi viinalta. Kun suutari ei keskustelua alottanut, laushti Juuso lasten peuhinaan huomionsa kiinnittäen:

— Saisit sinä, Matti, laittaa sen Leenan jo kuivamaan, kun noita kakaroitakin on jo niin, että... niiden silmiä kiiluu joka nurkasta kuin pirun silmiä.

Suutari viskasi lestinsä työkalujen sekaan, työnsi silmälasinsa vihaisesti otsalle ja kääntyi tupaan päin. Lapsista kuka vanutti toistaan tukasta, kuka kiskoi pöydälle kiivennyttä veikkoaan koltun helmasta alas, kuka pylyyli kumoon kaadetun tuolin jaloissa ja ken taas muuten aikojaan suurta ääntä piti. Äkätessään isän ja vieraan heihin tuijottavan, asettuivat he äkkiä ja alkoivat totisin rengassilmin tuijottaa vastaan. Täten näytti Matista Juuson törkeä vertaus hyvinkin paikalleen osuneelta ja kun Juuso samalla veti pullonsa esille ja tarjosi hänelle, jäivät Matilta laukasematta ne pahat sanat, jotka hänen kielellään jo pyörivät naapurin varalle. Sen sijaan komensi hän kakarat pysymään siivolla ja alkoi sovinnossa ryypiskellä Juuson kanssa.

Kun Leena maitohinkkansa kanssa palasi kylältä, lähti suutari Juuson matkaan. Käsikaulassa he polkua pitkin kohosivat Ojalaan, asettuivat pöydän päähän maistelemaan ja syventyivät keskusteluun. Tavan takaa palasivat he siihen kakarajuttuun. Ja kuinka he sitä niin kääntelivätkään, kypsytettiin suutarin päässä yhtäkkiä kavala suunnitelma.

— Kuulehan Juuso, — lausuili hän sammaltelevalla kielellä, — sinä olet ollut minulle aina oikea naapuri ja oikeaa asiaa sinä tässäkin ajat, että se akka olisi saatava niitä kakaroitaan laittamasta takaisin sinne kotipitäjänsä. Mutta mitenkäs saada, siinäpä puntti. Mutta nyt minulla, kuule sinä, sanoi Juuso, on keino siihenkin asiaan. Se kun on jo kauan kättänyt minua, että otettaisiin muka hevonen ja lähdetäisiin joukolla käymään siellä hänen kotipitäjänsä, että hän saisi muka kyläillä sukulaistensa luona, niin nyt ei muuta kuin minä olen suostuviani tuumaan, hankin hevosen ja kyytimiehen ja niin koko joukko sutiputi matkaan. Sieltä periltä sitten lähtee kyytimies yöllä omia aikojaan paluumatkalle ja jättää Leenan kakaroineen sinne, mistä hän on lähtenytkin. Ja usko pois, että kun se kerran siellä on ilman kyytiä tänne, niin kyllä se siellä pysyykin. Eikä siinä asiassa kuntakaan voi mitään, kun hän ei ole oikeissa naimisissa kenenkään kanssa eikä niistä peneksistäkään tiedä, kuka kenenkin isä on.

Juuso hyväksyi täydellisesti Matin suunnitelman ja lupausi, asiaa edelleen kehiteltäessä, hevosineen tuuman toimeenpanijaksi.

Asia olisikin sitä myöten ollut valmis, elleivät ryypyt olisi saaneet heitä hieman varomattomiksi, niin että sotasuunnitelma paljastui ennen aikojaan. He olivat joka kerta asiaan palatessaan alottaneet keskustelun salamyhkäisellä ja kuiskailevalla äänellä, mutta asian innostamina korottaneet lause lauseelta ääntään ja juuri tärkeimmät kohdat pajattaneet ympäri tuvan kuultaviksi. Sekin olisi tosin vielä mennyt mukiin, ellei Joelin Tilta, suutarin lähimmän naapuritöllin emäntä, olisi sattunut Ojalaan

asialle pistäytymään ja emännän kanssa takan luona jutellessaan pitänyt korviensa avoinna myöskin kaikelle sille, mistä pöydän päässä keskusteltiin. Ja niinpä hän pääsi täysin perille miesten salakavalasta suunnitelmasta, tunsi siitä oman sukupuolensa kannalta syvää loukkaantumista, toimitti asiansa ja lähti kiireenkytyä talosta.

Tietysti hän mennä viiletti suoraa päätä naapurittarensa puheille ja kertoi kuulemansa.

— Soo'oo, vai sillä lailla tässä! — sanoi Leena ja hänen mustat kulmakarvansa vetäytyivät yhteen.

Sen enempää hän ei puhunut, vaan ryhtyi kahvia keittämään. Vasta kun he Tiltan kanssa istuivat päin yhteen ja Leena kaatoi toisia kuppeja, sanoi hän reiteensä lyöden:

— Ja sen minä sanon, että ennen suutari itse lähtee tämän katon alta kuin minä!

Vasta seuraavan päivän iltapuolella otti suutari asian puheeksi. Noin vain yksikaikkisesti ja ohimennen alkoi hän työnsä äärestä tuumailla, että jospa sitä sittenkin lähtisi kyläilemään sinne Leenan kotipitäjään, kun hevosen saantikin nykyään tuntui helpolta. Vaikka oikeastaan hän itse ei joutaisi sinne, mutta hevosen ja kyytimiehen hän kyllä hankkisi.

— Kyllä kai minä mielelläni lähden, jos sinä huollat lapsia sen aikaa, — ilmotti Leena.

— Lapsia? Eikös sulla ole ollut tuumana ottaa kaikki lapsetkin mukaasi?

— Jollen saa yksin mennä, en mene ollenkaan.

Suutari tähysti silmälasiansa yli tutkivasti Leenaa, mutta saamatta hänestä sen parempaa selkoa.

Moniaan päivän kuluttua otti hän asian uudelleen puheeksi, mutta yhtä vähiin kuivui se nytkin. Sulkeutuneesti ilmotti Leena, että hän lähtee joko yksin tai ei ollenkaan.

Sen koommin ei siihen asiaan enää kajottu ja elämä suutarin mökissä kulki vanhaa uraansa. Matti istui järkähtämättä nelikollaan ja Leena keikkui emännän toimissa yhtä notkeana kuin ennenkin.

Niin kului pitempi aika, kunnes suutari taas eräänä talviaamuna sai Leenan kulmakarvat yhteen vetäytymään. Leena oli tavalliseen aikaansa jättänyt perheen yhteisen vuoteen sekä kiehauttanut aamupannun. Kun hän oli nostanut sen tulelta eikä suutari siihen mennessä, kuten tapansa oli, ilmestynyt tupaan, ihmetteli Leena, että kylläpä se nyt nukkuu. No, vienpä hänelle nyt kerran kahvin oikein herroiksi sänkyyn, päätti hän ja täytti kupit.

Mutta kun hän täysinäinen kahvikuppi kourassaan tyrkkäsi pimeään päässä suutaria kylkeen, ei tämä hievahtanutkaan, eikä vielä uudistetunkaan töytäyksen johdosta. Silloin pistäysi Leena tupaan, otti päretikkun valkean ja palasi vuoteen ääreen. Suutari makasi selällään kalpeana, karheasänkinen leuka esiin työntyneenä, ja kädet, joiden kämmensyrjissä näkyivät pikilangan uurtamat syvät vaot, rinnalle koukistuneina.

Tällöin vetäytyivät Leenan kulmakarvat jälleen yhteen, hän palasi tupaan, istahti jakkaralle, huokasi ja ryhtyi sitten yksinään kahvikuppia tyhjentämään. Sen tehtyään kietasi hän huivin päähänsä ja pistäysi Joelin tölliin.

Huokaillen ja jahkaillen, mutta toimessaan saapui Tilta suutarin puolelle ja kävi hänkin päretikun valossa toteamassa, että suutari oli todellakin jättänyt ajallisen elämän.

No, mitäpä siinä, suutari oli nyt kerta kaikkiaan kuollut ja häntä oli ryhdyttävä haudaan puuhaamaan. Ensimmäiseksi lämmitti Leena padallisen vettä ja ryhtyi Tiltan kanssa pesemään ruumista, kuten paikkakunnan tapa vaati. Kun he olivat sen pukeneet puhtaasiin alusvaatteisiin, asettivat he ruumiin laudalle, veisasivat ulkomuistilta virrenvärssyn ja kantoivat vainajan Ojalan riiheen.

— Älähän mene, — kielsi Leena riiheltä palattua Tiltaa, joka yritti kotiinsa, — juodaan tässä nyt taas pitkästä aikaa oikein porukahvit.

Hetken kuluttua istuivat he vastapäätä toisiaan ja ryystivät kahvia. Toista kuppia kaataessaan levisi Leenan kasvoille, jotka siihen saakka olivat pysyneet vakavina, niiden tavallinen keveä ilme.

— Etkö muista, — lausui hän, — kuinka minä silloin kerran sanoin, että ennen se itse suutari lähtee tämän katon alta kuin minä? Enkö ollut oikeassa?

Ja huokaisten myönsi Tilta, että Leena oli ollut oikeassa.

"MULLA PIISAA"

Talvinen tuuli tohisi nurkissa ja valju kuu valaisi kamaria, jonka akkunoissa ei ollut minkäänlaisia verhoja, ja jossa oli niin lämmin, että korvia viilsi. Markku nuokkui istuallaan sängyn jalkopäässä ja piippu oli suupielestä putoamaisillaan. Mutta aina kun se yritti heltiämään, havahtui hän sen verran, että näpisti varsiluun tiukemmin hampaisiinsa. Samalla tuli mieleen, että olisi riisuttava ja oikaistava itsensä sänkyyn... ja sitä ennen pitäisi käydä tallissa Puputtia illastamassa ja lointa korjaamassa. Mutta hän oli äsken syönyt jalkapannullisen puuroa, ja se ynnä korvia viiltävä lämmin raukasivat niin, ettei mitenkään päässyt sängystä irtautumaan.

Hetken kuluttua hervahti hänen päänsä alas ja se tapahtui ainakin kymmenennen kerran sitten pimeän tulon. Uni oli kuitenkin niin ohutta, että hän saattoi selvästi kuulla Puputin kolistelevan tallissa. Se aiheutti epämieluisan tunteen aivankuin loimi olisi ollut putoamaisiUaan hänen omasta selästään ja häntä olisi alkanut vilu puistattaa. Hän ei ollut enää oikein selvillä, oliko hän Puputti vai sen isäntä ja pullistiko hänen vatsaansa jalkapannussa keitetty puuro vai sankossa hierotut appeet. Uni syveni ja hän sekaantui yhä enemmän yhteen Puputin kanssa.

Pää nyökähti vieläkin alemmas ja piippu putosi kolahtaen lattialle. Hän havahtui, kynsi päätään ja vääntäysi seisoalleen. Tuntui vastenmieliseltä lähteä ulos. Mutta Puputti kuopi tallissa ja... olihan hänellä muutakin asiaa pihalle.

Kun hän avasi tallin oven, hörhötti Puputti vastaan kuin tahtoen sanoa, että ähäh, sainpas sinut liikkeelle. Loimi roikkui todellakin vyön varassa mahan alla. Markku köytti sen huolellisesti uudelleen, taputteli sitten Puputtia kuin viivyttelyään anteeksi pyytäen ja nosti hänen eteensä hyvänmoisen heinäkimpun.

— Että saat lämpimiksesi niitä pureskella, — sanoi hän ja sulki lähtiessään huolellisesti oven, ettei viima pääsisi raosta tunkeutumaan.

Huh, kuinka tuntui suloiselta palata kamarin lämpimään. Mielihyvin riisuutui hän, sytytti piipun ja paneusi pitkäkseen sänkyyn. Nyt ei kantautunut tallista enää minkäänlaista kolinaa, mutta sen sijaan oli hän kuulevinaan, kuinka Puputti mielihyvin rouskutti heiniä.

Hohoi, nyt oli hyvä olla, kun oli lämmin ja vatsa täynnä, ei mistään puutetta eikä mitään huolia. Piippu turisi säyseästi ja ajatukset kiersivät laiskasti pienissä kotiasioissa. Ensinnä ne pysähtyivät suureen messinkileukaiseen rahakukkaroon, jossa oli likainen ja paikatellen rikkinäinen säämiskävuori. Paljonko siinä olikaan rahoja, kun hän iltapäivällä laski? Neljäkymmentä markkaa kymmenen ja viiden markan seteleinä, kolme markan rahaa, pari hilkkua ja yhtä monta kymmenen pennin kolikkoa. Jahka satanen tulee täyteen, vie hän taas pankkiin. Ostoksia ei tarvitse kuukausiin tehdä. Kahvia on arkussa pari kiloa, sokeria, voita ja lihaa niinikään on, jauhoista ja perunoista puhumattakaan. Talven polttopuut oli jo kotiin ajettuna ja Puputille oli heiniä kesään saakka. Hätäkös oli miehen makuilla!

Piippu turahteli viimeisillään ja sammui. Hän laski sen lattialle sängyn viereen ja varustausi oikein todenteolla nukkumaan. Viimeiseksi tuli tietysti Puputti mieleen. Tuntui kaksinverroin lämpöiseltä, kun tiesi, että Puputilla on loimi selässä ja heinävihko edessä. Hätäkös siellä on Puputinkaan!

Kuta syvemmälle unimaailmaan hän vajosi, sen lähemmäs siirtyi Puputti. Se tuntui lopulta seisovan siinä sängyn vieressä, sen pää riippui torkuksissa ja turvallaan hipoi se hänen otsaansa. Niin torkkuivat samaan tahtiin Puputti ja hänen isäntänsä kolkkoiviimaisena talviyönä.

Valoisaa yötä seurasi pimeä aamu, kun kuu poistui vartiopaikaltaan. Pimeän päässä laati Markku pesään kahvitulen ja lähti sitten Puputin luo aamutervehdykselle. Sitten alkoi tavallinen päiväjärjestys. Juotuaan kahvipannun tyhjäksi istui hän tupakoiden pesän edessä ja mietiskeli, mitä keittäisi aamiaiseksi. Hän kävi mielessään läpi ne harvat ruokalajit, joita hän oli tottunut keittämään, ja teki sen huomion, että tällä kertaa maittaisivat parhaiten lihapotut. Niinpä pani hän siis jalkapannun tulelle, haki kuopasta lattian alta perunoita ja alkoi niitä kuoria.

Päivä oli sillä välin valjennut ja aterian jälkeen tupakoidessaan mietti Markku, lähtisikö hän viemään kirkonkylän leipurille lupaamaansa halkokuormaa. Lopulta päätti hän kuitenkin, että nyt on liika huono keli; parempi on antaa Puputin levätä... ja kovinpa ne lihapotut tuntuivat häntä itseäänkin raukasevan. Niinpä vääntäysi hän siis sänkyyn ja huoneen täytti tuota pikaa tasainen kuorsaus.

Herättyään keitti hän jälleen väkevän kahvin, kävi Puputtia ruokkimassa ja pistäysi talon puolella akkavaen kanssa juttelemassa. Kamariinsa palattuaan otti hän aikansa kuluksi messinkileukaisensa esille, oikoi huolellisesti setelit ja levitti pöydälle, eri suuret eri kasaan, samoin hopeat ja kuparit. Sitten sulloi hän ne takaisin kukkaroon ja ryhtyi päivällistä laittamaan. Kun hän oli saanut sen maaruunsa

sijotetuksi, oli ilta jo käsissä. Seurasi sitten tavallinen illanvietto: piippua imeksien torkkui hän sängyn jalkopäässä ja Puputti torkkui tallissa. Kun loimi luisui alas tai heiniä rupesi mieli tekemään, kuopi Puputti lattiaa, jolloin Markku alkoi miettiä, että pitäisi tässä lähteä tallissakin käymään. Mutta ei kuitenkaan saanut lähteneeksi, ennenkuin piippu kolahti lattiaan tai joku muu tapahtuma sai hänet täysin hereille.

Siihen tapaan vietti Markku talvensa. Mutta kesällä hänellä oli aina länget liki olkapäitä, kuten hän sanoi. Silloin teki hän, maatilukallaan ahertaen, säännöllisesti neljäntoista tunnin työpäiviä.

Hänellä oli ollut pieni talo, mutta jäätyään leskeksi ja kun ei lapsiakaan ollut, oli hän myynyt talon, erotettuaan siitä itselleen pienen viljelyspalstan. Rahat oli hän sijoittanut pankkiin ja asettanut Puputin kera vuokralaiseksi entiseen naapuriinsa, Mäkelän taloon, jossa hän sai asuttavakseen porstuanperäkamarin vanhasta tuparakennuksesta. Puputti sai niinikään oman erikoisen tallin.

Juro ja vähäpuheinen mies oli Markku ja iältään taisi hän olla siinä viisissäkymmenissä. Kylässä hän ei käynyt koskaan, joskus harvoin kirkossa. Tuskin hän osasi lukeakseen, vaikka rippikoulun hän oli joskus jotenkuten läpäissyt. Mutta mitään kirjaa tai sanomalehteä ei hänen käsissään oltu koskaan nähty.

Niin hän omaan tapaansa elää nuhjotti maatilkkuineen, säästörahoineen ja Puputtineen, katsellen maailmaa ja elämää ympärillään ainoastaan toisella silmällään. Ei hän tosin silmäpuoli ollut, mutta samalla kertaa ei hän viitsinyt juuri koskaan pitää auki muuta kuin toisen silmänsä. Ja ne harvat sanat, mitä hän päivän mittaan lausui — lukuunottamatta Puputin kanssa tapahtuvia keskusteluja —, tulivat ulos toisesta suupielestä. Toisesta anastikin aina kaiken tilan piipunvarsi.

Kun vilja tuli säännöstelyn alaiseksi ja elintarvevirikailija kierteli talosta taloon viljavarjoja papereihinsa merkitsemässä, ei Markulta liennyt hänelle enempää kuin kaksi sanaa.

— Mulla piisaa, — oli ainoa, mitä Markku ilmoitti ja Mäkelän isäntä vakuutti neuvottomalle elintarvevirikailijalle, ettei siltä saa enempää tietää, vaikka hohtimilla koettaisi vääntää.

Markkua olisi siis täydellä syyllä saattanut sanoa itsekkääksi ja ynseäksi mieheksi — ellei Puputtia olisi ollut olemassa. Sen seurassa saattoi Markku pitää molemmat silmänsä auki ja sille puhellessaan käyttää molempia suupeliään. Ja muutenkaan ei hän Puputtia hoitaessaan missään suhteessa kitsastellut. Sen näki kyllä Puputin päällekin, varsinkin talvella. Vaikka jo hyvässä iässä, oli se aina kiiltelevä karvaltaan ja niin lihava, että tuskin aisojen väliin mahtui. Talvisaikaan sillä ei ollutkaan sanottavaa tehtävää. Markku ei koskaan raskinut antaa sitä kylän töihin ja milloin hän itse ajoi sivullisille puita tai rahdissa pistäysi, pani hän naurettavan pienen kuorman ja sittekin käveli itse aina reen perässä.

Jos Markku piti Puputista, niin kyllä Puputtikin piti isännästänsä. Sen näki jo yksin siitä tavasta, millä Puputti Markun lähestyessä liikutti korviaan. Ja kun Puputti, Markun sitä kaulalle taputtaessa, laski turpansa hänen olkapäälleen, niin oli se ihan liikuttavaa.

— Ei se tuo Markku siitä eukko-vainajastaan tainnut perustaa läheskään niin paljon kuin tuosta ruunasta, — arveli Mäkeläinen kerran Markulle.

Ja siinä hän varmaankin oli aivan oikeassa. Mutta toiselta puolen on myöskin oikeuden nimessä myönnettävä, ettei Markkukaan eukko-vainajansa puolelta ollut saanut osakseen sitä lämmintä ystävyyttä kuin mitä hän nykyään nautti Puputin taholta. Marjaana-vainaja, iso, puiseva ja miesmäinen nainen, ei ollut hellin kourin käsitellyt miestään, joka oli saanut tyytyä jokseenkin täydelliseen tohvelivaltaan. Eikä Markku koskaan ollut todella kaivannutkaan vaimovainajaansa. Kun hän kerran miesjoukossa, Marjaanasta puheen tullen, oli erehtynyt rentoilemaan, että siinä se sitten oli lujakätinen muija, — paiskasi hänetkin kerran kuin humaläsäkin portaita alas, kun hän kännissä kotiin tuli, — niin sen ei vielä tarvinnut mitään merkitä. Ja olihan hän sitäpaitsi tämänkin tunnustuksensa myöhemmin, kun ihmiset pakkasivat siitä pilaa tekemään, muuttanut toiseen muotoon: ettei se Marjaanavainaa uskaltanut koskaan suutansa avata, kun hän oikein suuttui ja nosti mörköelämän.

Missään tapauksessa ei Marjaana ollut Markun sisimmässä koskaan saanut sitä sijaa kuin Puputti. Eipä silti, että Puputtikaan olisi missään suhteessa ollut sen kummempi kuin mikä muu hevonen tahansa. Mutta Markku oli nyt kerta kaikkiaan päässyt varsasta pitäin siihen mieltymään ja niin oli itsestään vuosien kuluessa kasvanut heidän välilleen luja toverisuhde. Puputti oli syntynyt Markun entisessä talossa ja hän itse sille oli nimenkin antanut... se kun heti maitovarsasta pitäin oli ollut sellainen mukava puputti. Ja niinpä hänellä, taloa ja karjaa myödessään, ei juolahtanut mieleenkään Puputista luopua. — —

Onnellisesti olivat Markku ja Puputti saaneet sydäntalven torkutuksi ja ehtineet valoisiin kevätpäiviin. Silloin sattui mullistava tapaus Markun elämässä.

Elettiin gulashiajan aamunkoitteessa ja rauhallisen maakylän asukkaat joutuivat tavantakaa pyörälle äkinäisistä hinnannousuista. Nyt olivat hevosten hinnat kohonneet puolella entisestään. Muualta oli tullut joukko ostajia ja saanut käden käänteessä hinnat nousemaan. Se taasen oli saanut jalkeille kokonaisen joukon oman paikkakunnan hevoshujareita. Niin että lopulta kaikki tapahtui hevoskauppojen merkeissä.

Markku ja Puputti olivat eläneet kokonaan erillään tästä kaikesta, kunnes eräänä päivänä Markun kamariin tulla tömähti Mäkelän isännän opastamina kaksi vierasta hevosnostajaa. Ne olivat käyneet jo tallissa ja panneet merkille Puputin lihavuuden ja kiiltävän karvan. Ja nyt ei muuta kuin pitäisi päästä kauppoihin käsiksi. Mutta huolimatta toista silmäänsä raottaa ilmotti Markku kuivasti, ettei hänen hevosensa ole myytävänä.

Vieraat eivät olleet mitään nurrupoikia, ne tarjosivat heti hinnan pyöreissä luvuissa ja summa oli sellainen, että Markku avasi toisenkin silmänsä sepposen selälleen. Epäluuloisesti katsahti hän vieraisiin, mutta niillä näytti olevan silkkä tosi mielessä.

— Hullu olet Markku, jollet myö, kun kerta tuommoisen hinnan saat ja kun sinä et välttämättä hevosta tarvitse, — sekaantui isäntäkin asiaan.

Markun sielussa alkoi ankara taistelu. Häntä ihan hiostutti. Ja vieraat kävivät kimppuun täydellä höyryllä. He eivät siitä peräänny, minkä hinnaksi luvanneet, mutta jos kauppa päätettiin, niin se oli päätettävä pian. Ja toinen heistä kaivoi esiin lompakkonsa ja latoi pöydännurkalle luvatun hinnan.

Kokonainen pinkka kirkkaita satamarkkasia! Markku tuijotti niihin kuin lumottuna. Hän punotti ja imi niin kiihkeästi loppuun palanutta piippuaan, että pesän pohja uhkasi puhki palaa. Sitten pudotti hän häiriössään piipun lattiaan, säikähti sitä ylös ottaessaan, että vieraat korjaavat rahansa pöydännurkalta pois ja kiirehti sen vuoksi kahmistamaan ne omaan kouraansa. No, sillähän se asia olikin lukossa, ei muuta kuin lähdettiin talon puolelle harjaskahvit juomaan.

Markku oli kuin päästä pyörällä. Oliko hän nyt todellakin myönyt Puputin, vai mitä tämä kaikki merkitsi?

— Tuota, kyllä se taisi tulla liian äkkipikaa päätetyksi... se kauppa, — sammalsi hän kahvia juotaessa.

Mutta vieraat eivät ottaneet sellaista kuuleviin korviin. Ne eivät turhia haikailleet ja niillä oli kiire. Heti kahvit juotuaan ne lähtivät.

Solalla käänsi Puputti päänsä Markkua kohti ikäänkuin lausuen ihmettelynsä sen johdosta, että aivan vieraat miehet saivat häntä taluttaa. Se vihiasi niin ilkeästi Markkua. Hän sai vedet silmiinsä, kääntyi selin muihin ja meni kamariinsa. Sängyssä ei hän saanut rauhaa, vaan täytyi kävellä pitkin lattiaa, ihanpa oihkaistakin väliin.

Niin, siitä päivin oli Markun unelias rauha mennyttä kalua. Hän ei viihtynyt enää kamarissaan, vaan tuli tuon tuostakin talon puolelle tai pistäysi kylään. Omituinen rauhattomuus hänet oli vallannut.

— Sitä Puputtiaan se Markku taitaa yhä murehtia, — huomautti kerran emäntä.

— ... tiedä häntä, mutta tuntuuhan tuo kuin koko elämä olisi joutunut pois saranoiltaan, — arveli Markku.

Kyllä hän olisi kernaasti ostanut Puputin takaisin vaikka vieläkin korkeammasta hinnasta, mutta mitenkäpä päästä enää sen jälille. Se oli viety ties kuinka kauas.

Että hänen pitikin höynäntyä niiden rahoihin! Ja olikin niillä ne heti käsillä, ennenkuin asiaa ehti oikein miettiäkään. Vihaksi hänen pisteli koko rentut, niin että selkään olisi pannut, jos vain olisi käsiksi päässyt.

Kesä ei tuonut lievitystä hänen rauhattomuudelleen, vaikka hän piti entistä pitempiä työpäiviä. Puputti ei jäänyt mielestä ja varsinkaan ei hän saanut unohtumaan sitä eronhetkeä, kun Puputti solalla käänsi päänsä häntä kohti...

Mutta loppuihan se kesäkin ja saapui syksy, ja syksyn mukana sattui Markulle uusi mullistus, joka saattoi hänen elämänsä entiseen tasapainotilaan.

Eräänä leutona syyskuun päivänä oli hän kirkonkylällä asioimassa. Hän tapasi siellä muutamia kotinurkan miehiä, jotka olivat hiukan tuulella ja joilla oli vieläkin roppipullot taskussa. Mentiin miehissä nurkan taa ja maistettiin. Miehet tiesivät, mistä saisi lisää ja ehdottivat, että Markkukin yhtyi komplottiin. No, saattoipa tuota näin kesätyön päättäjaisiksi uhrata jonkun markan.

Saatiin lisää ja menttiin kruununmakasiiniin taa, päivänpaisteiselle seinustalle istuskelemaan. Ryyppättiin ja juteltiin. Markku jutteli Puputista ja tunsi mielensä heltyvän. Toiset miehet kuuntelivat aikansa, pitkästyivät ja koettivat kääntää keskustelua muihin asioihin. Mutta yhä palasi Markku Puputtiin ja hänellä oli vedet silmissä. Toiset tympeysivät yhä enemmän ja yksi alkoi jo ääneensä moittia, että aikuinen mies viitsiikin yhden hevoskaakin takia pää riipuksissa kulkea. Silloin suutahti Markku ja lähti pois heidän seurastaan.

Hän meni rahtimiesten käyttämään pieneen nurkkakahvilaan ja keitätti itselleen hyvät kahvit. Siellä oli muori yksin ja Markku sai häiritsemättä purkaa sydäntään. Hän jutteli Puputista aina iltapimeään saakka. Sitten lähti hän kotimatalle.

Lenksavin jaloin astui hän ruohottunutta kujaa, jota myöten kirkonkyläläiset ajoivat viljelyksilleen ja jonka varrella oli siellä täällä mökkejä. Alkoi olla jo säkkipimeä ja töllien tulet kiiluivat kuin kiiltomadot tien varrelta.

Yhtäkkiä kopsahti Markku pahki johonkin. Paikalla älysi hän kuitenkin, että se joku oli hevonen. Vieläpä enemmänkin hän älysi.

— Se sävähytti minua heti niin oudosti, — kertoi Markku myöhemmin.

Kiiruusti kopeloi hän tulitikkukotelon taskustaan ja raapasi tulen. Totisesti, siinä kujalla seisoi Puputti! Sekin tunsi heti Markkun, tervehti korvillaan ja hörhötti. Markku tunsi polviensa raukenevan.

— Puputti... Puputtiko se siinä... höpisi hän ja tapaili hevosen päätä.

Puputti laski vanhaan tapaan turpansa hänen olkapäälleen ja miltei itkuun hyrähtämäsillään taputti Markku sitä kaulalle.

Mutta mitä? Oliko Puputilla länget kaulassa? Uudelleen otti Markku tulitikkuun valkean. Oli länget ja perässä rattaat, tuollaiset pienipyöräiset mustalaisrattaat. Ja vielä enemmänkin näki Markku. Puputin kylkiluut kuumottivat korkealla, karva oli takkuinen ja — kiireesti kohotti hän länkiä — olkapäät puhki.

Niitä jumalattomia! Jos olisivat olleet nyt tässä, niin päälle hän olisi töytännyt, siepannut aidaksen ja sillä lojottanut. Mutta ne olivat arvatenkin menneet yösijaa kättämään mökistä, joka oli hiukan syrjässä kujasta.

Enempiä arvelematta riuhtasi Markku rinnuksen auki, sivalsi vieraat valjaat Puputin selästä ja työnsi rattaat niin vihaisesti syrjään, että sen pyörä suistui ojaan. Sitten lähti hän Puputtia taluttamaan kotia kohti.

Vastaan panematta seurasi Puputti perässä ja sen kaviot lopsahtelivat saviseen tiehen. Markulla kihisivät vielä viinanhöyryt päässä ja itku kurkussa puheli hän koko matkan Puputille. Avomielisesti tunnusti hän rikkomuksensa, jota hän oli saanut kaiken kevättä ja kesää katua. Mutta nyt ei erottaisi enää. Ei tulisi tarjolle niin suurta rahaa, että hän Puputista luopuisi.

Kun Puputti kotona astui entisen tallinsa kynnyksen yli, hörhötti se jälleen, minkä johdosta Markku ihastuneena huudahti:

— Tunsitpas paikat! Ja miksei Puputti tuntisi, joka on niin viisas, ettei kaikki miehetkään.

Hän haki sankollisen silkkoja kauroja ja kun Puputti ahnaasti upotti päänsä sankkoon, hoputti Markku:

— Syö, Puputti, haukkaa vain, nyt sinun pitääkin lihoa ennalleen.

Hän harjasi Puputin monikertaan ja haki sorkkarasvaa, jolla voiteli läpeytyneet olkapäät. Sitten istui hän kynnykselle, veteli savuja ja puheli Puputille. Vasta kun Puputti kyltyneenä lakkasi syömästä ja painoi päänsä torkkumisasentoon, lähti Markku omaan huoneeseensa ja riisui levolle. Pitkästä aikaa nukkui hän sinä yönä sikeästi ja levollisesti.

Kun hän aamulla oli tallissa Puputtia hoitelemassa, ilmestyi ovelle mustalainen. Ja sekös Puputin nähdessään mörköelämän nosti. Yritti suoraapäätä käydä Puputtia seimestä irrottamaan, mutta silloinkos Markku sivalsi tallilapion, ajoi mustalaisen ulos ja löi oven kiinni. Mustalanen huusi ja noitui, mutta aina kun hän uhkasi ovea lähestyä, karkotti Markku hänet lapiollaan. Pihan toisessa laidassa seisoi Mäkeläinen puolueettomana päältäkatsojana ja poltti piippuaan.

Huomatessaan yrityksensä turhiksi lähti mustalainen tiehensä, uhaten kohta palata kruununmiesten kanssa. Nyt lähestyi Mäkeläinenkin asiasta selkoa ottamaan.

— Kyllä sinä nyt olet hullusti tehnyt, — sanoi hän Markulle. —

Joudut vielä vastaamaan omankäden oikeudesta.

No, eihän Markku mikään vähäjärkinen ollut, kyllähän hän itsekin käsitti, että asia oli hieman hullulla tolalla. Mutta hänen sisunsa ei antanut jälkeen, kun hän näki, miten kurjasti Puputtia oli pidelty. Sopi vain isännänkin katsoa. Ja isäntä katsoi ja myönsi, että Puputti oli vain varjo entisestään.

Mustalainen palasi poliisin seurassa. Nytkös sillä oli rintaa ja suuta. Suoraan käveli se talliin ja toi Puputin ulos.

Mutta poliisi ja Mäkeläinen, joita asia oli ruvennut huvittamaan, tekivät parilla sanalla ja silmäniskulla salaliiton. He tarkastelivat Puputtia joka puolelta, olivat kauhistuvinaan ja sanoivat, että mustalaisen pitäisi saada sakkoa eläinräökkäyksestä ja hevonen olisi eläinsuojelussääntöjen mukaan lopetettava.

Mustalainen masentui, mutta Markku röyhisti itseään. Nyt esitti Mäkeläinen, että asia olisi parasta ratkaista sovinnossa niin, että mustalainen möisi hevosen kohtuhinnasta Markulle. Tästä sai mustalainen uutta rohkeutta ja määräsi hevoselle huikean korkean hinnan. Mutta hänet masennettiin jälleen eläinsuojelussäännöillä. Niin saatiin hinta lopulta kohtuulliseksi, Markku haki rahat mustalaiselle ja talutti Puputin takaisin talliin.

— Nyt sinua ei kykene viemään paremmatkaan kuin mustalaiset, — sanoi hän Puputille ja haki jälleen sankollisen kauron.

Vähitellen lihoi Puputti ennalleen ja olkapäät paranivat. Ja niin palasi Markun elämä entiselle tolalleen. Nyt saattoi hän taas pitkät talvi-illat torkkua oman kamarinsa lämpimässä, josta hänet sai liikkeelle vain Puputti tallin lattiaa kuopimalla. Ja nyt saattoi hän, Puputin illastettuaan ja itse levolle asetuttuaan, kun ajatukset hiljalleen kiersivät rahasäästöissä, talven muonavarjoissa ja Puputissa, päivän viime sanoiksi tyytyväisenä lausahtaa:

— Mulla piisaa.

VELJEKSET

Nousun ja laskun, kukoistukseen kohoamisen ja suvusta huonontumisen, degeneratsion, huomaa niin selvästi kaikissa talonpoikaissuvuissakin. Edellisenä kautena vallitsee työn ilo, — rakennetaan, raivataan uusia aloja viljelykseen, vaurastutaan ja kootaan suvulle rikkautta. Seuraa sitten pysähdys, tasalleen asumisen kausi, minkä jälkeen alkaa lasku: rakennukset ja viljelykset saavat hiljalleen rappeutua, sillä mitään parannuksia ei panna toimeen, asumisen into ja työvauhti ovat kadonneet, velkaannutaan, kaikki rutistuu ja painuu kokoon, niin rakennukset ja viljelykset kuin asukasten elämänkatsomuskin. Ja loppujen lopuksi seuraa ikivanhalta kotikonnulta suistuminen, hupeneminen irtolaisten suureen, juurettomaan laumaan.

Toisissa suvuissa tämä tapahtuu muutaman miespolven aikana, toiset kestävät vuosisatoja, riippuen kaikki suvun elinvoimasta ja kuinka taitavasti on naimiskauppojen avulla onnistuttu hankkimaan suvulle lisävoimaa.

Tuollaista viimeistä vaihekauttaan elää kaikesta päättäen Mäkinotkon talo. Sen vanhan vanhaa sukua edustaa nykyään kaksi naimatonta veljestä, Antti ja Jussi. On hyvin uskottavaa, että he pysyvät konnullaan kuolemaansa saakka, mutta heihinpä sammuikin suku — ja mikä silloin tulee talon kohtaloksi, sen Herra yksin tietää. Ja että suku sammuu heihin, sen voi pitää jo ihan varmana, sillä kun kumpikin on tehnyt naimisiin menoa jo yli parikymmentä vuotta, niin ei siitä varmastikaan enää mitään tolkkua tule. Ainakin ovat naimisasioihin innostuneet kyläkunnan akat heittäytyneet heihin nähden jo aivan toivottomiksi. Siitähän alkaa muuten olla jo valmis sananlaskukin, ettei tule päätä paremmin kuin Mäkinotkon veljesten naimisiin menolle.

Talo, siinä jokitöyräällä, mehevien peltomaitten ympäröimänä, on aikoinaan ollut komea ja vauras. Mutta nyt kantaa kaikki ränstyneisyyden leimaa. Rakennukset ovat maanrajaan painuneet ja mikä minnekin päin nyköllään, katot monikertaan paikatut, akkunat sameat ja pihamaa ilman minkäänlaista hoitoa. Pellot ja niityt ovat vastaavassa kunnossa ja lisäksi on perintömaan pinta-ala kutistumistaan kutistunut, kun siitä vuosien kuluessa on myynnin kautta lohkaistu pala sieltä, toinen täältä.

Kylä ympärillä elää uuden ajan merkeissä: on höyrymöllyt, osuusmeijerit, suuret puimakoneet, jopa

kaiken päälliseksi sähkövalotkin. Kaikesta tästä on Mäkinotko jäänyt visusti syrjään. Jos talvisena iltana kuljet talon sivu ja kurkistat sisään akkunoista, joita suojaamassa ei ole minkäänlaista verhon tapaista, näet muurinolalla palamassa tuollaisen puolen vaaksan korkuisen, pahasti käryävän läkkituijun, jonka valossa pari iäkstä naista, päät nyköllään, puolitoruksissa kehrää tappuroita. Ja samoin päät nyköllään, puolitoruksissa, istuksivat veljekset kukin nurkassaan, imien aikansa kuluksi piippuaan, syleksien ja väliin haukotellen, niin että luulisi leukaluiden sijaltaan menevän. Kuinka nyköttävää, maata kohti painuvaa ja raukeasti nukuttavaa siinä talossa kaikki onkaan!

Muuten, se aika on ollut ja mennyt, jolloin veljekset saman tuijun valossa iltapuhteitaan torkkuivat. He asuvat tätä nykyä eri taloina.

Niin se vain kävi, että Mäkinotkon talo, joka läpi monien sukupolvien on pysynyt jakamattomana, revittiin kahtia näiden kaikesta päättäen un viimeisten jäsenten aikana. Ja kun kaksi sellaista hidasta, itsepäistä ja umpikuljuista veljestä, jotka ovat tottuneet kynsin hampain pitämään kiinni kokoonkutistuvan omaisuutensa jäännöksistä, ryhtyy pesäeroa tekemään, niin siitä syntyy toimitus, joka panee koetukselle jakomiesten kärsivällisyyden. Vielä nytkin riittää kyläläisille ilon aihetta tuosta Mäkinotkon jakotoimituksesta.

Kaikki piti pantaman visusti kahtia. Kun esimerkiksi tuli kysymys pitkästä honkapöydästä, jonka ympärillä mäkinotkolaiset olivat monen sukupolven aikana aterioineet, eivät veljekset päässeet minkäänlaiseen sovintoon, vaikka kuinka olisi jauhettu ja jankattu, vaan täytyi pöytä sahata keskeltä poikki. Kumpikin sai sitten puoliskostaan muovailta itselleen pöydän miten parhaiten taisi.

Kun perunat oli jaettava, ei Antti tyytynyt ämpärikaupalla jakamiseen, vaan alkoi marista, että hänen ämpäriinsä voi sattua pienempiä ja huonompia perunoita kuin Jussin. Hän vaati jaon toimitettavaksi yksin perunoin. Mutta kun se osottausi ylen hitaaksi, tyytyi hän lopulta siihen, että perunat jaettiin kapalla. Leivät, makkarat, lihat ja jauhot jaettiin samalla perusteellisuudella. Kutakin kappaletta täytyi erikseen kiikuttaa vanhanaikaisen käsipuntarin nenässä. Eikä siinä vielä kyllin, vaan jompikumpi saattoi esimerkiksi ruveta marisemaan, että hänen osalleen langenneessa lihamurussa oli enemmän luuta kuin vastaavassa veljen osuudessa, minkä johdosta hänen tuli saada korvausta.

Näin kun oli käytävä läpi talon niin kiinteä kuin irtainkin omaisuus, niin eipä ihme, että jakotoimitusta kesti lähes kaksi viikkoa. Tuparakennusta ei sahattu poikki, vaan jaettiin kahtia siten, että Antti piti entisen tuvan ja Jussi muodosti isosta pääkamarista itselleen asuinhuoneen. Niiden välinen ovi lyötiin tukkoon ja sen sijaan avasi Jussi rakennuksen takapuolelta itselleen oman sisäänkäytävän.

Läkkituijua eivät he myöskään voineet kahtia panna, vaan jäi se Antille. Jussi muovasi itselleen oman tuijun vanhasta pulituuripullosta ja niin saattoivat he nyt pitkinä talvipuhteina imeksiä piippua kumpikin omassa tuvassaan ja oman tuijun valossa. Tappurarukin takana nykötti Antin puolella veljesten vanha äitimuori, Jussin tuvassa taas piika, sellainen aisaansa potkassut keski-ikä ihminen.

Kyläläiset arvelivat, että veljesten olisi kaikin puolin ollut parasta elää ja asua yhtenä talona, kun siitä akanotostakaan ei kerta kummallakaan näkynyt mitään tulevan. Ja niinhän se epäilemättä olisi ollutkin, ellei veljesten eteen olisi kerran sattunut sellainen tenä, että yhdessä asuminen oli sen jälkeen sula mahdottomuus.

Tapaus oli lyhyesti seuraava.

Mäkinotkon metsäsarka oli noin peninkulman päässä jokivartta ylöspäin. Sieltä oli vuoden polttopuut joskus tuotu lauttaamalla jokea pitkin kotiin. Niin olivat veljekset, hevosia ja ajovaivoja säästääkseen, pitkien tuumailujen jälkeen päättäneet nytkin tehdä. Talvikelillä olivat he ajaneet rangat jokirantaan ja eräänä tuulisena kevätpäivänä, jolloin joki oli vielä tulvillaan, lähtivät he piiput hampaissa ja kirveet kainalossa peräkkäin astelemaan metsäsaralleen. Perille päästyään latoivat he rangoista tukevan, pitkäkäisen lautan, jonka kumpaankin päähän kiinnitettiin varta vasten veistetty jyrävä mela. Yhdellä ei nimittäin sellaista körilästä saanut oikein hyvin ohjatuksi.

No, sitten ei muuta kuin kirveet lyötiin lauttapölkkyjen kylkeen, piiput täytettiin, työnnettiin lautta vesille ja lähdettiin solumaan myötävirtaan. Antti hoiti keula- ja Jussi perämelaa.

Matka sujui onnellisesti ja vaivatta. Kotirantaan oli enää muutama sata metriä. Siinä oli edessä enää vain pieni kosken tapainen. Taikka eihän sitä oikeastaan voinut koskeksikaan sanoa. Se oli vain tavallista virtavampi paikka ja keskeltä jokea pisti näkyviin kaksi rinnakkaista kivenjätkälettä, jotka näin tulvan aikanakin kurkottivat pänsä vedenpinnan yläpuolelle. Jompaakumpaa puolta kulkien saattoi lautta ne vaaratta sivuuttaa.

Antti päätteli itsekseen, että kivet on parempi sivuuttaa oikealta puolen. Hän ilmotti sen parilla sanalla Jussille ja piteli tanakasti melaa, ohjatakse keskivirtaa kulkevan lautan mainitsemaansa väylään. Mutta Jussi oli samaan aikaan harkinnut vasemmanpuoleisen väylän paremmaksi, ilmotti

päätöksensä Antille ja väänsi melaansa asianomaiseen suuntaan.

— Ka pöljäkettä, mitä tuhatta sinä sinnepäin vänkäät! — karjasi Antti, huomattessaan lautan alkavan kääntyä poikittain.

— Sinähän siinä vänkäät — ka, hellitätkö paikalla, senkin tohlo! — huusi vuorostaan Jussi.

Mutta kumpikaan ei hellittänyt omasta suunnastaan. Hartiavoimin melaa vääntäen, jalat harillaan ja housut tuulessa lepattaen seisoivat he asemillaan kuin ainakin kaksi tosi suomalaista, jotka eivät omasta kannastaan hellitä tuumaakaan.

Kummankin suusta kuului vielä pari katkonaista karjaisua, sitten kääntyi lautta poikittain ja roiskis! — se törmäsi kyljittäin kiviin, joita vasten virta painoi sen liikkumattomaksi.

— Voi sun seitsemän kirnullista rutukuivia sarvipää paholaisia! — huusi Antti raivosta käheällä äänellä, nyrkit pystyssä ja väpättävät polvet lyhyhistyksissä.

— Tuhannen täyteen toljaketta, minkä teki! — huusi omasta päästään lauttaa Jussi, joka oli käynyt aivan mustanpuhuvaksi kasvoiltaan.

Oli uskomatonta, minkä paljouden tulikiveltä käryäviä sanoja nuo muuten niin vähäpuheiset veljekset ennättivät suustaan singota, ennenkuin he yhteen iskivät. Niin — yhteen he iskivät, eihän siitä mihin päässyt, mäikyttivät ja nujuuttivat toisiaan, niin että olivat monesti vaarassa lautalta virtaan kierähtää. Eivät kuitenkaan kierähtäneet, vaan molemminpuolinen uupumus pakotti heidät hellittämään toisistaan. Huohottaen istuivat he kumpikin päähänsä, visusti selin toisiinsa ja ottivat iupakkivehkeensä esille.

Rannalle oli sillävälän lähitaloista kokoontunut uteliaita ja naurunhaluisia ihmisiä. Mutta veljekset eivät piitanneet, tuskinpa näkivätäkään heitä. Päät hartiaien välissä he istuivat kuin kivi kuvat, piipuista tuprahteli äkeitä savupilviä ja kummankin ähkymisen nieli virran kohina.

No niin, hyvien naapurien avulla he lopuksi pääsivät rantaan, saivatpa lautankin kotitörmän alle. Mutta toisiaan eivät veljekset siitä päivin sietäneet. Aluksi he muutamia päiviä mököttivät kumpikin nurkassaan, sitte sai äitimuori, jolle kumpikin oli erikseen asiasta puhunut, lähteä kylälle jakomiehiä hakemaan.

MIEKANNIELIJÄ

— Hur har *Ni* hamnat hit?

Tämä kysymys havahdutti minut mietteistäni, astellessani lääninvankilan toisen kerroksen sillakkeella. Pysähdyin ja suuntasin katseeni vastapäiselle sillakkeelle käytävän toiselle puolen. Siellä seiso, kaiteeseen nojaten, hoikka, tummaverinen mies, jolla oli erinomaisen säännölliset kasvopiirteet, mustat silmät ja musta tukka huolellisesti jakaukselle kammattuna. Hän oli vangin puvussa. Ymmälle joutuen tarkastelin miestä, joka oi puhutellut minua ruotsiksi. Ensi vilaukselta muistutti hän suuresti erästä luokkatoveriani. Mutta hän se ei kuitenkaan missään tapauksessa voinut olla.

Vastasin tullessi poliittisista syistä vangituksi.

— Ja, ja svåra tider, svåra tider! — virkkoi hän osaaottavasti.

Tarkastelin häntä edelleen ja kysyin, oliko hän mustalainen. Oli kyllä, syntyisin erästä Keski-Pohjanmaan pitäjämästä, ja nimi tuo mustalaismaailmassamme tavallinen Långström.

Vartia keskeytti sillä kertaa juttelumme. Kohtasin hänet hiukan myöhemmin ulkona kävelypaikalla.

Osa vangeista suoritti puolituntisen kävelynsä aidatuissa karsinoissa, osa taas kiersi kahta, pihan eri äärillä olevaa, pyöreätä kukkapenkkiä. Syrjästä katsoen näytti se hullunkuriselta, aivankuin pihan äärillä olisi pystysuoran akselin ympäri harvakseen pyörinyt kaksi isoa ratasta, joissa oli miehenmuotoiset hampaat.

Minun ei tarvinnut olla karsinassa eikä hampaana kummassakaan rattaassa, vaan salli vartia minun kävellä edestakaisin avonaisella pihalla. Siinä liittyi seuraani Långström, joka tuli hiukan myöhemmin pihalle.

— Kukku-luu-luu! — kiekasi hän portaita laskeutuessaan, pöyhisti hartioitaan ja kurotti kaulaansa.

Se oli niin aito kukkomaisesti suoritettu, että vangit rähähtivät yhdestä suusta nauramaan ja vahtilavalla käyskentelevä vartiakin suvaitsi vetää suunsa hymyyn.

Långström nyökäytti minulle päätään ja alkoi astella rinnallani.

— Minkä takia te olette täällä vankilassa? — kysyin.

— Kyllä sen herrat tietävät, — vastasi hän äänekkäästi, niin että sen hyvin saattoi kuulla vartia, jonka lavan juuritse meidän ratamme kulki. — Minulle on tullut tänne rahoja seitsemättäkymmentätuhatta markkaa ja herrojen tekee mieli saada ne itselleen. Siksi pidättävät minua täällä. Rahat ovat kansliassa tirehtöörin takana. Kyllä minä tiedän, herran enkelit ne minulle tietoja tuovat. Tohtorikin synnäsi minua, että olenko minä muka hullu. Mutta kyllä minä niiden metkut ymmärrän. Sillä on tohtorillakin osansa siinä samassa pelissä.

Katsoin tutkivasti Långströmiin. Hänen mustissa silmissään oli mielipuolen harhaileva ilme. Hän puhui yksitoikkoisella, saarnaavalla äänellä. Panin merkille, etteivät vartiat paremmin kuin vangitkaan osottaneet mitään mielenkiintoa hänen lavertelulleen. Siitä päättäen se ei ollut heille mitään uutta.

Hetken käveltyään istahti Långström maahan vankilarakennuksen nurkalle, veti polvensa koukkuun ja alkoi pureskella ruohonkortta. Sitten räjähti hän nauramaan, osotti minulle toista "ratasta" ja sanoi:

— Nuo ovat varkaita ja keljuja joka sorkka. Tuo pitkä mies on tuomittu poronvarkaudesta, tuo lihava pojan jässäkä on napakairalla porannut reiän naapurinsa aitan lattiaan ja laskenut sieltä jyviä säkkiinsä... tuo pukinparta taas, oliko se nyt viinankeitosta vai murtovarkaudesta? Kaunista sakkia, ha, ha, haa!

Asianomaisista toiset virnistelivät, toiset luimauttelivat vihaisesti Långströmiin. Mutta tarpeeksi naurettuaan lähti tämä jälleen kävelemään, päästään tällä kertaa niin iloisen hirnunnan, että kaikkien oli taas pakko kuin yhdestä suusta räjähtää nauramaan. Todellakin oli hän mestari eläimiä matkimaan.

Iltapäivällä kysyin koppiini pistäytyneeltä vartialta, että mikä se tuo Långström oikein oli miehiään ja minkä takia hänet oli vankilaan tuotu. — Kuka hänet ties, — vastasi vartia naurahtaen. — En minä ainakaan ole selvillä, onko se kala vai lintu. Irtolaisuudesta se on vangittu ja saattaa olla, että se tekeytyy mielipuoleksi vain päästäkseen pikemmin pois. Mutta yhtä hyvin se saattaa olla tosissaankin mielipuoli. Ei siitä lääkärinkään ole oikein varma. Siivo ja iloinen mies muuten ja pystyy vaikka mihin — jos vain viitsii tehdä.

Seuraavana päivänä kävelemään mennessäni oli Långström jo ulkona. Hän istui varjossa seinän vieressä, erillään muista, ja heinäkorrella leikkien näytti mietiskelevän omia asioitaan. Tultuani hänen lähelleen, tervehti hän minua ruotsiksi, huomauttaen samalla kauniista ilmasta. Katseessa ei ollut jälkeäkään eilisestä mielipuolisuudesta.

Kysyin missä hän oli ruotsia oppinut. Tietysti ainaisilla vaelluksillaan, jotka toisinaan olivat ulottuneet ympäri Ruotsia ja Norjaa. Hevosenkengittäjänä, kalossinpaikkaajana ja miekannielijänä hän oli kierrellyt kylästä kylään, kaupungista toiseen. Tuttuja olivat hänelle noiden naapurimaiden vankilatkin. Kehui niitä paremmiksi kuin kotimaan vankiloita. Varsinkin Norjan vankilat saivat häneltä täyden tunnustuksen. Niissä annettiin teetäkin talon puolesta ja tupakkaa sai vapaasti polttaa.

Että minkäkö takia oli niin usein vankiloihin joutunut? Noo, eihän siihen oltu suuria tarvittu. Milloin oli norjalaisessa kyläkapakassa lyönyt toista pullolla päähän, milloin lähtenyt toisen vaimon kanssa vaeltelemaan, milloin taas oli muuta pientä sattunut. Sellaisia vain kuukauden, parin istumisia niistä oli seurannut.

Kieltämättä hänellä oli kaunis ulkomuoto ja tukkansa piti hän aina huolellisesti jakaukselle kammattuna. Käytös oli notkea ja kohtelias ja koko olemuksessa jotakin maailmanmiehen huolettomuutta.

Hänen olisi pitänyt työskennellä sepänverstaassa, joka oli sijoitettu vankilan kellarikerrokseen, mutta työnteko ei näyttänyt häntä erikoisesti huvittavan. Kätevä hän kuitenkin oli, kuten vartia oli sanonut. Sen tulisi huomata, kun hän eräänä päivänä pihalla korjasi vankilan työrattaita.

Aina kohdatessamme vankilan käytävässä tai pihalla tervehti hän minua kohteliaasti, minkä lisäksi me vaihdoimme muutamia sanoja tai antausimme pitempäänkin keskusteluun, jos oli tilaisuutta. Välillemme muodostui tuttavallinen ja myötätuntoinen suhde, kokonaan toisenlainen kuin mitä minulla oli toisiin vankeihin nähden.

Jutellessaan kanssani kahdenkesken ei Långström kertaakaan osottanut mitään epänormaalisuuden

oireita. Hänen silmissään oli selkeä ja järkevä ilme. Mutta kohta kun joku syrjäinen, varsinkin vartia, sattui lähestymään, sulkeutui hän minulta äkkiä ja siirtyi ikäänkuin toiseen maailmaan. Katse muuttui harhailevaksi ja saarnaavalla äänellä alkoi hän puhua suurista rahasummista, joita vankilan viranomaiset koettivat muka häneltä kehveltää — kiekauttaen lopuksi jonkun noista mainioista eläinäänistään.

Hänet oli hallinnollista tietä määrätty vankilaan — oli liikuskellet ilman passia luvattomilla raja-alueilla — eikä hänelle muistaakseni oltu asetettu vielä mitään määräaika. Joka tapauksessa jäi hän vankilaan, kun minua lähdettiin Pietariin kuljettamaan.

Seuraavan talven ja kevään monikirjavissa vaiheissa haihtui Långströmin kuva kokonaan muististani.

Olin sitten svaboda-kesänä pienellä vaelluksella ja junaan odotellessani astuskelin erään vilkasliikkeisen pohjalaisen kirkonkylän tiellä. Vastaani astua huitoi siististi puettu, tummaverinen nuorimies, jolla oli valkoiset liivit, helletakki ja päässä siro olkihattu. Hänellä näytti olevan kova kiire ja kädessä hänellä oli vasara ja tukku joitakin painettuja plakaatteja.

Vilkasimme ohimennen toisiimme, — tuntematon pysähtyi äkkiä, heilautti hattuaan ja pisti minulle kättä.

— Kuinkas te voitte ja kuinka te pääsitte sieltä Venäjältä? — kysyi hän.

Tuijotin häneen ällistyneenä ja koetin penkoa hänen muotokuvaansa niiden henkilökuvain joukosta, joita viime aikain vaiheissa oli niin lukuisasti mieleeni painunut.

— Ettekö tunne? — kysyi hän, samalla kuin mustiin silmiin virisi hymyilevä ilme. — Kukkuluu-luu!

Kuin salamanväläyksessä selvisi minulle: siinä hän seisoi miekannieliä Långström.

Silmäilin hänen kiiltokaulustaan ja valkeita liivejään enkä tahtonut tietää, mitä sanoa. No niin, hän kuului nykyään sirkusseurueeseen, joka juuri oli saapunut kylään. Hänen piti naulata ilmotusplakaatteja telefoonipylväisiin ja kiire oli kova, sillä samana iltana oli jo ensimmäinen näytös. Niin että, terve sitte vain ja hyvää vointia!

— Mutta tuota, — sammalsin, kun hän oli jo menossa, — kuinkas te silloin vankilassa pärjäsitte ja pääsittekö piankin pois?

— Kyllähän minä aina pärjään, — kukku-luu-luu! — sanoi Långström olkapäänsä yli ja iski silmää.

Seuraavassa hetkessä oli hän jo harpannut lähimmän telefoonipylvään ääreen, jonka kylkeen hän alkoi naulata sirkusilmoitusta, missä muiden maailmankuulujen esiintyjien joukossa mainittiin: "Kaikissa maanosissa tunnettu miekannieliä signor Longomaro".

MATTI RENTONEN

Sataa tuhuuttaa. Me istumme nelisin vajassa suuren sammalkasan kupeella lautojen ja sementtitynnyrien lomassa. Kolme meistä syö evästä yhteisestä kopasta, mutta vanhin joukosta, Matti Rentonen, istuu hieman erillään ja syö omasta kopastaan, joka leivän ohella näkyy sisältävän rosollia ja paistettua haukea.

Se on omituinen mies tuo Rentonen. Papinkirjan sanovat sillä olevan pitkän ja kirjavan eikä tunnu olevan sitä maailman sopukkaa, missä hän ei olisi liikkunut. Mutta työssä hän on kätevä ja uuttera, aamuvarhaisesta hän on liikkeellä ja sunnuntait hän käyttää kalanpyyntiin. Hän pystyy kirves- ja sementtityöhön, ja ojankaivajana hän kuuluu olevan vallan mestari, suutarina ja räätälinä toimii hän taasen kotitarpeiksi. Sanalla sanoen: hän on kaikenniekka.

— Kan Ni svenska också?

Tällä kysymyksellä ällistytti hän minut ensi päivää yhdessä työskennellessämme. Kun vuorostani kysyin, missä ja milloin hän oli ruotsia oppinut, vastasi Rentonen rauhallisesti:

— Jag kunde inte alls finska, när jag kom tili Finland.

Mitä, ettäkö hän ei osannut lainkaan suomea silloin kun Suomeen tuli!
Miten hitossa se oli ymmärrettävä?

— Jo, jag är född i Sverige, — kuului Rentosen tyyni vastaus.

Siis että hän olisi muka Ruotsissa syntynyt? Se nyt ainakin oli oikein emävale. Mutta mene tiedä. Voiko yleensä kukaan tietää, missä tuollainen mies on syntynyt? Hän on vain ilmestynyt tämän maan pinnalle ja sillä hyvä. Ja miksei se ilmestyminen yhtä hyvin olisi voinut Ruotsissakin tapahtua, sillä kaikissa tapauksissa puhuu hän ruotsia komeasti ja lausunta on vallan kadehdittavaa. Muualta hän joka tapauksessa on tänne Pohjanmaalle kulkeutunut.

Hänen iästään on yhtä mahdoton kuin alkuperästäänkään sanoa mitään varmaa. Hän tuntuisi olevan siinä viisissäkymmenissä, mutta yhtä hyvin saattaisi hän olla neljän- tai kuudenkymmenen vanha. Ei hän kysyttäessä suinkaan pyri ikäänsä salailemaan, mutta hänen ilmottamaansa vuosimäärään ei voi luottaa. Sillä maan ja taivaan välissä ei kerta kaikkiaan ole mitään asiaa, jota hänen omituinen mielikuvituksensa ei varustaisi omilla lisäyksillään.

Mutta kaikista vaikein on saada selvää hänen silmistään. Ei silti, että hänellä olisi arka ja kaihteleva katse. Mutta huolimatta siitä, että hän tavallisesti puhuteltaessa katsoo suoraan silmiin, en ole lainkaan selvillä, minkä väriset ja minkä luonteiset yleensä hänen silmänsä ovat. Väliin minusta näyttää, että niissä on kaihi ja että ne ovat hyvin likinäköiset. Mutta eivät ne ole sitäkään. Varmimpana minuun on piintynyt mielikuva, että ne ovat monisärmäiset tai toisin sanoen että ne ovat kokoonpannut lukemattomista pikku silmistä aivankuin hyönteisten näköneuvot. Niin että hän yhdellä haavaa, päättään kääntelemättä, kykenee näkemään suuren joukon eri asioita ja maisemia. Ja todellakin, kun hän istuu eteensä tirkistellen ja kertoo uskomattomia juttujaan, tuntuu ihan siltä kuin hän katselisi aivan toisenlaisiin maailmoihin kuin me muut.

— Se on kova valehtelemaan, — sanovat.

Mutta se ei ole totta. Onko hänellä kertoillessaan valehtelijan ilme kasvoillaan? Päinvastoin — hänellä on totinen, miltei harras ilme. Ei hymyn häivähdystäkään eikä mitään väijyviä silmäyksiä, että uskovatko nuo tai käsittävätkö nuo, mitä päättömyyksiä minä tässä laskettelen. Ei, hän näkee asiat ja tapahtumat omilla omituisilla silmillään ja näkemistään kertoakseen on hän saanut liukkaan sananlahjan. — —

Olemme lopettaneet kylmän päivällisateriamme ja kukin ottaa tupakkivehkeensä esille.

— Herra se on kirjailija, — arvelee Rentonen, saatuaan piippunsa kuntoon.

Kun minä olen nyökäyttänyt myöntävästi, jatkaa hän:

— Kirjailijaksi minullakin oli aikomus ruveta, vaikka se on muilta hommilta jäänyt. Muutamia romaaneja minä ennätin kirjottaa, mutta niitäkään ei tullut julkaistuksi. Juhani Aholle minä olen vain kirjottanut joukon luonnoksia, jotka Aho sitten on kirjottanut puhtaaksi ja julkaissut. Elämäkertaa se on minulta myös moneen kertaan kättänyt ja luvannut hyvät rahat, mutta ei ole tullut sitäkään kirjoitetuksi.

Hän vaikenee ja tirkistelee tyhjäan ilmaan ikäänkuin muistellen, mitä mainitsemisen arvoista hänellä vielä olisi kirjallisista puuhistaan. Sillävälän juolahtaa mieleeni, että mahtaako hän osata venäjää, kuten ruotsiakin, sillä mainitsihan hän tässä eräänä päivänä Venäjälläkin liikkuneensa, jopa olleensa Japanin sodassakin. Voisinpa kokeilla, kun nyt vain saisin kokoon jonkunlaisen lauseen niistä harvoista venäjänkielen sanoista, jotka ovat muistissani säilyneet.

— U vas papirosi? — työnnän vihdoon umpimähkään tulemaan.

Päättään kääntämättä ja rauhallisesti, aivankuin olisimme koko ajan puhuneet venäjää, vastaa Rentonen pitkällä lauseella, josta ymmärrän ainoastaan polttaa- ja piippu-sanojen venäläiset vastineet.

— Se osaa tuo Rentonen ryssääkin, — sanoo toinen nuoremmista miehistä ja vääntäytyy vatsalleen sammalille, päin Rentosta.

— Onhan sitä Venäjällä liikkeessa täytynyt oppia, — vastaa Rentonen vaatimattomasti.

— Missäpäin te siellä enimmiten olette liikkunut?

— Ympäri Venäjän. Pietarissa minä olen käynyt kymmeniä kertoja. Viimeksi olin siellä silloin, kun tämä herrakin pääsi sieltä Krestystä.

— Enpä minä Krestyssä ollutkaan, vaan —

— Ai niin, toisessa vankilassahan te olittekin! Mikäs peijakas se nyt olikaan?

Hän räpäyttää silmiään ja ponnistaa ankarasti muistiaan.

— Shpalernaja.

— Ka se justiin! — vilkastuu Rentonen ja lyö näppiään. — Siellähän minä teidät ensi kerran näin. Minä muistelinkin tässä ensi päivää työssä ollessani, että missä ihmeessä minä olen tuon herran ennen nähnyt, kunnes sitte äkkiä välähti mieleeni, että siellähän se oli Pietarissa. Minä olin sotamiesten kanssa murtamassa ovia ja sitte kun nämä vangit alkoivat purkautua ulos, niin juuri siinä isossa käytävässä kuljitte ihan minun ohitseni. Minä vielä ajattelinkin, että eiköhän tuokin vain ole suomalainen, mutta eihän siinä sellaisessa hötäkässä ollut aikaa puhutella. Joo, oli se rytäkkää silloin.

Hetken eteensä tirkistelyään jatkaa hän:

— Siitä on jo kolmisenkymmentä vuotta, kun minä ensi kerran olin Pietarissa. Se oli Aleksanteri kolmannen aikana.

— Taisitte olla tuttukin keisarin kanssa? — arvelee iva suupielessään toinen nuoremista miehistä.

— Joo, — vastaa Rentonen tynesti, — minä tunsin hänet jo ennen ensimmäistä Pietarissa käyntiäni. Kun hän vietti kesää Langinkoskella, olin minä hänellä apuna lohia onkimassa. Ja voi jumalatonta — vilkastuu hän yhtäkkiä, — minkälaisen lohen me muutamanakin päivänä saimme! Keisari itse oli onkimassa ja minä laitoin rannalla keisarinnalle kahvinuotiota. Silloin alkoi keisari yhtäkkiä huutaa, että Rentonen hoi, tulepa vähä auttamaan. Minä juoksin alas ja näin keisarin kiskovan vapaa minkä jaksoi, mutta onki vain ei noussut vedestä. Mikä köriläs siinä mahtaakaan olla! päivitteli keisari ja niin vankka mies kuin se olikin, niin ei saanut hievahtamaankaan. Vasta kun minäkin tartuin vapaan, saimme sen maalle kiskotuksi. Mutta kyllä se olikin venkale! Pituutta sillä oli kuin hyväliäkin seinähirrellä ja paksuimmalta kohdaltaan se oli aivankuin tuo sementtitynnyri. Ja kyllä se piti elämää siinä rannalla. Yksi huiskaus vain pyrstöllä ja nuotio kahvipannuineen oli tipotiessään. Keisarinna siunaili pensasten takana ja keisari huusi, että Rentonen hoi, nyt se pääsee takaisin koskeen. Silloin minä hyppäsin kahareisin sen selkään ja kun minä pari kertaa sivalsin puukolla niskaan, niin jo asettui sätkyttelemästä.

Rentonen pysähtyi hiukan henkeään vetämään. Sytytettyään piippunsa jatkoi hän tynemmin:

— Asettui pakana. Mutta kyllä keisari muisti siitä lohesta kertoa kaikille niille korkeille herroille, joita pitkin kesää hyppäsi siellä hänen puheillaan, ja aina lopetti hän kertomuksensa siihen, että ilman tätä Rentosta se lohi olisi päässyt häneltä koskeen. Ja sen lohijutun takia keisari pääsikin minusta niin tykkäämään, että ihan väkisin oli syksyllä viedä minut muassaan Pietariin. Mutta minulla kun oli silloin naimahommat vireillä, niin ei sopinut lähteä. Vasta seuraavana kevättalvena minä kauppa-asioissa lähdin Pietarissa käymään.

— No silloin te tietenkin kävitte keisarin luona kylässä?

— Enpä tiedä, olisiko silloinkaan tullut käydyksi, ellei keisari, minun kulkiessani Talvipalatsin ohi, olisi sattunut akkunasta näkemään ja viittonut sisälle tulemaan. Silloinhan siinä ei tietenkään auttanut muu kuin meno. Vahdit eivät meinanneet ensin päästää sisälle, mutta kun keisari aukasi akkunaa ja ärjäsi, että tie auki, musikat, niuu ne olivat samassa kuin siivellä pyyhkäistyt kahden puolen portaita ja kiväärit kunnia-asennossa. Sitten kuului keisari selkensä taa huutavan, että Mari hoi, Matti Rentonen tulee meille, toimitapas pannu tulelle.

— Vai oikein kahvit annettiin, — ja tällä kertaa oli välihuomauttajan ääni äskeitäkin ivallisempi.

Mutta Rentonen ei ollut siitä millänsäkään, jatkoi vain kaikessa rauhassa:

— Kahvit juotiin ja sitte käytiin pöytään. Ja se oli syöntiä, se! Pöytään istuttiin siinä yhden paikkeilla ja syöntiä kesti tuonne kello kuuteen. Aina vain uusia ja uusia ruokalajeja kantoi sisäpiika pöytään. En minä tiennyt puoleksikaan niiden nimiä eikä niitä tarvinnut purra eikä niellä ne sulivat heti kielelle. Ja ne viinit ja liköörit sitten! Ei ole Matti Rentonen ennen eikä jälkeensä laskenut suunsa nahalle sellaisia tavaraita. Niissä sitä oli makua ja voimaa, niin että sen tunsin ihan varpaanissään. En muistanut ollenkaan kotiintuloa, vaunuillako vai kantamalla lienevät kulettaneet, mutta kortteeristani minä vain seuraavana aamuna itseni löysin. Ja niin oli mukava olla kuin olisi pumpuleissa maannut. Kokonaisen viikon kesti sitä humalaa. Ei tarvinnut muuta kuin yhden tsajjukupin ryyppäsi, niin kohta oli humala ennallaan. Jos lienevät kalliita ostaa sellaiset viinit — ja kalliitapa ne tietysti ovatkin —, niin kyllä ovat samalla näkyisiäkin. Mutta kun minä sitten asioille lähtiessäni pistin käden taskuuni, niin sielläkös oli hienon hieno sikarikotelo, täynnä niitä samoja sikareja, joita minä keisarin luona olin ihastellut, ja jokaisen sikarin ympärille oli kääräisty sadan ruplan seteli.

— Tietenkin priima havannasikareja?

— Kyllä ne olivat parempaa tavaraa kuin havannat. Ne olivat Persiassa valmistettuja ja saahi niitä oli lähettänyt yhden vaununlastin keisarillp nimipäivälalijaksi. Niistä kun imasi savun ja vetäsi keuhkoihinsa, niin harmajaksi veti silmät. Kaksi vuotta kesti minunkin polttaa sen kotelon täyttää.

— No kuinka mahdottoman paljon siinä sitten oli sikareja?

— Ei muuta kuin kaksikymmentä kappaletta. Mutta niistä ei tarvinnut kuin savun kerralla imaista, niin se riitti koko päiväksi. Joo, sellaisia ne olivat Aleksanteri kolmannen sikarit.

Aivankuin tuntien vieläkin suussaan niiden maun, sylkäsi hän kielelleen herahtaneen veden, otti tupakkimassinsa esille ja ryhtyi haikein ilmein täyttämään piippuaan sota-ajan humalapitoisilla tupakinruupuilla.

— No se kotelo taitaa olla teillä vieläkin tallella? — katkasi meistä joku äänettömyyden.

— Ei ole enää. Monta vuotta minä sitä säilytin enkä suostunut hullu myömään, — vaikka kerrankin Norjan konsuli tarjosi siitä viittäkymmentä tuuhatta. Joensuun markkinoilla se sitten minulta varastettiin.

Rentonen kopisti tuhkat piipustaan ja me nousimme kaikin työhön käydäksemme.

— Kylläpä rupesi tuulemaan, — virkkoi ovelle astuen vanhempi Rentosen työtovereista. — Ihan luokaksi sujuttaa puutkin.

— Ei tuo ole vielä tuulta eikä mitään, — arveli Rentonen. — Mutta jos te olisitte olleet sellaisessa myräkässä kuin minä kerran Liverpoolista Austraaliaan seilatessani, niin tietäisitte, mitä tuuli on.

— Joka paikassa se on tuo Rentonen ehtinyt olla kuin merelläkin.

Ottamatta miksikään tätä huomautusta kertoi Rentonen:

— Kun oltiin Kanarin saarten kohdalla, puhkesi lännestä käsin sellainen myrsky, että joka ainoa purjeen tilkku oli heti tuhansina riekaleina ja köydet kuin rullalangat poikki. Mutta meillä oli kapteenina mies, joka ei ollut hätäpoika. Kun lastina oli sinkkiköyksiä, joita vietiin Austraaliaan kultakaivoksiin, komensi kapteeni niistä laittamaan tiheät verkot, jotka jännitettiin uusien purjeiden selkäpuolelle. Samaa sinkkiköyhtä pantiin tietysti kaikkien katkenneiden tilalle. Ja sitte sitä lähdettiin. Voi hyvänen aika sitä menoa! Aallot olivat viisi kertaa niin korkeita kuin tuo asuinrakennus, mutta laivanköli ei muuta kuin välistä hipasi korkeimpia aallonharjoja. Ne, jotka eivät ehtineet kannen alle, saivat pysytellä pitkänään takilla ja pidellä kiinni mistä saivat. Aamusella kun myrsky puhkesi Kanarin saarten kohdalla, niin illalla oltiin Austraaliaan rannassa. Kapteeni sanoi, että jos vielä olisi parikaan tuntia jatkunut sitä menoa, niin laiva olisi siitä vauhdista syttynyt tuleen. Kuuma se olikin jo, niin että terva kihisi lankunsaumoissa. Mutta kaikista merkillisintä oli, että kun tuuli tempasi kapteenin lakin matkalla, niin se tuli seuraavana päivänä Austraaliaan. Tuuli oli lennättänyt sen Afrikan mantereeseen yli Intian merelle, jossa se oli tarttunut muutaman englantilaisen ongarin lipputankoon. Ongari oli myöskin matkalla Austraaliaan ja kun se seuraavana päivänä laski samaan satamaan, missä mekin olimme, ja kun meidän kapteeni meni sinne tulorypyille, niin löysi hän sieltä lakkinsa. — Mutta jospa häntä lähtisi taas tiiliä kalkuttelemaan.

Rentonen kiipesi vanhan rakennuksen vintille, jossa hän purki uuneja. Toiset miehet ryhtyivät uusia hirsikerroksia salvamaan. Minä toimitin minkä mitäkin, kunnes nousin vintille Rentosen työtä katsomaan.

Vinttikamarista, jossa hän työskenteli, oli välilattia jo purettu, ainoastaan alemman huoneen ohuet ja puolilahot kattolaudat olivat enää jälellä. Niiden päälle oli Rentonen, joka työskennellessään seisoi niskojen päälle asetetulla lankulla, kasannut irrottamansa tiilet. Niiden painosta olivat heikot kattolaudat murtumaisillaan.

Akkunanatkin oli otettu pois paikoiltaan, siitä ryöpsähti tuuli sisään ja tuiskautti Rentosen silmät pölyä täyteen.

— Saakeli! — äsähti hän ja jätti paikkansa siivotakseen silmiään.

Häiriössään loikkasi hän lankultaan tiilikasan viereen, astuakseen siitä minun luokseni vinttiin. Mutta samassa —

Niin, ei muuta kuin valtava räjähdys, Rentonen ja tiilikasa hävisivät silmänräpäyksessä näkyvistäni, huoneen täytti sakea tiilikivenpöly ja alhaalta kuului vyöryvien tiilten raminää, jota säästi joukko

katkonaisia kirouksia. Sitten vaikeni kaikki, sankka pöly vain kiiri ulos ovista ja akkunoista. Seisoin paikoillani kuin siihen jäähmettynenä.

— No mitenkä siinä kävi? — kuulin alhaalta kirvesmiesten kyselevän.

— Kun pääsisi ylös täältä pirun kattilasta, — kuului Rentonen ähkien ja käheästi sanovan.

— Ei siinä toki henki mennyt.

— Mitäs tämä nyt, toisenlainen täräys se oli Port Arthurissa — äh, perhana, kun nuo tiilen mukurat likistävät jalkaani...

Silmäräpäyksessä vapauduin jäähmetyksestäni ja riensin alas. Alemman huoneen lattia oli kokonaan purettu, joten Rentonen oli tiilten ja laudanpätkien seassa pudonnut kellariin saakka. Perkkasimme hänet sieltä nopeasti esille. Vaatteet olivat pahoin repeytyneet, kasvot ja kädet verinaarmuilla eikä hän kyennyt seisomaan. Toinen jalka oli aivankuin rampaantunut ja vasemmassa kylässä tuntui tuimia pistoksia. Varmaankin oli joku kylkiluista katkennut. Hän yski ja kakisteli ja sylki verta.

Autoimme hänet varovasti etehiseen ja asetimme seinän nojalle istumaan. Toinen kirvesmiehistä lähti hevosta hakemaan.

— Oli se jutkaus, — alkoi Rentonen kylkeään pidellen. — Mutta eri kiepin minä tein Japanin sodan aikana Port Arthurissa. Juuri kun minä patterilla seisten tarkastelin kiikarilla japanilaisten asemia, ampuivat ne neljänkymmen sentin kanuunalla ihan minun jalkaini juureen. Tuiskis vain ja minä lensin kerinkantturia neljän viisikerroksisen rakennuksen yli ja putosin päälleni ratsuväen heinävarastoon. Jollei sitä olisi sattunut alle, niin huonommin olisi tainnut käydä kuin tässä. Mutta kun siinä oli tuhatkunta kuormaa heiniä alla, niin ei muuta kuin tupsahdin sinne sekaan, makasin siellä tunnin pari pökerryksissä ja konttasin sitten maahan.

— Mutta ettekö te ollut Kuropatkinin armeijassa, — en malttanut olla huomauttamatta, — mitenkä te sitten Port Arthuriin jouduitte?

— Kuropatkinin armeijassahan minä aluksi olinkin, mutta kun sieltä Port Arthurista alkoi kuulua yhä huonompaa, niin Kuropatkin sanoi minulle eräänä päivänä, että kuulepas Rentonen, etköhän sinä lähtisi sinne Port Arthuriin vähän katastamaan sen Strösselin hommia, asiat tuntuvat olevan siellä vähän hullulla tolalla. No mitäpäsi siinä, minä lähdin, ja niin minä jouduin Port Arthuriin. Mutta enhän minä voinut siellä enää asioita auttaa, Stösseli oli pannut ne jo siksi pilalle. Vaikka kyllä siellä vielä useamman kerran äkäisesti tapeltiin. Muutamanakin yönä, kun japanilaiset yrittivät rynnäköä, hoidin minä yksinani kolmea kanuunaa. Siinä sitä mies tarkeni! Mutta kyllä minä sen varan pidin, että aina yksi kanuunoista oli äänessä.

Syleksittyään ja korjattuaan asentoaan jatkoi hän:

— Mutta uloshyökkäykset ne vasta poikaa olivat. Minä olin aina ratsuväen joukossa. Pahus vieköön, kun siinä sivallettiin miekalla, niin päätön mies jäi vain paikalleen seisomaan ja pää, puhua polittaen mennessään, lensi monen sylen päähän. — Joo, kyllä siellä tapeltiin, mutta eihän niitä asioita sillä saatu autetuksi. Huomasin sen jo itse Stösselikin ja sanoi kerran mulle kahden kesken, että kuulepas Rentonen, mitähän jos sinä lähtisit japanilaisten ylipäällikön luo antautumisesta neuvottelemaan. Mitäpäsi mulla oli sitä vastaan ja niin minä lähdin Nokin puheille. Siinä se sitten oli jyky mies! Ja höyli. Se kun piti minua vieraana, niin sitä tiesi olleensa kestissä. Semmoinen illallinen ja semmoiset viinat, että... että ne ovat harvat miehet, jotka sellaisia ovat liiviinsä pistäneet. Mutta —

Hän sai jälleen ankaran yskänkohtauksen ja sylki verta. Siitä toinnuttuaan lopetti hän lauseensa:

— Mutta sikarit sillä oli huonommat kuin Aleksanteri kolmannella.

Hevosen hakija palasi. Me autoimme Rentosen miehissä rattaille, johon hänet asetettiin heinien päälle makuulle. Siten lähdettiin häntä viemään lääkärin luo.

— Eihän siinä nyt vain pahasti kolista? — kysyin, kun hevonen lähti liikkeelle.

— Eikös mitä, — arveli Rentonen, — toista se oli kun minä puurisodassa haavotuun ja ne lähtivät sellaisilla härkävankkureilla minua ampulanssiin viemään. Ne ne sitten vasta olivat ihmeelliset ajopelit...

Hevonen loittoni enkä minä ehtinyt sen pitemmälle kuulla.

PUNAKAARTIN PÄÄLLIKKÖ

Tyyni pakkasaamu. Aurinko tekee nousuaan ja nuoret, solakat petäjät tien kahden puolen hohtavat kullalta. Ei ääntä, ei tuulen henkäystä.

Edelläni kapealla tiellä astelee pienenlöntä mies, jonka hiukan lenkoja sääriä verhoavat tervanuskeat pieksunvarret ja jonka paittoonhihassa on valkoinen nauha. Päässä hänellä on korville vedetty kangaslakki ja olallaan kantaa hän kivääriä samaan tapaan kuin lapiota kannetaan. Hänellä on parrattomat, älykkäät kasvot, jotka, tiesi mistä syystä, tuovat vastustamattomasti mieleeni Topeliuksen kuvaaman korvattoman Hieronymus-munkin.

Kun tämä samainen mies paria kuukautta aikaisemmin ensi kerran ilmestyi suojeluskunnan harjoituspaikkaan, menivät kulmani hänet nähdessäni ryppyyn.

— Saisivat tuollaiset murhasta rangaistut sentään pysyä poissa meidän joukostamme, — kuiskasin eräälle ryhmäpäällikölle.

— Ketä täällä sellaisia on? — kysyi ryhmäpäällikkö ällistyneenä.

— No, tuo Siiran Juuso.

— hä?

— Mitä, onhan hän murhasta istunut Kakolassa.

— Kakolassa! Ei kuuna päivänä! Sillä on yhtä puhdas papinkirja kuin kellä hyvänsä meistä.

— No sepä nyt kumma. Itsehän se minulle kerran kertoi olleensa murhasta Kakolassa. Vieläpä jutteli tarkalleen senkin, miten se murha tapahtui.

Ryhmäpäällikkö purskahti nauramaan.

— Se on jutellut sen omasta päästään. Kyllä se lovehtia osaa.

Olin aivan ymmällä enkä tiennyt mitä uskoa. Minun täytyi tiedustaa asiaa toisiltakin, mutta kaikki purskahtivat nauramaan ja vakuuttivat, että ilman aikojaan se Juuso oli sellaista jutellut. Mutta minun oli vaikea sittekin uskoa, sillä niin elävästi oli Juuso eteeni maalannut tuon murhatapauksen.

Pari vuotta sitä ennen olin tavannut Juuson ensi kerran. Poikkesin hänen kotiinsa tietä kysymään ja Juuso oli pihalla kiviä hakkaamassa. Tiedustin, missä hän oli niin taitavaksi kivimieheksi oppinut.

— Kakolassa, — vastasi Juuso.

— Jahaa. Tuota... minkä takia te siellä?

— Tuli murha tehdyksi, — ja sitten kertoi Juuso yksityisseikkoja myöten, kuinka hänellä eräässä tanssitilaisuudessa kehittyi riita toisen pojan kanssa ja kuinka se lopulta päättyi siihen, että se toinen riitapuoli hänen kätensä kautta menetti henkensä. Kymmenen vuotta siitä oli tuomittu, mutta kahdeksalla hän oli päässyt.

Kaiken tuon oli Juuso kertonut totisin ilmein ja siitä lähtien oli hän mielikuvituksessani esiintynyt murhamiehenä. Mutta nyt vakuuttivat kaikki, ettei siinä ollut hiventäkään perää. Juuso oli nyt kertakaikkiaan sellainen, että hän saattoi kenelle hyvänsä syöttää pajunköyttä ja tehdä sen mitä totisimmalla naamalla.

Tarkastelin miestä ja hänen ovelia munkin kasvojaan salakähmää ja mielenkiintoni heräsi. Totisesti, olipa sillä mielikuvitusta! No, suojeluskuntaan hän liittyi, vaikka olikin jo perheellinen keski-ikänen mies, ja oli siitä lähtien sen innokkaimpia jäseniä. Ja kun sota puhkesi ja meitä pienoinen joukko marssi naapurikylään, missä jouduimme kahakkaan ryssien aseistaman hulinakaartin kanssa, oli Juuso mukana. Kun hän siellä esiintyi vanginvartiana, sai hänen mielikuvituksensa suuria aikaan. Naamallaan tuo ikitotinen ilme jutteli hän vangeille mitä pöyristyttävimpiä juttuja sodan kulusta ja ajoi heidän päänsä muurahaisia täyteen, niin että he tunnustivat kaiken, mitä tietää tahdottiin.

Sellainen mies oli tuo edelläni asteleva kivääriniekka.

Yösydännä me olimme kymmenmiehisen suojeluskuntalaisosaston kanssa tulleet tänne Tuulenperälle, pitäjän etäisimmälle ja omaperäisimmälle kulmakunnalle. Meidän piti panna täällä toimeen pieni suursiivous, sillä toinen toistaan hälyyttävämpi viesti oli täältä viikon kuluessa saapunut. Täällä oli

muka oma punakaarti, jonka sanottiin syksystä pitäin harjotelleen. Kiväärejäkin niillä huhu tiesi olevan ja ryöstöillä olivat uhkailleet. Rauhalliset ihmiset olivat peloissaan ja pyysivät apua. Ja todistukseksi siitä, etteivät he turhia hälynneet, toimittivat he esikuntaan valokuvan, jossa osa Tuulenperän punakaartia nähtiin ampuma-asennossa.

No, tähän oli jo oikein kouraantuntuva todistus. Parasta lähteä hieman puhdistusta tekemään, sillä eipä tiennyt, mitä ne hurjurit siellä metsien ja louhikkojen keskellä suunnittelivat, ne kun tuulenperäläiset muutenkin olivat sellaista yksipäistä väkeä. Aina ne saapuivat kuntakoukuksiinkin joukolla vastaan panemaan ja kun kruununmiehet menivät sinne viinanpoltoja, hirventappojuttuja tai metsänvarkauksia tutkimaan, saivat he aina palata tyhjin toimin. Silloin olivat tuulenperäläiset kaikki yhtällepäin kuin sian jalat.

Mutta nyt ne pannaan pihtiin ja opetetaan esivaltaa kunnioittamaan. Ja ennenkaikeä: selkäpuoli täytyy turvata kaikilta kapinavehkeiltä.

Ylös nousun aikana me olimme saapuneet ensimmäisiin taloihin ja yllättäneet muutamia päämiehiä aamupannun äärestä. Syytettyjä ja muuten epäiltyjä oli jo melkoinen joukko koottuna perukan suurimpaan taloon. Heitä olivat suojeluskuntalaiset jääneet vartioimaan, mutta minä ja Juuso olimme nyt tavottanassa itse Muukan Mattia, miestä, joka täällä oli kaiken sieluna ja joka oli esiintynyt punakaartin ylipäällikkönä.

En ollut koskaan Muukan Mattia nähnyt. Mutta puhuttavan olin kuullut sitä enemmän. Hirvien salametsästäjä, rettelöitsijä ja kiukkuinen sosialisti. Ja nyt ennenkaikeä tihutöitä suunnittelevan punakaartin päällikkö! Minuun oli jo syöpynt varma mielikuva pahankiskoisesta ja rumasta miehestä.

Nyt me siis Juuson kanssa olimme matkalla häntä pyydystämään. Tiesivät hänen eräiden muiden perukan punaisimpien kanssa olevan tervanpoltossa täällä metsässä. Olimme Tuulenperältä ajaneet ainakin penikulman, niin että nyt me jo olimme ihan maailman laidassa, sivistyneen yhteiskunnan äärimmäisillä rajamailla. Loppumattomia saloja ja louhuisia kallioita. Todellakin sovelias ympäristö tuollaiselle ryöväripäällikölle.

Hevosen olemme jättäneet eräeseen torppaan ja astelemme nyt peräkkäin kohti tervahyttiä, jonne louhikoiden välitse kiemurtelee kapea tie. Tuo Juuso se tuntee tiet ja paikat, sillä tuskin on pitäjässä sitä salon sopukkaa, missä hän metsäretkillään ei olisi kierrellyt.

— Tuskin olette tätä tietä ennen kulkenut? — kysäsen.

— Olenpa kuin olenkin. Toissa syksynä opastin täällä poliisia, kun hän etsi viinatehdasta.

— No löysittekö?

— Eipä tuo löytynyt, vaikka minä kuletin niin lähitse tehdasta, että sikunan haju nenään pisti.

— Te siis tiesitte tehtaan?

— Tiesin.

— Vaan ette sanonut poliisille?

— Mitäs minä hänelle sanomaan, kun ei pöljäke siitä hajusta kerran hoksannut. Vaikka kuletin tuulen alapuolelta ihan lähitse sivu.

Edessämme kohoaa metsän keskeltä musta savupatsas.

— Tuolla taitaa olla se tervahytti?

— Siellä se on.

Jännitys kohoaa ja me astelemme ääneti edelleen.

— Mahtaakohan niillä olla täällä matkassaan kiväärejä?

— Saattaisipa olla.

Aika veijari tuo Juuso! Nytkin minun on aivan mahdoton tietää, sanoiko se tuon tosissaan vai ilman aikojaanko minua pelotellakseen. Oli miten oli, mielikuvituksessani näen jo vihaisten silmien kiiluvan hytin seinähirsien raoista ja kiväärinpiippujen ojentuvan meitä kohti.

Ei, tässä on parasta olla varuillaan. Varovasti, ettei Juuso sitä huomaisi, ryhdyn irrottamaan mauserpistoolia kotelostaan, Mutta juuri kun olen sen ulos saamaisillani, kalahtaa piipunnokka kotelon

reunaan. Juuso kääntää päätään ja hänen toinen suupielensä vetäytyy hymyyn. Aivankuin siihen olisi kirjoitettuna: "Ähää, joko miestä rupesi jänistämään!" Minua harmittaa ja äkeänä astelen minä Juuson kantapäillä.

Kuuluu kirveen kapsetta ja hytti tulee näkyviin. Kummassakin pesässä loimottaa tuli ja tornista pursuaa sakea juurikkasavu. Hytin edustalla heiluu puolikymmentä kirvestä niin että terät auringossa välkehtivät. Niitä heiluttaa, tervaksia pieniessään, puolikymmentä nokista miestä. Silmänvalkuaiset vain muljahtelevat nokisten naamojen keskeltä. Ne näkevät meidän lähestyvän, mutta kukaan ei pysähdy työssään eikä käännä päätään, häränsilmää vain vääntävät.

— Onko Muukan Matti täällä?

Ei vastausta. Kuin vihan väellä iskevät kirveitään tervaspuihin.

— Onko Muukan Matti täällä?

— Kyllä kai se oli täällä, mutta missä nyt lie, — murahtaa yksi joukosta.

Juuso nyhjäsee minua kylkeen ja viittaa tervanpolttajain asumusta, pientä, puolittain maan sisään rakennettua saunaa. Ettäkö meidän pitäisi sinne, tuollaiseen rotanpesään? Entäpä sieltä pamahtaa? No, ei auta, täytyy yrittää, Juuso tempaa oven auki ja peräkkäin työnnymme matalasta ovesta sisään.

Pimennosta kiukaan kupeelta häämöttävät parin mieshenkilön ääriiviivat.

— Onko Muukan Matti täällä?

— Tässä on, — vastaa toinen ja astuu valopiiriin.

Tarkastelen häntä uteliaana ja totean, ettei hänellä ole häntää eikä kavioita, eipä edes sarventynkiä päässä. Eikä hän missään muussakaan suhteessa sovi yhteen sen kuvan kanssa, minkä minä huhujen pohjalla olen hänestä muodostanut. Pitkä, ryhdikäs, nuori mies, oikea sotilaan vartalo ja kasvonpiirteet säännölliset. Puku on kyllä risainen ja napiton takki on kiinnitetty pitkällä tervastikulla. Univormun puolesta siis sovelias proletaariarmeijan kenraali.

— Teidän on nyt lähdettävä meidän mukaan. Kysymyksessä on tutkinto täkäläisen punakaartin toiminnasta.

— Mitäpä siinä, lähdetään vain.

Hänen äänessään ja käytöksessään ei ilmene mitään uhmaa. Huomaa kai olevansa siksi alakynnessä.

Kun olemme saapuneet hevosemme luo, istun minä Juuson kanssa rekeen ja Matti saa asettua kannaksille.

— Te sitä saitte istua Venäjällä vankinakin, — aloittaa hän liikkeelle lähdettyämme keskustelun.

Kas vain, kun yrittää lähennellä!

— Sain äskettäin loppuun luetuksi sen teidän vankilateoksenne, — jatkaa hän.

Kas, kas!

— Missähän ne ilmiantajat mahtavat nykyään olla, jotka Riian rintamalla karkasivat venäläisten puolelle?

Hän pakottaa minut väkisinkin keskusteluun. Ja kun kerran on alkuun päästy, pitää hän huolen, ettei puheen aihetta puutu. Vilkkaasti siirtyy hän asiasta toiseen ja tietoja hänellä on enemmän kuin odottaisikaan tuollaiselta kivelion eläjältä. Muun muassa "Oman maan" ja "Suomalaisen lakiteoksen" on hän lukenut kannesta kanteen. Erehtymättömästi käyttelee hän vuosilukuja ja hänen asiatietonsa on varmaa.

Tutkintopaikkaan ehtiessämme on hän jo ratkaisevasti saanut mielenkiintoni puolelleen. Tutkittaessa esiintyy hän varmasti eikä hänessä ilmene hiventäkään siitä pälylevästä pelosta, jonka vallassa toiset tutkittavat ovat. Vastauksen velkaa ei hän jää kertaakaan eikä hänen tarvitse sanojaan hapuilla, — kuin kirjasta lukien sanoo hän sanottavansa. Kuten kaikki itseopiskelleet käyttää hän mielellään muukalaisia kulttuurisanoja. Mutta hän viljelee niitä ihmeen taitaasti ja lausuu ne hyvin. Tarkkaan erityisesti tätä seikkaa enkä huomaa hänen kertaakaan niitä väärässä merkityksessä käyttävän.

Punakaartin olemassaoloa ja omaa osuuttaan siinä ei hän lainkaan pyri kieltämään. Se on perustettu tietystikin järjestyksen ylläpitoa varten rauhattomuuksien sattuessa. Eihän nykyään tiedä, mitä sattuu,

kun työ ja kapitaali kaikkialla törmäivät yhteen. Saattoihan esimerkiksi milloin hyvänsä toisilta paikkakunnilta tulla kaikenlaisia pakkoluovuttajia. Eikö sellaisten varalta ollut järjestyskaarti hyvä olemassa?

No hyvä, mutta mitäs Matilla oli siihen sanomista, kun täällä useat todistajat vakuuttivat, että hän oli uhkauksilla pakottanut miehiä kaartiin liittymään?

Matti muljautti pari kertaa silmiään ja teki tarmokkaita aivoponnistuksia. Sitten:

— Minä uhkasin ampuma-aseiden menetyksellä niitä, jotka eivät kaartiin liity. Siihen minut taasen pakotti se Krydlovin julistus — muistattehan kai sen? — jossa hän uhkasi riisua aseista kaikki muut paitsi työväen kaartit. Jos tämä uhkaus pantaisiin täytäntöön, pelkäsin minä kyläkuntamme menettävän tuiki tärkeät metsästysaseensa ja pelastaakseni miehet siitä vahingosta pakotin minä heidät liittymään työväen kaartiin.

Aika kanalja, he, he! Nyt se ei ole voittanut puolelleen ainoastaan mielenkiintoani, vaan suorastaan myötätuntoni. Sillä on järki paikallaan ja väittelijänä hän on ihan mestari. Kun hänellä saapuvilla olevain isäntäin kanssa sukeutuu väittely, tukkii hän heiltä suut järkiään. Mikähän toinen Joonas hänestä juristina olisi kehittyntäkään!

Hän on selvästikin päätään pitempi muuta kansaa täällä Tuulenperällä. Ja kun hänestä tuollaisena resupekkana ja hirvenampujana ei ole voinut tulla koko kyläkunnan johtajaa, niin on hän asettunut proletaarien etupäähän! Yksilöllinen luonne, joka on kaivannut vaikutusvaltaa ja johtaja-asemaa ja jonka sosialismi on kokonaan toisarvoista laatua. Jos porvarillinen maailma olisi tarjonnut hänelle kohoamistilaisuutta, olisi hän varmaankin ollut nuhteeton porvari.

Tutkimus on osottanut, että Tuulenperältä tuoduissa hätäviesteissä on ollut enemmän kuin puolet liikaa — kuten on niin tavallista tällaisissa tapauksissa. Lapsellista rentoilua ja uhittelua, äkseerausta koivukankien ja luodikkojen kanssa ja kaiken pohjana talollisten ja mökkiläisten välille syntyneitä epäluuloa, kinastelua ja kyräilyä. He ovat miltei kaikki, niin talolliset kuin mökkiläisetkin, jollakin tavoin sukua keskenään ja tarvitsevat jokapäiväisessä elämässä yhtämittaa toisiaan. Ei siis muuta kuin hieman isällistä manausta oikealle ja vasemmalle ja kukin saa lähteä herransa rauhaan. Tietysti visusti muistaen velvollisuutensa maan laillista esivaltaa kohtaan.

Muukan Matti työnnäikse uudelleen peräkamariin, jossa oikeutta on istuttu. No, mitäpä hänellä vielä on sanottavaa?...

— Minulta on mennyt tässä työpäivä hukkaan, kortteeriini on puolisen penikulmaa enkä minä ole syönyt kuin kerran tänä päivänä.

He, he, selvä viittaus siihen, että koska hän on tavallaan voittanut oikeudenkäynnissä, niin hänen on luonnollisesti saatava myöskin kulut. Olosuhteiden pakosta ei hän niitä nyt vielä tällä kertaa voi sen suuremmin vaatia.

— No hyvä, tässä muutama markka, että saatte ruokaa. Tietystihän miehen syödä täytyy.

Siihen päättyi puhdistusretkemme Tuulenperälle. Jouduin kohta sen jälkeen pois kotinurkilta, keskelle suurempia tapauksia. Tuulenperä ja Tuulenperän teräväpäinen punakaartinpäällikkö ehtivät monikertaan jäädä mielestäni, kunnes viimeainittu seuraavana kesänä odottamatta ja kokonaan uudessa haahmossa sukelsi näköpiiriini.

Olin käymässä läänin pääkaupungissa. Suomalaista vakainaista armeijaa muodostettiin parastaikaa ja kasarmi oli jo ryssien jäliltä siivottu ja korjattu meikäläisten sotilasten käytettäväksi.

Harjotuskentällä oli vilkas elämä. Pysähdyin katsomaan kentän laiteella harjottelevaa joukkuetta, jota komensi raikasääninen ja ryhdikäs aliupseeri. Siinä oli touhua ja tulista hoppua ja komentosanoja sinkoili kuin rakeita aliupseerin suusta.

— Maahan! Ylös! Maahan! — Mutta sepä nyt on sakramenskattua, ettette te opi oikealla tavalla maahan heittäytymään! Kun vihollinen alkaa tullen, niin siinä ei olekaan aikaa kötystellä. Vai onko teillä paperista luut? Pitäisikö olla tyynyt ja patjat alle, että miehet uskaltaisivat pitkälleen heittäytyä? Ei, seisovilta jaloin sitä pitää paiskata itsensä, niin että luut rusahtavat. Kas näin!

Aliupseeri näytti mallia ja todellakin se oli komea temppu. Kenttä vain jymähti, kun tuo solakka mies silmänräpäyksessä asettui pitkin maata.

— Ja nyt uudelleen!

Hän komensi miehet juoksuun, sitten yhtäkkiä maahan, taas ylös ja juoksuun, juosten itse mukana ja

huutaen moitteita milloin koko joukkueelle, milloin yksityisille sotilaille.

— Kuinka sinä jalkojasi siellä venytät? Liukkaammin niiden pitää nousta! Oikean sotilaan pitää liikkua kuin vieterellä! — Maahan! Äh, kun jokainen kömpii omia aikojaan! Sen pitää käydä kuin leimaus, kuin yksi vihainen suhaus! Ja kuka riivattu siellä pitää kantapäitään pystyssä? Vihollisen maalitauluna! Maahan heittäytyessä pitää miehen mennä litteäksi kuin köyhän vuoden kakku!

Kierrettyään miehineen takaisin kentän laitaan komensi hän lepoon, otti lakin päästään ja kuivasi hikeä otsaltaan. Sitä tehdessään osui hänen katseensa minuun; hän asetti lakin päähänsä, katsoi tarkempaan, teki sitten kunniaa, astui luokse ja pisti kättä.

Katsoin ja katsoin — no, herra nähköön, Muukan Mattihan se oli!

— Vai sotapoikana sitä tekin olette?

Niin, kutsunnan kautta oli Matti viime talvena joutunut armeijaan ja nyt oli hänestä jo tehty aliupseeri. Sai toisia harjottaa.

— Kyllä niiden vätysten kanssa tarkenee, — virkkoi hän, syyttären tarjoamani paperossin. — Niissä on sitte sellaisia juurikoita, että vihaksi tosiaan pistelee, vaiikkeihan sitä suuttua saisi. Mutta kunhan minä niitä parikaan kuukautta vatkaan, niin norjenee siinä luut.

Hänen silmänsä välähtivät ja intohimoisesti imi hän savuketta.

Oliko aikomus jäädä armeijaan sivu palvelusajan?

Oli kyllä. Syksyllä ylennettäisiin hänet vääpeliksi ja silloin sopi palkankin puolesta kyllä jäädä. Siitäpä sopi sitten, jos sotilaan ammatti alkaisi kyllästyttää, hakea esimerkiksi poliisin virkoja.

— Mutta täytyy lähteä niitä taas leipomaan, koska majurikin näkyy kentälle tulevan.

Hän viskasi paperossinpätkän maahan, pisti minulle kättä ja palasi miestensä luo.

— Asento! — kajahti sieltä niin, että kaiku lähimmistä seinistä vastasi, ja sitten: — Juoksuun mars, mars! Maahan! Ylös! Mars, mars!...

TOTINEN ISRAELIITTA

— Pojat, arvatkaapas, mikä sen nimi on? — kääntyi hulivilin näköinen nuorukainen, joka vaunussa istui lähinnä Justus Anttosta, toisten toveriensa puoleen.

— Kaiketi Aaprahami.

— Taikka Noak.

— Ei kun Justus.

— Ha, ha, ha! — remahti koko poikajoukko nauramaan. — Onpa sillä oikein vanhan testamentin aikuinen nimi!

— Vanhaa se on muutenkin tekoa.

— Ja lujaa.

— Niin että tarkenee siinä ryssä, kun Justuksen kanssa koittosille joutuu.

Justus Anttonen, villapuseroineen ja sarkatakkineen, hieman kuluneine naapukoineen, kinttaineen ja tervalta tuoksuvin lapikkaineen, veti päänsä hartiaien väliin ja tuijotti itsepintaisesti ikkunasta ulos. Hänen luisevat, hieman kesakoiset kasvonsa ja pienet, harmaat silmänsä eivät ilmaisseet mitään. Sen vuoksi tyrehtyi toisten kiusanteko, he jättivät hänet rauhaan ja alkoivat naljailla muuten.

Anttosta lukuunottamatta he olivat keskenään tuttuja jo vanhastaan ja yhtenä joukkona he olivat Kemiin tulleet. Siellä he olivat matkailijakodissa ensi kerran nähneet Anttosen, joka oli omia aikojaan Kemiin saapunut. Ja kun he eilen illalla oppaan kintereillä hiipivät rantaan ja lähtivät jäätikön yli Haaparannalle taivaltamaan, oli Anttonenkin ilmestynyt heidän seuraansa. Tuo öinen jäätikkömatka

vaivoineen ja vaaroinen oli vienyt kaiken heidän huomionsa, niin etteivät he olleet saaneet tilaisuutta tunnustella tuota outoa tulokasta. Oikea mies se tietysti oli, koska se kerran oli matkailijakodissa hyväksytty ja oppaan huostaan jätetty.

Nyt, kun edessä oli pitkä rautatiematka halki Ruotsin maan eikä tarvinnut enää mitään santarmiväijytyksiä pelätä, sopi käydä tuosta kesakkonaamisesta yksineläjästä selvää ottamaan. Hänen koko olemuksessaan oli jotakin, mikä vastustamattomasti herätti kiusanteon halua. Ja he yrittivät. Mutta siitä oli seurauksena, että he saivat tietää ainoastaan hänen nimensä ja kotipaikkansa; sitten vetäytyi hän niin visusti kuoreensa, että heidän väkisinkin täytyi jättää hänet omaan rauhaansa.

Tultiin Saksan mantereelle ja päädyttiin Lockstedtiin. Siellä oli suuret joukot jo enemmän tulleita suomalaisia, joilla oli viheriät univormut, ja jotka olivat mahtavia opistaan ja kokemuksistaan. Niiden keskelle hupeni vastatullut joukko kuin pisara mereen. Vapaana kasvanut tukka leikattiin, päälle puettiin samanlainen nuttu kuin toisillakin ja jalkaan täytyi kiskoa oudonmalliset, kireät saappaat, jotka olivat raskaat niiden pohjiin isketyistä rautanauloista.

Anttonen joutui erilleen matkatovereistaan ja hänet osotettiin tupaan, jonka asujamina oli uppo-outoja viheriätakkeja. Suomalaisia ne kuitenkin olivat ja uteliaina ne kerääntyivät hänen ympärilleen Suomen uutisia kuulemaan. Mutta paljonkos Anttonen niitä tiesi ja jos tiesi, niin eipä siitä kertomisesta tullut juuri mitään, kieli kun hänellä nyt kerran oli tottumaton käymään — vai itsessään luonteessako lie vika ollut. No, nimensä hän kuitenkin ilmotti ja kotiseutunsa. Mutta sekös poikain naurunhermoja kutkutti.

— Justus Anttonen. Justus — Justus — Justus! Mistähän mies oli kaivanutkin sellaisen nimen? Ja ihanko se oli kirkonkirjoissa?

He tarkastelivat uutta tulokasta joka puolelta ja kiusanteon halu virisi kuin itsestään.

— Oliko hän lähtiessään tervannut naamataulunsa vai?

— Ehkä ne nuo pisamat olivatkin jälkiä viimekesäisestä lannanajosta?

Lopulta, kun kiusanteko yhä yltyi, kääntyi Anttonen tulevista huonetovereistaan pois ja lausahti jurosti:

— Mitä tuossa tyhjää... aikamiehet!

No, eihän sellaiselle "Justukselle" pitkän päälle mitään mahtanut. Hänet täytyi jättää rauhaan.

Saksaan lähdistään ja tuloseikkailuistaan jutellessaan tiedustivat toverit, tietysti vain pilanpäiten, mikä Anttosen oli saanut matkaan lähtemään ja jättämään kotituvan lämpimät.

— Lähdinpä hän vain.

Sen tarkempaa selitystä ei Anttoselta saatu. Ja tuskinpa hän olisi kyennyt sanoin tulkitsemaankaan niitä tunteita, jotka hänet olivat sisä-Suomen syrjäisestä seudusta liikkeelle saaneet.

Hän oli pienen talon poika, isolukuisen sisarussarjan nuoremasta päästä. Niin kotiväki kuin kyläläisetkin olivat tottuneet pitämään häntä hieman omituisena ja yksinkertaisena. Kotoa ei hän liikkunut juuri koskaan ja teki työtä ahkerasti. Lukemaan ja kirjottamaan oppiminen oli hänelle ollut ylen työlästä, mutta oppinut hän lopulta oli, jopa saanut katekismuksen lähtemättömästi päähänsä, minkä nojalla hän rippikoulusta oli suoriutunut kaikella kunnialla.

Maailmansodan sytyttyä oli nähty se ihme, että Justuksesta oli tullut ahkera sanomalehden lukija. Heti työstä tultuaan kaappasi hän sanomalehden käteensä, istui pöytään ja alkoi pää käsiin tuettuna itsekseen lukea. Sotatiedot kiinnittivät tavattomasti hänen mieltään. Muille ei hän niistä kuitenkaan koskaan puhunut eikä kukaan sen vuoksi tiennyt, missä määrin hän nautti saksalaisten voitoista — tai oikeammin sanoen venäläisten tappioista. Mahdoton hänen olisi ollut perustella tunteittensa suuntaa. Se oli hänelle äidinmaidossa periytynyt vuosisatojen takaa ja sellaisena se oli hänelle selviö, joka ei kaivannut mitään perustelua.

Kun hän kerran sai kuulla hämäräperäisen huhun, että Suomesta menisi nuoria miehiä Saksan sotaväkeen, tuli hän omituisen rauhattomaksi. Yötä ja päivää pyörivät hänen ajatuksensa siinä asiassa, kunnes hän lopulta kaikessa hiljaisuudessa kääntyi kylänsä nuoren kansakoulunopettajan puoleen. Opettaja sattui tietämään asioista koko joukon enemmän ja niinpä toimitti hän Justuksen sellaisen miehen yhteyteen, joka lähetti miehiä Saksaan. Viikon päivät pohti Justus vielä asiaa, sitten otti hän matkarahat ja hävisi jäljettämiin.

Nyt oli hän siis yhtenä numerona kuuluisassa Saksan armeijassa ja sai aamusta iltaan päntätä

päähensä sotatempuja. Työlästä se oli, miltei vielä työläämpää kuin katekismuksen oppiminen. Hikoillen ja punottaen ponnisti hän parhaansa, mutta siitä huolimatta sateli hänen päälleen ärhentelyjä ja kirouksia kuin rakeita. Luonnollisesti ristivät toverit hänet Sven Tuuvaksi ja kiusantekoa jatkettiin, milloin siihen vähänkin oli tilaisuutta.

— Mitä tuossa tyhjää... aikamiehet! — saattoi hän korkeintaan sanoa, kun kiusanteko meni kovin pitkälle, kääntyi pois ja vetäytyi erilleen.

Erillään ja yksikseen hän eleli tavallisestikin. Toisinaan näytti hän puhuvan itsekseen ja hänen muutoin niin juroilla kasvoillaan nähtiin usein omituinen hymy.

— Liekö tuo täysijärkinenkään, — arvelivat toverit.

Mutta tämän arvelun todisti Justus Anttonen perättömäksi, oppimalla lopulta perusteellisesti sotilaalle kuuluvat temput ja tehtävät. Ne olivat nyt hänen päässään ja ruumiissaan yhtä lujassa kuin katekismus. Hänestä tehtiin tämän jälkeen konekiväärin mies ja käytyään läpi uuden, hikeä ja puristusta kysyvän kurssin, tuli hänestä nuhteeton konekiväärin sotilas.

Vaikka hän ei ollutkaan valituksen sanaa kertaakaan suustaan laskenut, näytti hän tämän jälkeen suorastaan tyytyväiseltä. Konekivääriin, jonka kanssa hän oli saanut hikoilla, tuntui hän kiintyneen yhtä suuresti kuin siihen hevoseen, jolla hän kotona oli ajanut puita ja lantaa. Hän tunsu sen nyt kuin viisi sormeaan ja hän tuntui suhtautuvan siihen kuin elävään olentoon, jolle voi puhella. Sen pienempiä lukko-osia kantoi hän loma-aikoina mielellään taskussaan, otti ne yksin ollessaan esille, katseli ja siveli niitä, kasvoillaan tuo omituinen hymynsä.

Toverien puolelta nautti hän tämän jälkeen suurempaa arvonantoa. Kiusanteot lakkasivat ja häneen suhtauduttiin suopean leikkillisesti. Sen avomielisemmäksi ei Anttonen siitä kuitenkaan muuttunut, vaan erilleen vetäytyneenä eli omaa elämäänsä, kuten aina ennenkin.

Vaikka hänen sotilasuransa nyt olikin vähemmän ohdakkeinen, niin yksiä ja toisia kommelluksia niitä sattui vieläkin. Kerran tuli hän saksalaista upseeria vastaan, katsoi häntä silmiin ja hymyili omituista hymyään, mutta ei tehnyt merkkiäkään, mikä olisi vivahtanut kunniantekoon. Siitäkös upseeri myräkän nosti. Ärjyi ja tiuski. Mutta mitä Anttonen hänen sanoistaan ymmärsi, katsoi vain kulmainsa alta ja kun upseerin puheesta ei sen parempaa tolkkua tullut, käänsi hänelle selkensä ja lähti matkaansa jatkamaan.

Upseeri tuli perässä ja ihan säkenöi. Saatuaan käsiinsä suomalaisen upseerin oli hän uudelleen Anttonen kimpussa.

— Miksi et tehnyt kunniaa? — sai Anttonen nyt omalla kielellään kuulla.

Puhuteltu nieleskeli tyhjää ja murahti:

— Ei tullut tehdyksi.

— Ei tullut tehdyksi! Mutta etkö sinä tiedä, että upseereille on tehtävä kunniaa? Muutoin tulee rangaistus.

Anttonen ei puhunut mitään, kyräsi vain kulmainsa alta.

— Tee kunniaa ja pyydä anteeksi, niin pääset tällä kertaa sillä.

Taasen pari tyhjää nielausta ja sitten:

— Kun en kerran silloin tehnyt, niin en tee nytkään.

Suomalainen upseeri kohautti avuttomuutensa merkiksi olkapäitään ja sanoi jotakin saksalaiselle.

— Sinut ammutaan, ellet täytä velvollisuuttasi.'

— Vaikka tähän paikkaan... niin en tee!

— Tomppeli!

Paikalle oli kokoontunut toisiakin suomalaisia upseereja. Miehissä ryhtyivät he juttelemaan saksalaiselle.

— Se on yksinkertainen ja omituinen mies, jota yleensä ei voinut vakavasti ottaa... Suomalainen itsepäisyys oli siinä kehittynyt sairaloisuudeksi ja niin edespäin.

No, jos niin oli, niin pääsköön ankarimmasta rangaistuksesta, mutta arestia hänen ainakin tuli saada. Ja niin sai Justus Anttonen suoraapäätä marssia putkaan.

Kyllä hän oli oppinut kunnianteon niinkuin muutkin sotilaan temput eikä hänellä ollut mitään sen suorittamista vastaan, mutta se saksalainen upseeri oli nyt kerta saanut hänen luontonsa sellaiseen umpisolmuun, ettei siitä kunnianteosta olisi sillä kertaa tullut mitään, ei vaikka hänet olisi siihen paikkaan ammuttu, kuten hän sanoi. Umpisolmu aukeni kyllä omia aikojaan — ja olisi auennut ilman arestiakin — ja sitten kävi kaikki taas tavallista menoaan.

Lähdettiin lopulta Riian rintamalle ja siellä osotti Anttonen, että jos häneltä jotakin puuttui, niin ei ainakaan rohkeutta ja miehen mieltä. Öisissä taisteluissa näkivät toverit hänen silmissään oudon kiillon ja hänen järeä leukansa tärähteli mielenliikutuksesta ja taisteluinnostasta.

Tuli vihdoinkin kauan kaivattu Suomeen lähdön päivä ja niin saapui Justus Anttonen viheriässä jääkäritakissa kotimaan mantereelle. Hänet määrättiin Karjalan rintamalle ja ehtimättä kotona pistäytyä riensi hän taistelutanterille.

Pelottomana ja taitavana konekiväärinmiehenä otti hän osaa lukuisiin verisiin taisteuihin. Mutta vasta vapaussodan lopulla, kun punainen hirmu oli painunut viimeiseen suppiloonsa, Karjalan kannakselle, pääsi Justus Anttonen oikein omaa kutsumustansa täyttämään.

Oli riennetty voitosta voittoon ja kasvavalla vauhdilla pakeni vihollinen Pietaria kohti. Takaa ajavan joukon edessä oli suurempi rautatieasema, joka oli vallattava viholliselta. Luultiin sen tapahtuvan kädenkäänteessä, ja huolettomasti, tiheässä marssikolonnessa, eteni valkonauhainen vallottajajoukko leveätä tietä, jonka kummallakin puolen oli metsäiset harjut, ja joka edessäpäin teki äkkikäänteen oikealle, päätyen samassa puheenalaiselle asemalle ja sitä ympäröivään huvilakylään.

Yhtäkkiä, kun joukko oli noin puolen kilometrin päässä tien mutkasta, alkoi kummaltakin sivulta ja edestäpäin räiskyä kiväärituli, jota säesti konekiväärien papatus. Silmänräpäyksessä joutui valkoinen kolonna silmittömän epäjärjestyksen valtaan. Miehet heittäytyivät suinpäin ojiin, joissa heitä makasi sikin sokin ja toistensa päällä, kenenkään kykenemättä kivääriään käyttämään. Konekiväärin ja ammusvarastot jäivät tielle, kun hevoset kaatuivat vankkurien edestä. Kuulat vihelsivät ilmassa ja pieksivät maantietä.

— Kun saisi yhdenkään kuularuiskun tuolta tieltä, että panisi sen laulamaan niitä piruja vastaan!

Mutta kukapa lähti tielle? Sehän oli sama kuin varma kuolema. Ei auttanut muu kuin maata hievahtamatta ja purra hammasta.

— Hei, katsokaahan, pojat!

Kurkisteltiin varovasti ja nähtiin miehen, hartiat kyyryssä, loikkaavan tielle kohti konekiväärivankkureita. Kuka se hurjimus on? Katsokaahan vain, eikö se siinä tuokiossa kierähdä nurin!

— Jääkäri Anttonen se on. Katsokaa, nyt se kiskoo kuularuiskua perässään. Hurja mies! Kylmäverinen mies! Niin, ja oikea mies! Jääkäri!

Anttonen katosi ojan taa konekivääreineen. Pensaat kuuluivat ruskavan ja sitten sekaantui tuohon helvetinmusiikkiin uusi konekiväärin papatus. Vielä monias hetki ja vihollisen tuli tien oikealla puolen alkoi vaimenemistaan vaimeta, kunnes se sammui kokonaan.

Tuokion kuluttua alkoi tuo vapauttava papatus kuulua toiselta suunnalta. Seuraus: vihollistuli vasemmalla puolen heikkeni heikkenemistään ja sammui.

— Hurraa! Nyt pääsi taas hengittämään.

Nopeasti järjestyivät valkoiset ketjuihin ja alkoivat edetä asemaa kohti. Muuan joukkue oli päässyt jo aseman näkyviin. Sieltä tuiskusi kuulia vastaan. Maattiin pitkänään ketjussa ja ammuttiin, että kiväärin savusivat.

Edessä, aivan lähellä, papatti konekivääri. Se piti saada vaikenemaan ja sitä kohti suunnattiin kiivas tuli.

Papatus lakkasi ja joukkueen päällikkö oli muutamain miesten kera lähdössä valtaamaan konekivääriä. Mutta silloin pisti edessä olevien pensasten suojasta näkösillemme Justus Anttonen pää. Hänen kesakoisilla kasvoillaan oli vihastunut ilme ja hänen leukansa tärähteli.

— Piruakos te siellä tyhjää luksutatte... aikamiehet! — huusi hän.

— Mitä, eikö siellä ole vihollisen konekivääri edessä?

— Vihollisen! Minähän siellä rukkini kanssa olin.

Anttonen lähti takaisin ja nolona alkoi ketju ryömiä samalle suunnalle. Todellakin, Anttonen siellä oli ypöyksin konekivääreineen, jonka hän oli pannut jälleen papattamaan asemaa kohti. Ketju makasi takana ja suuntasi kivääritulensa samaan paikkaan.

— Mitä nyt? Anttosen rukkihan vaikenä. Saiko mies surmanluodin?

Ei, hengissä oli mies, mutta patruunat näkyivät loppuneen. Neuvottoman näköisenä ja korvallistaan kynsien kyyrötti hän suojuksen varjossa. — Mutta mitäs nyt!

Anttonen oli suinpäin lähtenyt syöksymään rautatien tavaramakasiinia kohti. Henkeä pidättäen ja kiväärinsä unohtaen seurasivat miehet hänen kulkuaan yli kentän, jota vihollisen kuulat pyyhkivät.

Perille pääsi kuin paasikin! Mutta mitä ihmeen tekemistä sillä siellä makasiinissa oli? Ja eikö siellä saattanut joutua vihollisten kynsiin?

Kohta se nähtiin. Anttonen töytäsi takaisin omiansa kohti ja kumpikin kainalo hänellä oli täynnä — konekiväärin patruunavöitä. Hurraa, se oli käynyt verottamassa vihollisen ammusvarastoa!

Pian päästi hänen rukkinsa jälleen iloisen papatuksen. Mutta nyt alotti vihollinen oikealla olevista huviloista tuiman sivustatulen. Kävi liian kuumaksi. Ryömien ja hiipien täytyi ketjun vetäytyä turvallisempaan paikkaan. Anttosenkin rukki vaikenä ja hän itse seurasi ketjun mukana. Äkämystyneen näköisenä hiveli hän konekiväärin lukkoa, jonka hän oli irrotanut ja tuonut mukanaan. Yhtäkkiä hän suutahti ja kavahti pystyyn.

— En jukoliste jätäkään rukkiani! — äsähti hän ja syöksyi pensasten keskelle.

Hullu mies, nyt se varmasti meni surman suuhun!

Muutama jännittynyt hetki, pensaat alkoivat huojua ja Anttonen palasi, raahaten konekivääriä perässään. Hän oli avopäin, liekö sitten lakkia ammuttu päästä. Moniaan hetken seisoivat hän koneensa ääressä ikäänkuin neuvottomana, mihin nyt ryhtyä. Sitten tarttui hän jälleen konekiväärin korviin ja lähti oikealle.

Hänen nähtiin hiipivän huvilain keskellä pitkin lankkuaidan sivua. Sitten hävisi hän erään nurkan taa. Vielä joku tuokio ja siltä suunnalta alkoi kuulua tuttu papatus.

Huvilarakennuksista suunnattu sivustatuli vaikenä. Ketju eteni äskeisiin asemiinsa ja alkoi sydämen kyllyydestä ampua asemarakennusta. Pian se oli kypsä. Erästä akkunasta liehutettiin valkoista lippua.

Kuinka, sehän oli Anttonen, joka hääräsi asemarakennuksessa ja heilutti kepin nenässä valkoista liinaa! Hän se oli vallannut rakennuksen ja tahtoi tehdä nyt tiettäväksi, että se kuului valkoista väriä tunnustaville.

Mutta se hänen lippunsa? Sehän oli miehen paita! Niin, kun ei parempaa siinä kiireessä saanut käsiinsä, oli Anttonen kuorassut paidan päältänsä. Ei hän silti itsekkään aataminpuvussa ollut, vaan oli pujahtanut jälleen villapuseroonsa ja sarkatakkiinsa.

Kun valkoiset joka haaralta juoksujalkaa riensivät asemaa kohti, alkoi Pietarin suunnalta kuulua raskasta puhkumista. Sieltä lähenei kaikessa komeudessaan punavandaalien panssarijuna, ruiskuttaen sivuilleen tulta ja kuolemaa. Voittohuudot vaikenivat ja kukin heittäysi lähimpään suojapaikkaan.

Asema, jonka räystääsakkunasta roikkui Anttosen paita, jäi työpötyhjäksi. Tuossa tuokiassa joutuisi se jälleen vihollisen huostaan.

Mutta oliko panssarijunassa sattunut jotakin häiriötä? Se vaikenä, alkoi tuhahtella äkäisesti ja työntyi sitten perä edellä sinne, josta oli tullutkin.

Kävi selville, että Anttonen rukkinsa kanssa oli jälleen ollut toimessa. Hän oli suunnannut tuhoisan pistetulen panssarijunan vaunuihin, saanut siellä aikaan pahan häiriön ja pakottanut koko otuksen pötkimään tiehensä.

Riennettiin uudelleen asemalle. Mutta vieläkään ei kaikki ollut ohi. Etemmäs radankäänteeseen oli oivallisesti sijoitettu yksi vihollisen kanuunoista ja se toimi vielä. Se oli asetettu kaivokseen, josta sitä ladattaessa ei näkynyt ollenkaan. Mutta laukaistaessa kohosi se ylös kuin mikähän luolahirviö ja sylki asemaa vastaan tuhoa ja kuolemaa kylväviä kranaatteja.

Se täytyi vaintaa ja vallata. No, ei hätääkään, Anttosen oli nähty rakkineen kiiruhtavan sille suunnalle. Ja aivan oikein, hänen koneensa papatus kuultiin jo selvästi. Odotettiin henkeä pidättäen, luolahirviö ei kohottanut enää päätään. Hurraata huutaen riennettiin paikalle ja vallattiin tykki.

Nyt oli asema kokonaisuudessaan vallattu. Nahkansa säilyttäneet punaryssät pakenivat suinpäin Pietaria kohti. Reservi ajoi niitä takaa, mutta hyökkäysjoukko leiriytyi asemalle ja lähitaloihin.

Justus Anttonen oli päivän sankari, oli sitä moninkertaisesti. Totisesti täytyi sitä miestä juhlia. Asemasaliin laitettiin illallispöytä, jonka katteeksi haalittiin mitä parasta käsiin saatiin. Ja löytyihän sitä yhtä ja toista runsaan sotasaaliinkin joukosta.

Konttorista saatiin nojatuoli, se sijoitettiin illallispöydän päähän ja Justus Anttonen pakotettiin siihen istumaan vastaanpanostaan huolimatta. Yksi jääkäritovereista ryhtyi pitämään hänelle puhetta. Mutta Anttosella oli kauhea nälkä, hän ei joutanut seuraamaan puhetta, vaan haukkasi suun täydeltä eteen asetettuja ruokia.

Puhe päättyi tietysti päivän sankarille kohotettuun huikeaan eläköönhuutoon. Sen jälkeen ehdotti puhuja, että Anttosta kannettaisiin tuolissaan ympäri salin. Hyvä, hyvä! Tukevat kädet tarttuivat nojatuoliin ja nostivat sen ilmaan.

Ällistyneenä kyyristyi Anttonen ja tarrasi lujasti käsipuihin. Hänen poskessaan pöngötti valtava suupala. Hätäisesti puri hän sen hienoksi, nieli alas ja murahti:

— Mitä tuossa tyhjää... aikamiehet!

VÄKEVÄ MIES

— Klink, klank! Klink, klank! Kuulen sen uneni läpi ja kun hetken kuluttua havahdun toukokuun aamun raikkaaseen valoon, kaikuu nyt selvästi vasaran iloinen helke taampana seisovasta pajasta.

Siinä on jotakin niin eloon herättävää ja työilon täyteistä tuossa pajavasaran helkkeessä. Sitä kuullessaan on mahdoton loikoilla ja vegeteerata. Tuntuu kuin jokainen solu rupeaisi elämään ja äänekkäästi kaipaamaan työnteon jännitystä, ponnistusta mitä hyvänsä, mikä vain saa aikaan jotakin uutta ja ennen olematonta.

Nyt vaikenee helke, mutta sen sijaan kuuluu selvästi palkeen huokuminen. Se on syvää ja tasaista kuin jättiläiskeuhkojen hengitys. Ja kun se sammuu, niin taas:

— Klink, klank! — iloisesti ja työhön kutsuvasti.

Kuinka virkistävästi tuo helke mahtoi vaikuttaa Lutheriinkin, joka lausui sitä kuullessaan, että seppä vasarallaan lyö lujemmin taivaan portille kuin munkki rukouksen höpinällään.

— Klink, klank! Työhön, työhön! Se saa mieleni tulvilleen lapsuuden aikaisia pajamuistoja tonttuineen ja palkeessa kyyröttävine muorineen.

Pukeutuessani koetan arvailla, kuka on taloon tullut sepäksi. Jaakko-seppäkö, taitava pyssymestari ja intohimoinen metsänkävijä, vai Veeliseppä, voittamaton viikatemestari? Kummankin jälleennäkeminen on minulle oleva mieluisa kohtaus.

Pajan kattoluukku on auki ja ovi sepposen selällään, niin että auringonsäteet ulottavat kosketuksensa ahjoon ja pölyisiin palkeisiin. Alasimen ääressä seisoo kookas ja notkealiikkinen mies ja heiluttaa isoavasaraa, pudottelee sitä hehkuvalla raudalle, niin että koko paja jymähtelee ja seinille ripustetut monenlaiset rautaesineet hyppivät samaan tahtiin.

Se on Veeli-seppä. Ihka samanlaisena ja juuri noin vasaraa heiluttavana olen nähnyt hänet jo varhaisimman lapsuuteni aikana. Kuinka moneen kertaan hän liekään siitä ajasta ehtinyt kiertää kaikki pitäjän talot? Sillä kesää ja talvea aamusta iltaan tekee hän yksinomaan sepäntyötä. lieneekö pitäjässä niitä kiesejä tai sitä kirkkorekeä, jota hän ei olisi raudoittanut ja niitettäneenkö näitä lakeuksia sellaisella viikatteella, jota hän ei olisi takonut? Eikä hän näytä vähääkään vanhentuneen sitten lapsuuden päivieni. Aina hyvällä tuulella ja myhäilevänä. Mutta pajahan onkin paikka, jossa ihmisen on

mahdoton pysyä juonikkaana ja pahantuulisena. Hehkuva ahjo, huokuva palje ja helkkävä alasin, kaikki laulaa siellä samaa työiloa. Se on paikka, johon tuodaan kaikenlaista rampautunutta rojua, mutta josta kaikki lähtee uutena ja puhtaana. Joka hetki syntyy siellä jotakin uutta. Kuka sellaisessa paikassa voisi pahantuulensa säilyttää ja kuka sellaisessa paikassa ennen aikojaan vanhenisi?

— No päivää, vieläpä sitä kaimaakin näkee, — sanoo seppä ja ojentaa lujan, nokisen kouransa. — No nyt lietsomaan! Ei taida minun tarvita enää sinua sinne penkille nostaa?

Kaikki käy kuin parikymmentä vuotta sitten.

— No nyt lietsomaan! Nehän olivat aina sepän ensimmäiset sanat, kun minä pikku poikasena aamuisin ilmestyin pajan kynnykselle. Ja sitten tarttui hän minua kainaloihin ja nosti palkeen viereen penkille, niin että minä hyvin ulotuvin vivun varteen.

Vuoren jättiläisenä esiintyi seppä silloin silmissäni. Varsinkin syksyiltoina, kun ovesta ammotti pimeys kuin seinä, kun ahjo valaisi pajaa punertavalla hohteellaan ja kun seppä suurena ja nokisena, hikikarpalot ohimoillaan, takoi alasimen ääressä niin, että tuliset kipunat ja kähisevät kuonan pirstaleet sinkoilivat ympäri pajaa. Minä kyyristyin penkilläni niiltä suojaan ja tunsin rajatonta ihailua tuota väkevää miestä kohtaan.

Väkevä hän oli. Kuinka mieltä hiveleviä olivatkaan hänen kyläseikkailunsa, joita hän kertoili lepohetkinä piippua poltellessaan. Oikea Lemminkäinen hän oli nuorena miehenä ollut, tyttöjen suosikki ja poikain kateuden esine. Selkäsaunoja ne vierailta kylännurkilla hänelle aina olivat suunnitelleet, mutta ei niistä koskaan ollut mitään tullut. Kuinka se eräskin pieksiäisyrittys nyt olikaan ollut? Sunnuntai-iltana oli seppä lähtenyt eräälle kaukaisemmalle kylännurkalle, johon häntä oli pyydetty sepäntöihin. Kylän pojilla oli vanhaa kaunaa häntä kohtaan, ne tiesivät hänen tulostaan ja olivat joukolla asettuneet kujalle odottamaan. Jokaisella oli aseenaan seipäät ja sen lisäksi pullotti kunkin taskussa suuri kivenmukura. Kahdenpuolen tietä ne seisoskelevat ja kyräävät. No, seppä lähenee huoletonna miessä ja viheltelee tapansa mukaan. Ensimmäisen kohdalle tultuaan sanoo hän iloisesti päivää ja menee kättelemään. Samalla ottaa hän kiven pojan taskusta ja on ihmettelevinä, että mitä sinä tällä teet. Seppä unohuttaa kiven luonnollisesti omaan käteensä, jatkaa huoletonna miessä matkaansa poikajoukon halki ja viheltelee. Pojat luimistelevat, mutta kukaan ei uskalla ensimmäisenä asettaa kohottaa. — — —

No niin, seppä työntää jäähtyneen raudan ahjoon ja minä tartun palkeen vipuun kuin vuosia ennen. Työn aikana ei pajassa puhella. Kun rauta on ahjossa, nojaa seppä toiseen jalkaansa, asettaa käsivarret ristiin rinnalleen, tuijottaa ahjoon ja hyräilee. Se on iäti sama, tuntematon sävel, jota hän hyräilee. Luultavasti hän on oppinut sen palkeilta, jotka huokuvat juuri samaan tahtiin.

Kun hän ryhtyy takomaan, on minulla aikaa silmäillä ympärilleni. Kuinka paljon tuttuja täällä onkaan ja kaikki ne tuntuvat nyökyttävän minulle tervetuloa — nuo monenmoiset pihdit, hakut ja reikäraudat seinällä, tuo iänikuinen vesiruuhi, johon seppä nosti minut kerran seisomaan, kun olin paljaan jalkani astunut tuliseen rautaan, ja entä nuo tervaiseen oveen tulisella raudalla painetut monilukuiset kuviot, nimikirjaimet ja puumerkit! Yksinpä vanhat, vuosien pölyyn peittyneet lapiorämät palkeen takana ja rosoiset kuonan järkäleet ahjon syrjällä rupeavat silmissäni elämään.

— Ja hei, entäs tämä!

Niin, loppujen lopuksi ovat silmäni pysähtyneet sepän piippuun ikkunalaudalla. Ihan totisesti sama kookas syöskumikoppa kuin ennenkin ja sama mesinkihela ympärillä kuin vuosia parisenkymmentä sitten. Se aivankuin hymyilee minulle. Ja aina ennenkin se hymyili, jopa niin houkuttelevasti, että minun varkain täytyi sivellä sen sileätä, kellanruskeaa poskea. Entä sen sisällys! Kun seppä kaivoi sen kouraansa, näytti se niin makealta, että sitäkin täytyi minun varkain hypistää ja pistää suuhuni — saadakseni sen tietysti seuraavassa hetkessä inhontuntein sylkeä suustani.

Mutta nytpä viskaa seppä jäähtyneen raudan kädestään ja tarttuukin piippuunsa. Annas olla, kuinka se käy? No, aivankuin ennenkin! Koppa vasempaan kouraan, juuri tuohon asentoon kuin aina ennenkin, ja oikeaan tupakkimassi, jonka nauhan päässä riippuu käyrä rassausrauta. Massin paikka on oikeassa housuntaskussa ja tuo rassi heiluu aina vapaana lonkalla. Nyt karistaa hän tuhkan kopansuulta lattialle ja alkaa sitten kaivaa pohjasakkaa kouraansa. Kämminen kouruun ilmestyy musta ja kostea kasa, joka tuntuu ihan liikkuvan ja kuohuilevan, niin väkevää se on. Tyytyväisenä hämmentelee seppä sitä rassillaan, kokoaa sitten yhdeksi kukkuraksi ja tekee vikkelän keikaustempun. Muikea kasa on kadonnut hänen hammastensa taakse.

Juuri kun hän kielensä avulla sovittelee sitä poskeensa, pimenee oviaukko. Kynnykselle on ilmestynyt Roju-Heikki, mökkiläinen ja rahdinajaja tästä lähistöltä. Hän on tunnettu kiivaaksi sosialistiksi ja vaalien aikana kiertelee hän aina kyläagitaattorina. Kädessään hänellä on pari viikatekulua.

— Sopsisikohan sepän ottaa nämä ja jossakin välissä kallita? — sanoo hän ja ojentaa viikatteitaan.

Vastahakoisesti ottaa seppä ne vastat? Katselee niitä joka puolelta ja viheltelee. Sitten viskaa hän ne yhtäkkiä kynnyksen yli pajan eteen niin että rämähtää.

— En minä viitsi köyhäin rojuja käsitellä! — sanoo hän, työntää raudan ahjoon, ristii kätensä rinnoille ja alkaa hyräillä.

Roju-Heikin naama sävähtää pahaksi.

— Vai ei kannata köyhäin työtä tehdä. Siinä taitaakin olla pomo!
Vaikka on itsekin köyhä kuin kirkonrotta!

Hän ottaa viikatteensa maasta ja lähtee.

— He, he! — myhähtelee seppä. — Oikeinpa se sanoi, että köyhä kuin kirkonrotta. Mutta minulta taisivatkin tulla sanat hiukan väärinkäsin suusta. Sillä enhän minä nyt toki tosissani köyhiä tarkottanut, vaan noita Remulan kävijöitä, susilisteja. Niitä minä en sitte kärsi!

Sepän kasvoille on äkkiä ilmestynyt tuima piirre, jota niillä harvoin näkee. Työväentalon hän on ristinyt Remulaksi ja kutsuu heikäläisiä Remulan kävijöiksi.

— Miksi tämä maailma sillä tulee, että yhtä menoa juonitellaan ja kinataan, tingitään työpäivää lyhemmäksi ja lyhemmäksi, samalla kuin palkkoja pitäisi ylentää? Työ se on, joka miehen miehenä pitää niin elämisen kuin arvonkin puolesta. Kun tehtäisiin työtä niinkuin ennen maailmassa, niin vähemmän joudettaisiin riitelemään ja juonittelemaan. Tuokin Roju-Heikki! Paremmiin olisi silläkin asiat, kun tekisi työtä eikä pullikoitsisi. Ainakin pysyisi tyytyväisemmällä mielellä eikä näyttäisi aina siltä kuin olisi ongenkoukun niellyt.

Hän nostaa hehkuvan raudan alasmelle ja jymähyttelee vihaisesti niin, että pajan seinät tärisivät.

— Jos saisin jonkun niitä pääakutaattoreita tuohon vasarani alle, niin opettaisin sille vanhaa testamenttia. Senkin vietävän hulipuikkarit! Ruvetaanpas oikein asiasta tehden ja omaksi elinkeinokseen saarnaamaan vihaa ja eripuraisuutta! Ikäänkuin ihminen ei sitä taitoa osaisi ilman oppimestareita. Enkä minä ymmärrä, minkälaiseksi velliksi tämä maailma ja itse esivaltakin on mennyt, kun niiden liehtarien annetaan vapaana maita mantereita kiertää. Moosesta ne tarvitsisivat, peijoonit!

Aamuvarhaisesta iltahämäriin kaikuu pajasta iloinen helke. Pian on viikko ehtinyt lauantaihin ja seppä on saanut työnsä päätökseen.

Hän syö kamarissa lähtömurkinaansa ja sitten seuraa tilinteko.

— Mitäs se sepän saatava nyt sitten onkaan? — kysyy isäntä piironkiaan avaten.

— Se kuin ennenkin. Kyllähän te minun taksani jo tunnette.
Viisikymmentä penniä viikatteelta.

— Mutta eiköhän se ole liika vähän nykyään, kun kaikki on kallista ja yhä kallistuu? — arvelee isäntä.
— Korottaneenhan nuo kuuluvat palkkojaan muutkin sepät.

— Korottakoot muut minkä korottavat, mutta minä pysyn omassa taksassani.

Isäntä miettii ja epäröi ja ojentaa sitten Veelille rahat, joita tämä alkaa laskea.

— Liika pois! — sanoo hän äkkiä ja ojentaa osan saamastaan takaisin isännälle. — Kuten sanottu, niin minä pysyn omassa taksassani, vaikka maailma päälaelleen kääntyisi. Sillä minä olen elänyt ja joukkoni tähän asti elättänyt, enkä vastakaan aio nälkään kuolla. Ja toiselta puolen minusta ei tulisi sen rikkaampaa, vaikka kymmenkertaiseksi taksani vänkäisin. Kyllä ne tätä maailmaa nyt rustailevat ja reistailevat, niin ettei täällä mikään saa enää vanhoilla juurillaan seisoa. Mutta sen minä sanon, että mullistukoon ja mällistyköön tämä maailma mille tällille hyvänsä, niin minun taksani ainakin pitää paikkansa. Ja nyt kotimökille eukon luo, saamaan pyhäksi puhdasta päälle.

Hän heittää hyvästi, ottaa käteensä oman tutun vasaransa, joka seuraa häntä aina kylän töihin ja jonka sileäksi kulunutta vartta hän on vuosikymmenet puristanut, sijoittaa vasempaan kainaloonsa mytyn, joka sisältää emännältä saadut sepän antimet, juuston ja paksun leivän, ja lähtee vihellellään astumaan kohti kotiaan.

Vasaraa pitelevä oikea käsi heilui hänen käydessään kuten aina ennenkin. Väliin heilautti hän sitä rajummin kuin jotakin näkymätöntä uhaten. Se oli merkki siitä, että jokin väkevä ajatus oli syttynyt hänen päässään.

Minä seisoin portaalla ja katsoin hänen jälkeensä. Ja jälleen hän oli silmissäni vuoren jättiläinen. Oikea väkevä mies.

JOONAS PASKI JA HÄNEN OSUUTENSA VENÄJÄN VALLANKUMOUKSEEN

Tuskinpa on maapallolla sitä kolkkaa, etäisintä ja suljetuintakaan, mihin suomalainen seikkailija ei olisi askeltensa jälkiä painanut. Uskon varmasti, että kummallakin maannavalla oli suomalainen vaeltaja ehtinyt käydä jo aikoja ennen kuin varsinaiset löytäjät sinne saapuivat. Mutta kun tuo suomalainen maailmankiertäjä on aina vaitelias ja vaatimaton luonne, joka ei itsestään pyri mitään numeroa tekemään, ei hänen navallakäyntinsäkään ole tullut maailman tietoon.

Kierrellessään beduinien parissa Arabian hiekkaerämaita luuli Yrjö August Wallin varmaankin olevansa ainoa suomalainen niillä main. Mutta kuinka hän ällistyikään, kun erään beduinijoukon päällikkö, joka juuri oli ryöstänyt Wallinin ja hänen seurueensa typötyhjäksi, selaillessaan Wallinin papereita viittasi hänet syrjään ja sanoi Yrjö Augustin omalla äidinkielellä:

— Mehän olemme vanhoja promotsionitovereita!

Niin, tuo Arabian erämaita kiertelevä rosvopäällikkö oli kuin olikin suomalainen, joka oli yhdessä Wallinin kanssa vihitty maisteriksi, ja joka monia vuosia sitten oli erään rettelön takia kadonnut jäljettömiin.

Yleisesti tunnettu lienee juttu eräästä kielitaiturista, joka esiintyi muutamassa Lontoon merimieskapakassa. Mies tuntui osaavan miltei kaikkia maailman kieliä, sillä puhuttelipa häntä kapakan kansainvälisistä vieraista kuka hyvänsä omalla kielellään, niin kaikille antoi hän vastauksen samalla kielellä. Hänen omaa äidinkieltään ja kansallisuuttaan arvailtiin turhaan. Vierasten joukossa oli suomalainenkin, joka omalla kielellään lopuksi virkkoi esiintyjälle:

— No suomea sinä et ainakaan osaa?

— Miks'en osaisi, kun olen Turusta kotoisinkin, — vastasi kielinieikka.

Jostakin olen lukenut kertomuksen suomalaisesta seikkailijasta, joka oli mukana yhdysvaltaisten sotaretkellä Filippiinein saarille. Kun laivasto poikkosi eräälle saarelle hiiliä ottamaan, juotui suomalaisemme jonkun toisen sotilaan kanssa kantamaan laivaan koreja, jotka sisälsivät virvotusjuomia. Miehet puhuivat keskenään englantia. Sattuipa sitten suomalaisen toveri vahingossa pudottamaan korin laivasiltaan.

— Perkele! — murahti hän silloin äkäisesti ja tästä kansallisesta tunnussanasta huomasi suomalaisemme, ettei hän ollut ainoa rotunsa edustaja sotajoukossa.

Niin, sotaretkillä ovatkin suomalaiset aina olleet runsaasti edustettuina. Tuskin lienee maailmassa sitä sotaa käyty, jossa suomalaisia ei olisi ollut jommallakummalla, useimmiten molemmilla puolin. Tunnen suomalaisen, joka on ollut Kuban sodassa. Buurisodassa heitä oli runsaasti kummallakin puolen. Samoin Japanin sodassa molemmilla puolin. Maailmansodassa heitä oli, maamme kohtaloon niin suuresti vaikuttanutta jääkäripataljoonaa lukuunottamatta, kaikilla rintamilla ja kaikilla eri puolilla, yksinpä Mesopotamiassa ja Egyptissäkin.

Runsaimmin lienevät näiden vaeltaja- ja seikkailija-suomalaisten joukossa edustettuina pohjalaiset, varsinkin pohjoispohjalaiset.

Viimemainittuja oli Joonas Paskikin, johon tutustuin Pietarissa niinä myrskyisinä päivinä, jolloin tsaarivalta luhistui raunioiksi. Hän oli entinen suomalainen tarkka-ampuja — noita sitkeitä, kylmäverisiä ja treenattuja sotilaita, jotka olivat kuuluisia ampumataidostaan, ja jotka kesäisillä leirikokouksilla Krasnoje Selossa tappelivat veniläisten kanssa yksi kymmentä vastaan, jääden aina voittajina kentälle.

— Minä tunsin sotakomennon kuin viisi sormeani, — selitti Paski, joka oli aikoinaan palvellut torvensoittajana Oulun pataljoonassa, — mutta itse sota oli minulla vielä kokematta. Siksi pistikin päähäni, kun tämä maailmansota alkoi, lähteä vapaaehtoisena mukaan.

Venäjän armeijaan hän oli vapaaehtoisena liittynyt ja ollut yhtä menoa toista vuotta Galitzian

rintamalla. Kertaakaan ei hän tuon ajan kuluessa ollut haavottunut eikä päivääkään lomalla ollut. Niin että kyllä hän nyt tunsu sotaelämänkin kuin viisi sormeaan.

Sotilaan ohella oli hänen olemuksessaan paljon myöskin merimiestä muistuttavaa. Ranteessa näkyvät tatueraukset todistivat samaa. Ajan kotimaisen sotalaitoksemme lakkautuksesta maailmansodan puhkeamiseen olikin Paski pääasiallisesti kiikkunut aaltojen varassa, ehtien ristiin rastiin kyntää maapallon pinnan.

Suomen asemalla Pietarissa minä tähän Paski-nimeä kantavaan lähimmäiseeni tutustuin. Siellä, suomalaisen rautatieläisyhdistyksen talolla, me vankiloista vapautuneet suomalaiset olimme päivittäin koolla, odottaen jännityksellä, oliko hysteerinen Kerenski meidät sitova vai päästävä.

Me vapautetut poliittiset olimme jo itsessämme varsin kirjava joukko ja vielä kirjavammaksi tekivät sen ne enemmän tahi vähemmän hämäräperäiset kansalaisemme, joita päivittäin liittyi joukkoomme, saadakseen itselleen ilmaiset ateriat. Niinpä muutamanakin päivänä kiintyi huomioni rinnallani aterioivaan nuorukaiseen, jonka likainen puku ja vähä-älyiset kasvopiirteet eivät omistajastaan juuri suositteluvasti todistaneet.

— Oletteko tekin vankilasta vapautettuja? — kysyin pojalta.

— Kyllä, — vastasi hän suu täynnä ruokaa.

— Missä vankilassa olette ollut?

— Shpalernajassa.

— Soo-o! Mutta... ette suinkaan te valtiollinen vanki ollut?

Poika ei näyttänyt oikein olevan selvillä käsitteestä "valtiollinen vanki". Hän lakkasi puremasta ja mietti. Sitten vastasi hän:

— Tuota... varkaudesta minä... ja alkoi jälleen purra.

Hevosvarkaudesta hän oli rajaseudulla joutunut kiinni. Samantapaisia ja vielä ikävämpiäkin henkilöitä ilmestyi päivittäin joukkoomme.

Eräänä toisena päivänä aamiaista syötäessä kuiskasi minulle joku, että pöydässä näkyy olevan muuan, jolla siviilimiehen takkia lukuunottamatta on venäläisen sotilaan asu. Äreänä käännyin osotettua miestä silmäilemään. Mutta siellä oli vastassani mitä rehellisin harmaa silmäpari ja avomieliset, mitä rauhallisimmat kasvot, sanalla sanoen: oikea suomalainen Matti. No, eihän siinä muu auttanut kuin laskea harjakset kiltisti alas ja ryhtyä ystävällisiin suhteihin Matin kanssa.

Kun hän syötyään alkoi pyynnöstäni kertoilla kokemuksistaan sotarintamalla, kertyi hänen ympärilleen piankin kokonainen liuta kuulijoita. Mutta Paski oli tottumaton kielenkäyttöön, kertominen kävi hitaasti ja kangerrellen, ja lisäksi vaikeutti sitä mälli, jota hän yhtä mittaa siirteli poskesta toiseen. Kuulijat taasen olivat hermostunut väkeä, jotka hevillä eivät voineet rauhoittua yhteen kohti paremmin kuin Paskin mällikään. Hidas ja katkelmainen kertomus ei kyennyt heitä pitkäksi aikaa paikoilleen kahlehtimaan, vaan hajaantuivat he toinen sinne, toinen tänne, niin että minä ennen pitkää yksinäni muodostin Paskin kuulijakunnan.

Ihmetellen tarkastelin miestä, joka oli toista vuotta kestänyt kaikkia rintamaelämän vaivoja ja kauhuja, mutta joka ei näyttänyt vähimmässäkään määrin hermostuneelta tai rasittuneelta. Hän teki kaikessa niin rauhallisen ja ehyen vaikutuksen kuin tyynessä uiskenteleva jääkappale.

Eikö hän ollut siellä pitkällisen juoksuhaudaelämän kurjuudessa ja ankarina talvikuukausina edes joskuskaan sairastunut?

— Eihän tuota sattunut, — arveli Paski. — Se on tämä minun sukuni aina ollut hyvin lujatekoista sorttia.

Mitäkö hän arveli vihollispuolesta, saksalaisista? No, kyllä ne sotaa osasivat käydä. Selvä kunnioitus saksalaisia kohtaan kajasti kaikista Paskin puheista.

— Kyllä sitä oli alussa tälläkin puolen vauhtia ja aivan yleinen oli armeijassa usko, että muutaman päivän perästä ollaan Berlinissä. Mutta sitten kun siellä nousi seinä eteen, niin jo täytyi pysähtyä... eikä ainoastaan pysähtyä, vaan lähteä kiireen vilkkaa takaisinpäin. Ja se olikin tuloa, eikä sitä juostu päivin ja kaksin, vaan monta päivää. Joo, kyllä niillä saksalaisilla näkyy olevan eri meininki... ja eri niillä ovat kaikki varustuksetkin.

Härmäläinen jääkäri, jonka huomattavimmiksi tuntomerkeiksi santarmit olivat papereihinsa

merkinneet hänen ruumiissaan löytyvät lukuisat puukonarvet, on hetkeksi pysähtynyt Paskin juttelua kuuntelemaan. Hän tuntee myöskin juoksuhauteaelämän, sillä hän on ehtinyt olla mukana Riian rintamalla, josta kotimaahan komennettuna on joutunut Shpalernajassa istumaan. Tietämättömäksi tekeytyen kyselee hän Paskilta, mimmoista siellä venäläisten juoksuhaudoissa oikein oli, ja osaamatta aavistaakaan, että puhuttelija on vastapuolen sotureita, ryhtyy Paski hitaalla perinpohjaisuudella tekemään selkoa venäläisestä juoksuhauteaelämästä.

— Paljon on kehnompaa kuin meidän puolella, — huiskaa jääkäri minua kylkeen tönäisten.

— Kohiseehan ne, että siellä olisi suomalaisiakin saksalaisten joukossa, — arvelee hän sen jälkeen Paskille.

— Joo, kyllä siellä ryssän rintamallakin oli aivan yleisenä tietona, että saksalaisten puolella on suomalaisia, — vahvistaa Paski. — Ja kyllä kai se minullakin olisi matka tullut sinnepäin, jos silloin lähtiessäni olisin tiennyt, että sinne muitakin suomalaisia menee.

Rykmentti, johon Paski oli kuulunut, oli nyt ollut muutamia viikkoja Pietarissa lepäämässä. Se oli sama rykmentti, joka ensimmäisenä meni vallankumouksen puolelle. Siten oli Paskikin joutunut olemaan mukana noissa suurissa tapauksissa. Passiivisena syrjästä katsojana hän pääasiallisesti oli esiintynyt. Oli hänellä sentään pieni aktiivinenkin osuutensa. Mutta kertokoon Paski itse.

— Viime sunnuntai-iltana sen alkoi jo huomata, että jotakin niillä on tekeillä. Meitä nukkui kasarmilla kokonainen komppania suuressa huoneessa ja kun tuli maatapanon aika, niin siitä ei tahtonut tulla mitään. Miehet kokoontuivat joukkoihin, juttelivat ja hosuivat. Minä kun en venäjää osaa paljon muuta kuin komentosanat, en saanut selvää, mitä niillä oikein on mielessä. Minä laittausinkin siinä makuulle ja annoin niiden hosua. Se on tuo ryssä soma kapine kaikissa hommissaan. Olkoon vaikka kuinka pikkuinen asia, niin siinä käy sen tuhannenmoinen pelehtiminen, turina ja hosuminen. Sellaista se oli kaiken iltaa aina puolelle yötä. Toiset niistä aina väliin laittausivat makuulle, mutta jo hetken päästä kimmahdivat kuin kerät ylös ja juoksivat toisten joukkoon hosumaan. Sen verran minä olin saavinani selvää niiden turinasta, että kun rykmentin piti huomenna mennä kirkkoon, niin ne aikoivat ottaa kiväärit mukaan. Annahan olla, mitä tuosta tulee, tuumin minä itsekseni, käänsin kylkeä ja nukuin.

— Aamulla kun silmäni avasin, olivat kaikki jo jalkeilla ja käynnissä taas sama tohina ja pelehtiminen. Sitten ne sieppasivat pyssynsä ja juoksivat pihalle. Meitä oli muutama mies jälellä ja joku tuli ovelle huutamaan, että tulla mukaan. Minä rupesin vetämään housuja jalkaani, mutta ennenkuin olin saanut muuta kuin toisen sääreni lahkeeseen, tulla pamahti akkunoista sisälle puolikymmentä kutia. Älkää joutavia siellä, kyllä täältä tullaan kun joudutaan, huusin minä niille ulos. No, kun minä olin saanut vaatteet kunnollisesti päälle ja saappaat jalkaan, otin minäkin pyssyni ja menin pihalle.

— Piha oli täynnä sotilaita ja kaikki huusivat ja hosuivat. Toisessa kerroksessa olevia aliupseerikoululaisia ne tuntuivat vaativan ulos samaan joukkoon. Kun niitä ei heti alkanut kuulua tuleviksi, ampuivat ne parikymmentä kutia yläkerran akkunoihin. Silloin tulivat aliupseerikokelaat heti alas. Sitten sitä piti lähteä ulos kaupungille. Mutta samalla ilmestyi portille muuan eversti. Se rupesi jotakin karjumaan, mutta monta sanaa se ei ennättänyt sanoa, kun pamahti laukaus ja ukko keijahti siihen portille. Päästä näkyi menneen läpi... huomasin sen, kun joukolla juostiin kadulle.

No niin, kirkkoon menosta ei ollut enää puhettakaan, vaan tuulena riennettiin kasarmista toiseen ja vaadittiin sotilaat mukaan. Ja kaikkialla ne tulivat, jollei hyvällä, niin pahalla. Siten kasvoi vallankumouksellinen sotilasjoukko kuin lumivyöry.

Ryhdyttiin jahtaamaan vihattuja ohranan miehiä. Ei silloin santarmin ja poliisin henki ollut korkeassa kurssissa. Voi niitä, jotka yksinään ulkona näyttäisivät! Henki pois ja ilman armoa. Mutta ohrana oli jo ajoissa varustautunut. Niillä oli ympäri kaupunkia oivallisia kuularuiskuasemia kirkontorneissa ja korkeiden kivitalojen vinteilä. Niistä saattoivat ne pitkän aikaa pitää yllä tuhoisata tulta, ilman että päästiin selville, mistä kuulia satoi.

Olipa nyt Paski muutaman sotilasjoukon matkassa joutunut eräälle pienelle torille. Lähellä piti olla sellainen ohranan miesten lymypaikka. Mutta missä? Siitä nyt kova huuto ja hosuminen.

Jopas viimein yksi joukosta keksii, että taampana joukko ohranan miehiä kiipeää erään korkean rakennuksen takaseinällä olevia palotikkaita. Kun pesästään häädetty rottalauma ne kapusivat toinen toisensa kintereillä. Vintillä niillä tietysti oli kuularuisku ja jos ne sinne kunnialla pääsisivät, niin pian alkaisi sieltä rakeita sataa. Mitäpä tuossa, alettiin ampuu. Kymmeniä kiväärejä ojentui ohranan miehiin, laukaukset räiskyivät vasten kiviseinää ja yksi toisensa jälkeen vierähti ohranan miehistä alas. Lopulta oli niistä jälellä yksi ainoa. Mutta se jatkoi kuulasateesta huolimatta sisukkaasti kiipeämistään ja näytti kuin näyttikin saavuttavan määränpään.

Tämän sekasortoisen, kiväärejä räiskyttävän joukon keskellä seisoivat Paski kivääriinsä nojaten ja

mälliään pyöritellen. Kunnes — mutta kertokoon hän itse.

— Eihän siinä ampumisessa lopulta ollut mitään tolkkua. Se tuo ryssä kun pääsee oikein tuohtumaan, niin sillä ei ole hituistakaan mielenmalttia. Sellaiseen toimeen kuin tähtäämiseen siitä ei silloin ole ensinkään. Ojennettiin pyssy vain vähän sinnepäin ja siinä samassa jo laukaista hotastiin. Tietäähän sen, että osuminen on silloin aivan sattuman varassa. Päin seinää ne räiskyttivät niin että tiilet vain pölsivät, ja santarmi kiipesi vain yhä korkeammalle. Kun minä olin aikani sitä peliä katsonut, pisti minun jo vihaksi, minäkin nostin pyssyn poskelleni ja tähtäsin.

"Tähtäsin!" Heräsipä totisesti minussa elävä mielikuva suomalaisesta tarkka-ampujasta, joka nostaa pyssyn poskelleen, purasee mällinsä liikkumattomaksi toiseen poskeen ja tähtää, niin että pyssy todellakin tulee jyvälle. Ja kun hän on aikansa tähdännyt, niin —

— Kyllä se heti putosi.

Ilman pöyhkeilyä Paski sen sanoi. Hänen katseessaan ja äänessään oli vain onnistuneen metsästäjän hyvin luonnollista itsetuntoa. Riista oli sattunut eteen, hän oli tähdännyt ja laukaissut — ja saalis oli pudonnut alas, kuten sen pitikin. Siinä kaikki.

Se oli Paskin aktiivinen osuus Venäjän vallankumoukseen. Kohta sen jälkeen hän oli vaihtanut sinellinsä siviilipaltooseen ja tullut Suomen asemalle, jossa hän oli kuullut olevan koolla muitakin kansalaisiaan.

— Loruksi se näkyy nyt menevän koko Venäjä, — sanoi hän. — Jollei se järjestys tässä maassa ollut kaksista ennekään, niin nyt sitä ei ole ollenkaan. Niin että mitäpä täällä on minullakaan enää tekemistä. Ja onpa tuo jo muutenkin aika käydä taas kotipuoleessa... äitimuoriakin katsomassa. Sieltäpä häntä sitte taas jonnekinpäin lähtenee.

SUNTIO AAHOLMA JÄRKYTTÄÄ AURINGON ARVOALTA

Omituisen kantavia ovat muistin ja mielikuvituksen lait. Tuolla tiellä kulki nyt esimerkiksi ohitseni tuntematon mies, joka kävellessään yski kuivasti ja hermoja karmivasti. Paikalla loihti se eteeni ilmielävänä erään edesmenneen lähimmäiseni. Samalla tunsin läheisyyttä jostakin rautaisesta, kylmästä, vääjäämättömästä ja ahdistavasta. Niin, tuntuipa suorastaan kuin olisi kylmä viima selkääni karsinut ja auringonvalo hetkeksi himmentynyt.

Kas tällaisen haahmon tuo tuntemattoman miehen yskiminen loihti eteeni:

Pitkä ja luiseva ukko, jonka harmaa tukka on körttiläistapaan keskeltä jaettu, laihat, sileäksi ajellut ja kellertävät kasvot, ja terävällä nenällä messinkisankaiset silmälasit, joiden ylitse puhuttelijaan tähtää kaksi vesiharmaata silmää kuin pari terävää jääpuikkoa. Ja haahmon muu asu: tummansinisestä kotikutosarasta tehty takki, jonka rintaliepeet ja kaulus ovat körttiäiskuosia, samasta kankaasta housut, joiden lahkeet ovat pieksunvarsien päällä — seikka, jota haahmo käyttää kirkollisen arvonsa osotuksena, ja joka hänet ulkonaisesti erottaa muusta rahvaasta. Hän on nimittäin pitäjän suntio eli unilukkari, jonka vanha, suurelle pappissuvulle kuulunut nimi on vääntynyt muotoon Aaholma.

Suku on sammumassa, tai toisin sanoen painumassa takaisin siihen alkuasteeseen, josta kaikki sivistyselämän muodot hiljalleen lähtevät etäännyttämään. Pappi — lukkari — unilukkari — talonpoika. Niitä porrasaskelmia myöten on Aaholman suku laskeutunut lepoon ja Haahmo omalta kohdaltaan on siis ehtinyt jo viimeisen edelliselle askelmalle. Vielä harppaus ja vanhasta suvusta on vain kunnianarvoisa nimi jäljellä, kunnes taas joku neljännen, viidennen polven jälkeläinen — Haahmosta lukien — mahdollisesti putkahtaa ylös ja, suvun tarpeeksi levättyä ja höystyttyä maan parmahilla, saa vanhan sukupuun uuteen kukkaan puhkeamaan.

Haahmo on jo vuosikymmenen, parikin, ollut poissa, mutta aina tuon tapaista yskimistä kuullessani palajaa hän ilmielävänä eteeni. Sillä hän yski aina, niin kesällä kuin talvellakin, läpi koko pitkän elämänsä. Ja se oli pelottavaa yskää, suorastaan tunnusmerkillistä, kuivan karmeaa ja raudan kylmää, niin että sitä kuullessaan tuli syrjässä seisovillekin vilu.

Hän esiintyy eteeni aina jossakin tilanteessa toimivana. Esimerkiksi jossakin sellaisessa kirkollisessa toimituksessa tai hartaustilaisuudessa, missä hän yksinään on joutunut edustamaan korkeinta kirkollista arvovaltaa. Juhlallisesti vetää hän silloin esille virsikirjansa, joka on pitkä ja kovapintainen

kuin hän itsekin, ja jonka hakasten nip-nap-ääni muistuttaa hänen yskäänsä, sekä alottaa kireällä äänellä virren: "Jo heräjä, ristikunta, synnistä."

Tai näen hänen sakaristosta ilmestyvän kirkonkäytävälle, jota pitkin hän tuossa ainaisessa tummansinisessä sarkapuvussaan ja yskänsä saattamana astuu pitkänä ja luisevana, kädessään huikean pitkävirtainen haavi. Tuntuu kuin hänen ilmestyessään kylmä viima kulkisi läpi kirkon, ja minun mielessäni vilahtelevat jalkapuut, pekka-taurut ja muut vehkeet, joiden myötävaikutuksella papisto aikoinaan ajoi sivistyksen alkeita Suomen kansaan. Niin, eikö se vihainen katse, minkä hän luo nukkuvaan sanankuulijaan ja se tily töytäys, minkä hän haavillaan ikäänkuin vahingossa — sillä eihän suntion tehtäviin nyt enää kuulu nukkuvain herättelemine — antaa unen raukaisuudelle, eikö se selvästikin ole hänessä papillisten esi-isäin perintöä Kaarle yhdennentoista aikaisen puhdasoppisuuden päiviltä?

Mutta tavallisimmin näen hänet seuraavassa tilaisuudessa: tupa on täynnä kaikenikäistä kansaa. Pöydän takana seisoo itse rovasti ja käsittelee valtavia kirkonkirjoja. Kappalainen, lukkari, suntio ja muutamia kirkon kuudennusmiehiä istuu siellä ja täällä pöydän lähistöllä, kunkin edessä punottava ja hikoileva seurakunnan jäsen lukutaitoansa osottamassa. Harrasta luvun hörinää, jupinaa ja jamaamista kuuluu joka suunnalta. Haahmo istuu ja rykii sivupenkillä, lähellä pöydän alapäätä, ja lujasti pitelevät hänen luisevat sormensa pitkää katekismusta.

— Kuinka meidän tulee paastota ja ruumiillisesti itsemme vahvistaa?

Poika, joka seisoo hänen edessään, on tyrmistynyt jo pelkästään siitä tosiasiasta, että kova kohtalo saattoi hänet juuri suntion luettavaksi. Hän ei kuolemakseenkaan saa kiinni kysytyn kappaleen alusta. Eikä suntio auta puolella sanallakaan, rykäsee vain väliin kuivasti ja tähtää silmälasiansa yli jääkylmän, vaativan katseen poloiseen. Mutta kun tämä kaamea äänettömyys venyy vissiin määräänsä, seuraa kaikista hirvein. Haahmon oikea käsi kohoaa luetettavan pään tasalle, kuhmuinen keskisormi paksuine, sinireunaisine kynsineen koukistuu peukaloa vasten — ja sitten: naks! Uhri on saanut keskelle otsaansa muikkeen luunapin.

Sen jälki kirvelee saajansa sielua viikkoja ja kuukausia. Niiden nimet, jotka lukukinkerillä ovat Aaholmaita saaneet luunapin, kulkevat suusta suuhun, ja poloiset asianomaiset tuntevat itsensä kuin poltinraudalla merkityiksi.

Tiedän kokemuksesta, miltä tuo luunappi tuntui otsassa ja kuinka järkyttävä sen sielullinen vaikutus oli. Sen saadessani kohosi suntio silmissäni sellaiseksi mahtajaksi, sellaiseksi järkkymättömäksi arvovalaksi, että hän pitkiksi aikoja varjosti minulta itsensä auringon ja sai minut pitämään sitä epäluotettavana taivaan kiertolaisena.

Tapaus oli seuraava.

Kirkollisen virkansa ohella harjotti Aaholma kellosepän ammattia. Viikot näperteli hän pienessä tuvassaan valmistellen seinäkelloja, joiden kaikki osat, yksinpä rattaiden hampaatkin, olivat koivupuusta. Yksiviisarisia ja yhdellä painolla käypiä ne olivat, mutta tarkkoja ja täsmällisiä kuin tekijänsäkin. Iäkkäinä ja mustuneina tapaa niitä vieläkin yhden ja toisen tuvan seinällä ja aikaa jakavat ne yhäkin yhtä täsmällisesti ja rauhallisesti kuin maailmassa ei sitten Aaholman päivien olisi mitään mullistuksia tapahtunutkaan.

Pujahdinpa nyt kerran parin muun poikanaperon seurassa suntion tupaan, jossa hän parhaillaan pani kokoon uutta kelloa. Minä olin sillä kertaa mahtavata miestä, sillä liivintaskuani pullisti vanhemman veljeni kello, jonka varkain olin ottanut matkaani, saadakseni rentoilla ikätovereilleni. Kellon oli päiväläis-Pekka justeerannut yhteen auringon kanssa.

Tietysti minä sisälle tultuamme otin ensi töikseni esille kelloni, rapsautin kannen auki ja vertailin sen ynnä seinällä kävelevän puukellon aikaa.

— Onpa viisi minuuttia jälessä tuo suntion kello, — iimotin lopuksi vertailuni.

Suntio nosti päänsä työstään ja silmälasiansa yli, jotka lepäsivät aina puolinenällä, tähtäsi hän minuun jäisen katseen. Minä hätkähdin ja kaduin heti sanojani. Mutta se oli jo myöhäistä.

— Mitä se poika sanoo?

En saanut sanaa suustani. Mutta toinen tovereistani ehätti kielimään.

— Se sanoo, että tuo teidän kellonne on viisi minuuttia jälessä.

— Häh, viisikö minuuttia jälessä? — ja suntio nousi tuoliltaan.

— Niin, kun meidän päiväläis-Pekka on justeerannut tämän minun kelloni auringon kanssa yhteen, — sammalsin minä ja suljin silmäni, odottaen luunappia otsaani.

Mutta sen aika ei ollut vielä tullut. Suntio otti minulta vain kellon, avasi kannen, tähysti siihen pitkän aikaa ja yhtä pitkän aikaa omaan kelloonsa. Me emme uskaltaneet hengittääkään, painostavaa hiljaisuutta häiritsi vain kellojen raksutus, joka väliin hukkui suntion karmean yskimiseen.

— Auringonko kanssa yhdessä? — kysyi hän ja alkoi tarkastaa sisusvärkkejä.

— Niin se päiväläis-Pekka sanoi.

Tunsin Pekasta saaneeni jonkunlaisen kilven, jonka suojassa visusti pysyttelin siltä varalta, ettei auringon arvovalta riittäisi.

Vihdoinkin napsautti hän molemmat kuoret kiinni ja antoi kellon minulle takaisin.

— Minun kelloni ovat siksi tarkkoja, että siinä täytyy auringon olla väärässä.

Samassa kohotti hän oikean kätensä otsani tasalle ja minä ummistin silmäni.

— Naks!

Kihelmöivin otsin hiivin minä ulos, toverit kintereilläni. Nolino ja äänettöminä astelimme suntion tuvalta johtavaa polkua.

— Mahtaakohan aurinkokin erehtyä? — arveli toinen tovereistani.

— Niinhän se suntio sanoi, — vastasi toinen. — Ja kyllä sen kellot kuuluvat olevan niin tarkkoja, etteivät ne erehdy sekuntiakaan.

Minä en voinut puhua mitään, sillä minun sisälläni oli tapahtunut järkyttävä vallankumous: itse taivaan loistava majesteetti oli syösty valtaistuimeltaan. Luunapin ja häpeän ohella tunsin sitä kohtaan halveksumisen sekaista sääliä. Se oli mielessäni himmennyt ja kutistunut, ja muuttunut loistavasta hallitsijasta epäluotettavaksi kulkuriksi.

Kesti aikaa, ennenkuin taivaan valtias tajunnassani vallotti takaisin entisen asemansa. Mutta vielä nytkin saattaa tapahtua, että auringonvalo silmissäni hetkeksi himmenee, kun joku kuivan karmealla yskällään loihtii eteeni suntio Aaholman jylhän haahmon.

VAPAUTTAVA VERTAUS

Vaikka tämä kertomus alkaakin pienellä kuvauksella kansanedustaja y.m. y.m. Kalle Huikarista, niin tahdon heti alussa huomauttaa, että hän esiintyy tässä vain sivuhenkilönä, mutta että yksinomainen tarkotus tässä on keihästää yhteiseen vartaaseen eräs jyrkövä lähimmäiseni, joka kotipitäjässään tunnetaan nimellä Haitta-Matti. Olkoon sivumennen jo tässä sanottu, että tuota hänen liikanimiään ei pidä mitenkään väärin ymmärtää, sillä se on muodostunut hänen Haittala-nimisestä talostaan.

Siis alamme kansanedustaja y.m. y.m. Kalle Huikarista. Tulin hänet tavallaan tuntemaan jo lapsuuteni aikana. Siihen aikaan kuului hän vielä puodissa-istujain luokkaan ja minä näin hänet joka kerta, kun kävin kauppapuodissa vanhempaini asioilla. Ja minä tunsin silloin kaihtavaa pelkoa häntä samoin kuin muitakin puodissa-istujia kohtaan, sillä niillä oli tavallisesti häijy kieli, jonka arvosteluilta ohikulkijat eivät säästyneet. Puodissa-istujia on kaikkialla maaseudulla, missä on kauppapuotejakin. Että mitäkö tehtävää niillä on? Ei muuta kuin aamusta iltaan istuskella köysikerällä, rynnilaatikolla tai kalanelikon nenässä, imeä silmät puoliummessa sikarinpätäkää, pohtia päivän tapahtumia ja lausua arvosteluja niistä lähimmäisistään, joilla ei ole aikaa muuta kuin seisovilta jaloin asiansa puodissa toimittaa. Tähän ihmisluokkaan kuului siis Kalle Huikari yhteiskunnallisen suuruutensa esikautena ja siinä piirissä sai hän kouluutuksensa tulevaa elämäntehtäväänsä varten. Aamuisin lähti hän aina kauppapuodista hakemaan sanomalehteään, mutta kun siellä sattui aina olemaan vapaana mukava istumapaikka köysikerällä tai kalanelikon kannella, asettui hän siihen sanomalehteään lukemaan. Sitten seurasi tietysti keskustelua lehden sisältämien asiain johdosta, ja kun ne oli loppuun pohdittu, ilmestyi aina jotakin uutta puheen aihetta. Niin kului päivä huomaamatta iltahämäriin, jolloin nälkä pakotti kotiin lähtemään.

Isännän täten päiviään viettäessä sai talo luonnollisesti itse hoitaa itseään. Ja arvaahan sen, miten

talo itse itseään hoitaa. Se rappeutui ja ränsistyi kaikin puolin, varsinkin kun Kalle Huikarin heikompi astiakaan ei sattunut mikään tarmon ihminen olemaan.

Mutta tulipa aika, jolloin Kalle Huikari ei joutanut enää ottamaan osaa puotikonferensseihin. Oli tapahtunut sellainen mahtava valtiollinen keikaus, joka pani kaikki salatut voimat liikkeelle ja vapautti sidotut kyvyt. Suomen kansa alkoi liikehtiä kuin muurahaispesä, jota kepillä hämmennetään. Kokoussalit ja puhujalavat eivät siitä päivin joutaneet jäähtymään. Kokonainen armeija maailmanparantajia lähti liikkeelle luomaan uutta Suomea, tekemään tästä maasta sitä onnen ja sopusoinnun paratiisia, jommoisen sen tiedämme olevan nyt armon vuonna 1919.

Kalle Huikari hörästi korviaan ja tunsi hetkensä tulleen. Kauppapuoti köysikerineen ja kalanelikoineen kävi hänelle yhtäkkiä liian ahtaaksi. Hän kaipasi laajemmille vaikutusaloille ja siitä lähtien tulivat kaikenlaiset kokoustilaisuudet hänen mieluisimmiksi oleskelupaikoikseen. Häntä ei painanut tarpeeton ujous eikä kyvyttömyyden tunto, eikä hänen tarvinnut esiintymistaitoa harjotella, sillä puotikonferensseissa oli hänen kielensä saavuttanut sen notkeuden, mikä on suomalaisen maailmanparantajan a ja o.

Onnellisinta meidän onnellisissa oloissamme on se, että puoluerajat meillä enimmäkseen sattuvat yhteen niiden rajojen kanssa, jotka luonteenlaadun ja henkisen kypsyysasteen mukaan jakavat ihmiset eri ryhmiin. Vaikka meillä ei vielä toistaiseksi olekaan varsinaista lasten puoluetta, niin lapsen kannalle pysähtyneen aikamiehen ei kuitenkaan tarvitse pelätä jäävänsä julkisen elämän ulkopuolelle. Hän löytää varmasti maailmankatsomustaan vastaavan puolueympäristön ja saa äänensä kuuluviin lainlaattajakunnassa.

Kauan ei Kalle Huikarinkaan tarvinnut hapuilla, ennenkuin hän löysi puoluekarsinan, jonka hän tunsi omakseen ja jossa hänet heti otettiin vastaan omana lampaana. Nyt alkoi hän innokkaasti toimia, pitää kokouksia ja agiteerata. Ja kun hän oli aikansa paimentanut vaalikarjaa sekä auttanut muutamia puoluetovereitaan eduskuntaan, ojensivat nämä vuorostaan kätensä hänelle ja auttoivat hänet ylös samalle orrelle. Niin tehtiin hänestä eräänä kauniina päivänä kansanedustaja.

Mutta kehityshän ei koskaan pysähdy. Suurten maailmantapausten yhteydessä sattui uusi jättäjämuunnos, joka jälleen vei meitä huikkeen harppauksen kohti nykyistä paratiisia. Tämän harppauksen vaikutuksesta heräsi Kalle Huikari eräänä aamuna arvovaltaisena virkamiehenä, jonka paikka oli jossakin siellä yhteiskunnan huipuilla.

Tällöin jouduin minä jälleen hänen ulottuvilleen. Meitä oli liikkeellä muutamia maaseutulaisia, ja ajettavanamme oli eräs yleishyödyllinen asia. Menimme joukolla Kalle Huikarin puheille, saadaksemme hänet arvovallallaan vaikuttamaan asiaamme hyväksi. Tiesimme, ettei hänellä persoonallisesti pitänyt olla mitään asiaamme vastaan, pikemmin päinvastoin. Mutta siinä oli kuitenkin eräs kiperä paikka. Ratkaistakseen sen toivomaamme suuntaan, vaati se Kalle Huikarilta itsenäistä menettelyä, varmaa kannanottoa ja persoonallista rohkeutta. Ei nyt niin järin paljon, mutta sen verran kuitenkin kuin miehellä aina tulisi noita ominaisuuksia olla.

No, me olimme siis audienssilla Kalle Huikarin luona, istuimme ujoina ja kankeina komean virkahuoneen nahkaisissa nojatuoleissa ja suuren, viheriäverkaisen pöydän takana istui itse Kalle Huikari ja näytteli suurta herraa. Hän kuunteli suopeasti meidän asiaamme. Sitten alkoi hän puhua. Hän puhui, puhui, puhui... Ei, hän pärpätti. Ilmassa ihan sinkoili fraaseja ja sanakäänteitä, jotka olivat niin tuttuja kokouksista ja sanomalehtien palstoilta. Me jännitimme tarkkaavaisuuttamme ja koetimme saada jostakin kiinni. Mutta mitään käsin pideltävää emme siitä sanatulvasta löytäneet. Ei, vaikka hän puhui toiselta puolen ja toiselta puolen, siltä näkökannalta ja tältä näkökannalta, ja ennen kaikkea kansanvaltaisuuden näkökannalta. Toista tuntia oli hän yhtä menoa äänessä, meille ei ilmestynyt ainuttakaan suunvuoroa; me vääntelehdimme tuoleissamme ja lopulta peräti uuvuimme. Uuvuimmeko? Ei, me olimme ihan tylsiä. Ja sitten loppui audienssi, ja me hiivimme pois noloina ja kehtaamatta katsoa toisiamme silmiin, sillä nahassamme tunsimme, ettemme olleet saaneet ikinä mitään aikoihin. Kalle Huikari oli hukuttanut meidät fraasitulvaan, uuvuttanut ja tehnyt meistä tylsiä miehiä.

Kauan jälkeensä vaivasi minua tämä juttu. Tai oikeammin Kalle Huikarin persoonallisuus eikä niinkään paljon se, että olimme epäonnistuneet. Kalle Huikari oli muuttunut minulle arvotukseksi, jota minä turhaan koetin ratkaista. Eikö hän siltäkin ollut suuri mies, nero? Eivätkö kaikki suuret miehet ole eläneet korvessa siihen hetkeen saakka, jolloin he ovat astuneet esiin ja alkaneet vaikutuksensa? Niinhän on Kalle Huikarikin viettänyt huomaamatonta elämää köysikerällä ja odottanut aikaansa. Ja nyt kykenee hän pelkällä sananvoimalla näännyttämään puolikymmentä kansalaistaan.

Yhä uudestaan palasi asia mieleeni ja kiusasi minua omituisesti. Kunnes jouduin tekemisiin Haitta-Matin kanssa ja hän virvotti minut muutamalla viattomalla sanalla.

Se tapahtui seuraavassa lokakuussa, kun kesällä olin ollut Kalle Huikarin kanssa tekemisissä.

Ensimäinen kohtauksemme tapahtui keskellä kuraista maantietä, kuten Vinnurvan-Mikonkin kanssa. Seisoin tiensyrjällä ja mietin, miten pääsisin toisella puolen olevaan postikonttoriin. Tietä pitkin lähenivät lonksuen ja kolaten puiset rattaat. Laitojen varaan oli naulattu poikkilauta ja laudalla istui Haitta-Matti hartiakkaana ja jykevänä kuin saunan kiuas. Hänen moniryppyiset kasvonsa punottivat ja silmissä oli muhoileva ilme. Oli nähtävästikin kumonnut moniaan ryyppyn.

— Ptruu!

Hevonen pysähtyi juuri minun kohdalleni ja Matti alkoi tarkastella minua kiireestä kantapäähän.

— Tuota, oletko sinä...? ja hän mainitsi nimeni.

— Kyllä.

— Tulepas tänne!

Minun ei auttanut muu kuin upottaa nauhakenkäni lokavirtaan ja tarsia ratasten ääreen. Matilla oli kädessään kankeat, tervatut kintaat, kun hän otti minua rintaliepeestä. Tuntui kuin olisin joutunut kravun saksiin. Siten piteli hän minua hetkisen hyppysissään ja katsoi mitään puhumatta.

— Sinä olit hiivatin hyvä mies, kun toimitit niitä poikia Saksaan, — lausahti hän viimein. — Kuule, minä tuon sinulle jonkun lahjan.

— Lahjasta viis, mutta tulkaa muutoin käymään, että saadaan jutella.

— Minä tulen. Soh, ruuna!

Hän ajoi edelleen ja leveät hartiat tärhtelivät ratasten tahtiin.

Siinä se oli sitten omaperäinen mies. Paljon en häntä tuntenut, sillä hän asui syrjäkylällä, mutta kuullut olin hänestä yhtä ja toista. Heti maailmansodan puhjettua oli hänen kantansa sotiviin valtoihin nähden ollut selvä, kuten se oli jokaisella terveesti ajattelevalla suomalaisella.

— Mitenkäs siellä nyt meikäläiset sotakentillä pärjäävät? — oli hän kerran nimismieheltä kysäissyt, kun kohtasivat toisensa kauppapuodissa.

— Kutka meikäläiset?

— No, saksalaisetpa tietenkin.

Nimismies ei ollut mikään seyniläinen prenikanpyydystäjä, vaan jykevä vanhanajan vallesmannimme, joka nauraen ryhtyi torumaan Mattia avosuisuudesta.

Saksalaisia ja heidän sodankäyntiään ihaili Matti rajattomasti.

— Jopa ne taas löivät, — virkkoi hän järeät kasvonsa yhtenä hymynä, kun lehdet tiesivät kertoa jostakin uudesta saksalaisten voitosta.

Sattuipa sitten kolmantena sotavuotena, että muutamia Venäjältä karanneita saksalaisia sotavankeja kulki pitäjän läpi. Ne poikkesivat Matin kotikylässä muutamaa taloon ruokaa pyytämään. Alettiin kohta epäillä niitä saksalaisiksi ja kun Matti sai asiasta kuulla, sanoi hän eukolleen:

— Kiiruusti nyt pannu tulelle, minä menen leipurista nisua hakemaan. Saadaan tässä pitkämatkaisia vieraita.

Sitten meni hän ja haalasi saksalaiset kotiinsa, kestitti heitä parhaansa mukaan ja muhoili koko päivän. Ja kun vieraat lähtivät matkaansa jatkamaan, opasti hän heitä eteenpäin ja neuvoi parhaat oikotiet rannikolle.

Ketäpä meikäläistä julkisuuden miestä tämä tällainen Matti olisi enemmän ihailnut kuin Svinhufvudia. Jo vuosia on Winhuusi ollut Matin kansallissankari ja isänmaallisuuden esikuva.

— Nyt ne pirut veivät meiltä keisarin! — jyrähti Matti ja löi nyrkkinsä pöytään, kun sanoma siitä, että Svinhufvud on karkotettu Siperiaan, ehti hänen kuuluvilleen.

Kun Suomen kansa haliitusmuotoasiassa nousi tavanmukaista tukkanuottaansa vetämään, oli Matilla valmis kanta, selvä ja mutkaton:

— Winhuusi kuninkaaksi!

Nyt tämä oman kannan mies oli siis luvannut tulla minun luokseni kylään. En oikein jaksanut uskoa,

että siitä mitään tulisi, sillä harvoinpa Matti pääsi omalta kylännurkaltaan irtautumaan.

Olin jo unohtamaisillani koko jutun, kun eräänä alakuloisena sunnuntaipäivänä, maan ollessa jo roudassa, pihaan ajaa kolasivat jykevätekoiset vankkurit.

— Ptruu! — kuului tallin edestä ja kun katsahdin pihalle, näin Haitta-Matin kömpivän rattailta alas.

No, minä saatoin hänet huoneeseeni, toimitin istumaan ja tarjosin tupakkaa. Matti otti paperossin käteensä, käänteli ja katseli sekä virkkoi lopuksi:

— Siitä on jo yli kaksikymmentä vuotta, kun minä kerran Paalmannin puodissa maistoin paperossia. Niin etten minä viitsi nyt enää sillä suutani pilata.

Hän ojensi paperossin takaisin, otti esille piippunsa ja alkoi täyttää sitä kessuilla. Kun hän oli saanut sen palamaan, nosti hän povitaskustaan pöydälle nelitahkoisen kanttiinipullon ja virkkoi:

— Toin sulle hiukan maistaa tuota mötinää.

— Mötinää? Tuota... onko se sitä korpirojua, kuusenjuurikasta, pontikkaa tai miksi sitä oikein sanotaan?

— Nimittipä häntä miksi hyvänsä, mutta sen minä vain sanon, että mitään tehtaan sikunaa se ei ole.

— Tuota, oletteko te itse tätä... vai?

— Mitä sinä tarpeettomia kysyelet, jostakin sitä on ilmestynyt, siinä on pullo ja sillä hyvä!

Avasin korkin ja tunnustelin hajua.

— Kylläpä siinä on outo haju. Eikä varsin miellyttäväkään.

— Älä, älä, kuule sinä! Siitä ei haju parane, eikä makukaan. Haepas pikari!

Hain pikarin ja me maistoimme. Oudolta se tuntui makukin, mutta minä en uskaltanut olla kiittämättä sitä mitä parhaimmaksi. Voimaa siinä ainakin oli. Lämmitti kuin ahjo rintaa ja sai meidät ykskaks puhetuulelle.

Juteltiin yhtä ja toista. Niin tuli Kalle Huikarikin mainituksi. Matti nimitti häntä puolen naulan mieheksi.

Puolen naulan mies! He, he, olipa se sanan paukaus. Ja sitten aloin minä kertoa sitä kesällistä käyntiämme Kalle Huikarin luona ja kuinka hän puhetulvallaan uuvutti meidät aivan tylsiksi miehiksi, niin että me saimme tyhjin toimin palata asialtamme.

— Ettei se mies sittenkin vain ole nero? Ties mimmainen merkkimies sieltä takaa löytyykään?

— He, he, jokohan löytyy, — nauroi Matti leveästi. — Sieltä sanojen takaako luulet löytyvän? Koetapas ruveta Kalle Huikarisesta etsimään miestä, niin minä olen varma, että sinun käy samoin kuin jos rupeat sipulia kuorimaan ja etsimään sitä varsinaista sipulia. Kuorit ja kuorit ja aina on vastassasi vain kuori ja sen viimeisen kuoren takana ei mitään.

Minun tuli erinomaisen hauska olla. Tunsin siinä silmänräpäyksessä, että Kalle Huikari, jonka olemuksen arvotus minua oli kiusannut koko loppukesän, oli nyt selvänä edessäni kuin valkoinen kyyhkynen kämmenelläni. Se mieshän on kudottu kokoon niistä poliittisista fraaseista ja iskusanoista, joita henkinen ilmapiirimme on ollut sakeanaan viimeisten vuosikymmenten kuluessa. Niin yksinkertainen ja selvä asia ja kuitenkin minä olen sillä kuukausia mieltäni vaivannut. Ja vaivaisin luultavasti edelleenkin, ellei Haitta-Matti olisi minua nyt vapauttanut tuolla sipulijutullaan.

Tunsin itseni niin iloiseksi kuin ainakin kiusasta päässyt. Sen johdosta sai tietysti Matin tuoma mötinä osakseen yhä suurempaa huomiota meidän puoleltamme. Mille tuulelle se meidät lopulta sai ja mistä kaikesta me haastelimme, niin — se ei kuulu tähän.

— Naa, ainakos sitä unta piisaa? On jo aika nousta ja mennä kouluun.
Tässä on kahvia.

Lehtori tiesi kyllä kaiken, mutta oli nukkuvinaan. Hänen vuoteensa ääressä seisoivat kahvitarjottimiseen kookas nainen, jolla oli yhteen kasvaneet mustat kulmakarvat ja suun ympärillä ankara piirre. Hetkisen seisoivat hän hiljaa alallaan, mutta töykkäsi sitten keskisormellaan lehtoria ohimoon.

— Eikö hän aio ollenkaan herätä? — sanoi hän äreästi.

Lehtori ei auttanut enää teeskennellä. Hän avasi silmänsä, jotka verestivät ja joille kynttilänvalo näytti tekevän pahaa.

— Mariko se on? Huomenta! Ei, kiitoksia, minä en voi nyt juoda kahvia.
Minä olen...

Hän puhui surkealla ja valittavalla äänellä, mutta Mari ei antanut hänen lopettaa lausettaan.

— Vai ei kahvia muka. Mutta se on juotava, sanon minä.

— Minä olen todella kipeä enkä kykene kouluunkaan. Marin täytyy viedä rehtorille sana, että minä olen sairaana.

— Ei niistä mitään! Lehtori nousee nyt konttailemasta ja juo tuon kahvin, ennenkuin se jäähtyy. Sisso!

Lehtori koetti vielä kimmurrella vastaan, mutta Marin tuikea katse ja hellittämättömät huomautukset pakottivat hänet lopulta vääntäytymään istualleen. Liikkuminen koski nähtävästi kovin hänen päähänsä, jota hän puristeli molemmin käsin.

— Eikö Mari sitten näe ja ymmärrä, kuinka sairas minä olen?

— Naa, kyllä ne tuollaiset sairaudet ymmärretään.

Vaativasti työnsi hän tarjottimen ihan lehtoriin rintaan kiinni. Lehtori yritti ottaa kahvikuppia vapiseviin käsiinsä, mutta Mari keskeytti hänet äkäisellä eleellä.

— Ensin se paistettu silakka!

Lehtori oli kyllä nähnyt kerma-astian ja sokerirasian välissä vadin, jossa oli hiilillä paistettu suolasilakka. Oli nähnyt ja kauhistunut.

— Tietäähän Mari ennestäänkin, etten minä voi sitä syödä — ruikutti hän. — Enkä minä voi tällä haavaa yleensä mitään suuhuni ottaa.

— Mutta se on nyt otettava. Se vahvistaa sydäntä. Lehtori saa nähdä, että lehtori jo iltapäivällä kiittää siitä minua. No, tuleeko siitä mitään, vai?

— Mari on sydämetön ihminen, — voiikasi lehtori, otti silakan hyppysiinsä ja alkoi moninaisin irvistyksin niellä sitä pieninä paloina.

— Kas niin, menipähän! Kyllä se hyvää tekee. Ja nyt kahvi.

Kun lehtori oli saanut vaivalla kahvikupin tyhjennetyksi, poistui Mari tarjottimiseen. Ovensa mennessään varotti hän olkapäätänsä yli:

— Nousee nyt venyttelemättä ylös. Kello tulee pian kahdeksan.

Lehtori ojentui pitkäkseen ja voiikasi helpotuksesta. Eilenillalla oli hän ollut erään toverin nimipäivillä. Niitä oli jatkettu klubilla pitkälle aamuyöhön. Kun nyt vain olisi saanut tarpeeksensa nukkua, niin kaikki olisi ollut hyvin. Mutta juuri pahimmoilleen oli siihen Mari tarjottimiseen ilmestynyt.

Päänporotus tuntui helpottavan, kun makasi aivan liikkumatta selällään. Hän ummisti silmänsä ja vaipui uinaiiuun. Mutta kaiken aikaa tunsikin hän olevansa kuin tulisilla hiilillä.

— Naa, eikö täällä vielä sen pitemmällä ollakaan?

Mari oli pistänyt päänsä ovenraosta ja hänen tuikea silmäparinsa sai lehtoriin avuttomasti liikahtelemaan.

— Se on ihan totta, minä en kykene tänä päivänä kouluun. Marin täytyy rehtorille —

— Ei niistä mitään! Nousee vain joutuin ylös eli minä tulen ja väännän.

Mari astui huoneeseen ja pelästyneenä alkoi lehtori tehdä ylösnousua.

— Tässä on ensinnäkin sukat ja täällä housut... mutta siunatkoon, missä kunnossa! Onpas kiesavita sitä punssia taas läärätty. Tuollaisia laimiskoita! Ja sitte hän on viskannut ne tuolille yhteen mykkyrään, että ovat ihan rypyjä täynnä. Eihän näitä voi jalkaansa ottaa.

— Mari antaa sieltä vaatekaapista toiset housut... vaikkapa ne harmajat. Nuo mustat täytyy lähettää räätäliin.

— Vai räätäliin tässä turhan tautta rahojaan' Kyllä minä saan ne itsekin kuntoon.

Hän haki vaatekaapista toiset housut ja ojensi ne lehtorille.

— Sis-so! Pesuvesi on valmiina ja kengät ovat tässä valmiiksi kiillotettuina. Joutuin vain nyt, kello lyö siinä paikassa kahdeksan.

Mari otti käytetyt housut ja poistui huoneesta. Ähkien jatkoi lehtori pukeutumistaan.

Hän oli saanut jo peseytyneeksi ja ponnisteli juuri peilin edessä, saadakseen tärkkikauluksen paikoilleen, kun Mari kurkisti jälleen ovenraosta.

— Siitäpä nyt ei näytä tulevan mitään!

Mari astui lehtorin eteen, tyrkkäsi hänen leukansa taaksepäin ja alkoi napittaa kaulusta.

— Uh, kuinka Marilla on kylmät kädet! — pääsi lehtorilta, jonka iho oli arka kaikelle kosketukselle.

— Vai vielä tässä lämpimät! Sis-so, ja nyt liivit päälle!

Hän ojensi ne valmiiksi lehtorille ja auttoi sitten takin päälle.

— Entä silmälasit? Onkohan nekään ihmisten kunnossa?

Hän otti ne yöpöydältä ja tarkasti valoa vasten.

— Osaavatpas nekin olla siivossa. Kun ei läpi näe.

Hän virutti ne pesuastiassa ja kuivasi pyyheliinan kulmaan.

Nyt oli lehtori vihdoinkin siinä kunnossa, että Mari saattoi auttaa etehisessä palttoon hänen päälleen.

— Stop! — komensi hän, kun lehtori yritti lähteä. — Palttoon selkä tarvitsee harjaa! No nyt! Tuossa on keppi.

Kun lehtori oli portaissa menossa, kuului yhtäkkiä hänen takaansa:

— Naa, aikooko hän vihkot unehuttaa kotiin?

Mari ojensi hänelle paksun pinkan vihkoja, varottaen vielä, kun lehtori oli jälleen menossa:

— Muistakoonkin tulla suoraapäätä aamiaiselle. Ne ulkona otetut päänparannukset eivät tuota muuta kuin pahennusta.

Puolittain käppyrässä ja pää hartiaain väliin painuneena työntyi lehtori ulos pakkaseen. Hän koetti jouduttaa askeliaan, sillä vaistossaan tunsu hän tuikean silmäparin ulko-oven raosta tarkkaavan hänen raadollista vaellustaan.

Parin tunnin koulutyö ja kävely raittiissa ilmassa virkisti tuntuvasti lehtoria. Hänen mielialansa oli jo paljon valoisampi, kun hän palasi kotiin aamiaiselle. Ja vieläkin valoisammaksi tuli se, kun kotona oli kaikki niin siistiä ja järjestyksessä, ei tomunhiukkasta missään ja joka huoneessa humisi iloinen pesävalkea. Ruokasalin pöydällä oli valmiina maukas aamiainen, johon hän kävi käsiksi hyvällä halulla.

Jälkeenpuolistunnit treenasivat hänet aivan täyteen kuntoon. Kotiin palatessaan ei hän tuntenut enää jälkiäkään kohmelon surkeudesta. Juodessaan päivällisen jälkeen kahvia ruokasalin pöydän ääressä, tunsu hän olevansa mitä parhaimmassa kunnossa ja loistavalla tuulella. Hiljaisuudessa myönsi hän itselleen, että Marilla oli siihen tuntuvat ansiot. Hänen halutti antaa siitä tunnustus asianomaiselle. Ja muutenkin halutti hänen jutella.

Mari istui omassa valtakunnassaan, kyökissä, ja kutoi sukkaa. Siellä oli yhtä puhdasta ja siistiä kuin toisissakin huoneissa, ja hyvään järjestykseen asetetut keittoastiat kiiltelivät seinällä niin kirkkaina,

että kuvansa näki niiden kyljestä.

Kyökistä ruokasaliin johtava ovi oli hiukan raollaan.

— Mari! Onko Mari siellä? — kysyi lehtori.

— No, mikä on?

— Eikö Mari voisi tulla tänne sukkaa kutomaan, niin saataisiin jutella.

— Kyllä minä pysyn täälläkin.

— Kyllä, kyllä, mutta... kaipasin tässä puhekumppania. No, voinhan minä tulla sinne kyökkiin, ellei Mari huoli tänne vaivautua.

Lehtori nousi tuoliltaan, mutta samassa paukahti väliovi lukkoon.

— On se... koko pippuripussi, — hymähteli lehtori itsekseen, meni omaan huoneeseensa, sytytti sikarin ja heittäysi sohvalle sanomalehtiä lukemaan.

Huoneessa oli hyvä ja tasainen lämmin, ja häntä alkoi niin makeasti raukasta. Mutta juuri kun hän ojentui mukavaan asentoon ja ummisti silmänsä, kuului eteisestä kellonsoitto. Hetken kuluttua astui huoneeseen yksi hänen viimeyöllisiä maljatovereitaan, insinööri, joka oli opettajana teollisuuskoulussa. Se oli jatkanut koko päivän, silmät olivat tulehduksissa ja ääni käheänä.

Istuttiin ja pantiin tupakaksi.

— Ei tässä pieni tuutinkikaan tekisi pahaa, — arveli insinööri. — Ei sinulla satu olemaan konjakkia kotona?

No, olihan sitä lehtorilla ja täytyihän se kai ottaa esille, vaikkei hän omasta puolestaan siihen mitään halua tuntenutkaan. Mutta totiveden kanssa oli pahemminkin. Uskaltaisiko sitä mennä Marilta pyytämään? Mutta pitihän hänen toki vieraan silmissä esiintyä isäntänä kodissaan.

Empien astui hän kyökkiin, jossa häntä sukankutimen takaa tervehti tuikea silmäpari.

— Tuota... olisiko Mari hyvä ja toimittaisi hieman kiehuva vettä... niin, ja lasit ja sokeria, kyllähän Mari ymmärtää.

— Vai sitä tässä vielä!

Lehtori poistui nopeasti kyökistä ja istuutuessaan jälleen vieraansa seuraan tunsikin hän itsensä hieman hermostuneeksi. Hän oli aivan epätietoinen, tulisiko totivettä vai ei.

Mutta sitä tuli kuin tulikin. Mari ilmestyi huoneeseen ja asetti pöydälle kilisevän tarjottimen. Hän ei puhunut sanaakaan, mutta lehtoria kauhistutti se katse, minkä hän sivumennen loi vieraaseen. Nyt vasta huomasi lehtorikin, että insinöörin tukka oli aivan epäjärjestyksessä, kaulaliina vinossa ja takinrintamuksella sikarintuhkaa. He sekottivat lasit ja alkoivat maistella. Insinööri lisäsi tavan takaa terää ja kun hän ei ollut koko yönä silmää ummistanut, alkoi hänen kielensä pian sammaltaa. Toista lasia alotettaessa rupesi hän laulamaan eikä huomannut lainkaan lehtorin hermostumista. Sitten ryhtyi hän kertomaan riidasta, johon hän oli päivällä seurahuoneella joutunut. Sitä tehdessään tuli hän uudelleen kiihtymyksen valtaan ja lyödä jymähytti nyrkkinsä pöytään.

Yhtäkkiä ilmestyi Mari huoneeseen. — Jollei herra ole ihmisten tavalla, niin minä näytän herralle, mistä on viisi hirttä poikki!

Ovi hänen jälkeensä paukahti äkäisesti kiinni.

Insinööri ällistyi niin, että häneltä unohtui suu auki.

— Olipas se! Noinko sinä annat piian talossasi valtikoida? — sammalsi hän lopuksi.

No, harmittihan tämä lehtoriakin, harmitti molemmilta puolin. Mutta ensinnä täytyi vieraan nähdä, että hän oli isäntä talossaan.

— Käyn sitä torumassa, — sanoi hän ja lähti kyökkiin.

Mutta kuta lähemmäs päämäärää hän tuli, sitä alemmas painui hänen rohkeutensa.

— Tuota... kuinkas Mari nyt sillä tavoin? Marihan vallan unhottaa, että minä olen täällä isäntä.

— Kyllä se tiedetään sanomattakin. Mutta näyttäköönkin sitten, että hän on isäntä, älköönkä antako kaikenlaisten juoppolallien täällä mekastaa. On se sitten kaunista kuulla syrjäisten lörpöttävän, kuinka lehtorin puolella pidetään sellaista ja sellaista elämää. Kun hän on isäntä, niin näyttäköön tai muuten tulen minä ja näytän.

Entistä hermostuneempana palasi lehtori huoneeseensa. Hän korjasi konjakkipullon pois ja ilmotti, että hänen täytyy lähteä vielä koululle. Se oli tietysti vain tekosyy, jolla hän koetti jouduttaa insinööriä lähtemään, ennenkuin Mari tulee uudelleen ja panee uhkauksensa toimeen.

Yhdessä he lähtivät ulos. Insinööristä erottuaan käveli lehtori kadulla ilman päämäärää ja oli pahalla tuulella. Se keveä ja iloinen mieliala, jonka vallassa hän puolelta päivin oli ollut, oli nyt tipotiessään. Hän oli harmissaan sekä insinöörille että Marille.

Hetken käveltyään juolahti hänen mieleensä pistäytyä parhaan ystävänsä ja virkatoverinsa, matematiikan lehtorin luo. Se oli vanha poika, kuten hänkin, mutta olonsa se oli järjestänyt hiukan toisin. Sillä ei ollut mitään omaa taloutta, vaan asui hän kahdessa huoneessa, jotka talon puolesta pidettiin kunnossa, ja syömässä kävi hän klubilla.

Ystävykset asettuivat takkavalkean ääreen tupakoimaan.

— Mikä sinua vaivaa, kun näytät niin synkältä? — kysyi ystävä.

— Sattuuhan niitä aina pikku harmeja. Se Marikin käy yhä sietämättömämmäksi.

— He, he, se taitaa pitää sinua hieman niinkuin tohvelin alla.

— Eipä paljon muutenkaan. Ainakin se terrorisoi minua ihan sietämättömästi. Kuulehan, miten se tänäänkin käyttäysi, — ja lehtori kertoi, mitä heillä oli aamulla tapahtunut ja mitä nyt illalla.

— Ei, kyllä tähän täytyy keksiä joku muutos, ei se näin voi jatkua, — lopetti hän.

— Yksinkertaisin keinohan siihen on, että erotat Marin palveluksestasi.

— Erotaako Mari! — ällistyi toinen.

Ei, sehän oli kaikkien mahdollisuuksien ulkopuolella. Sellaista ei olisi koskaan juolahtanutkaan hänen mieleensä. Ja kykenisikö hän edes panemaan toimeen sellaista voimatekoa? Ei, kyllä se menisi koreasti myttyyn. Ja siksi toisekseen, tulisiko hän toimeen ilman Maria? Mistä hän saisi emännöitsijän, joka pitäisi hänen taloudestaan niin hyvää huolta kuin Mari, ja joka olisi niin tuiki säästäväinen kuin Mari? Pian tuli Mari olleeksi kymmenen vuotta hänen palveluksessaan. Kuinka nyt erottaminen tulisi enää kysymykseenkään?

— Mutta on vieläkin yksi keino, — arveli matematiikan lehtori. — Mene naimisiin hänen kanssaan.

— Mitä se asiaa parantaisi? Sehän vain lisäisi hänen valtaansa.

— Arvelin vain, että se voisi herättää hänessä hellempitä tunteita sinua kohtaan.

— Hm, näin meidän kesken, niin etkö luule minun jo sitäkin yrittäneen. Ihan tosissani. Arvelin, että kun se on niin säntillinen ja tarmokas ihminen ja muodoltaankin siksi muhkea, niin miksen voisi tehdä hänestä lehtorskaa. Onhan sellaista ennenkin tapahtunut. Ja niin minä kauan asiaa harkittuani päätin kosia.

— Mutta sait rukkaset, vai mikä siinä eteen tuli?

— En tiedä, sopineeko sitä nyt rukkaksikseen sanoa. Se kävi niin, että minä eräänä iltapäivänä menin kyökkiin ja aloin vakavissani puhua hänelle asiasta. Mutta minä en ollut päässyt paljon alkua pitemmälle, kun hän keskeytti minut ja sanoi jyrkästi, että piisaa se pilkka pienempikin. Minä yritin vakuuttaa, että puhuin täyttä totta, mutta silloin pyöräytti hän minut ympäri, työnsi hartioista ruokasaliin ja löi oven välillämme lukkoon. Sen koommin en ole uskaltanut siihen asiaan palata.

— He, he, sinulla ei ole siis nähtävästikään muuta valittavana kuin status quo.

— Niinpä se näyttää olevan.

He juttelivat edelleen, kertoilivat vanhoja koulukaskuja ja pääsivät hyvälle tuulelle. Yhtäkkiä katsahti lehtori kelloonsa ja nousi.

— Täytyy lähteä vihkoja korjaamaan, — sanoi hän.

— Istuisit nyt vielä, — esteli toinen, — onpahan tässä iltaa.

— En uskalla, — hymyili lehtori, joka nyt oli jälleen päässyt tasapainoon. — Jos viipyisin kauemmin, voisi Mari yhtäkkiä ilmestyä tuohon ovelle ja muistuttaa minua vihkojen korjaamisesta. Se pitää kuin poliisi tarkkaa vaaria, että työni tulevat säntilleen tehdyiksi. Terve nyt vain huomiseen asti!

— Terve, terve!

TUULEMPERÄN AMMATTIKUNTALAISIA

Kota-Heikkikin oli liittynyt Tuulenperän teollisuusmiehiin.

Innokkaana hän aamuhämärissä touhusi tehtaansa ääressä, jonka hän yöllä oli pystyttänyt suon keskelle, pienen tureikon siimekseen. Kivien varassa oli kookas pata, jonka sulki tiivis puukansi, lisäksi se oli taikinalla muurattu kiinni padanreunoihin. Kannen keskellä oli pyöreä reikä, johon oli sovitettu ja taikinalla muurattu pohjaton sinkkiämpäri, suppea puoli alaspäin. Ämpärin suupuoli oli jälleen peitetty puukannella. Tämä ämpärilaitos muistutti suuresti vanhanaikaista silkkihattua. Hatun nimellä se yleensä tunnettiin jo entisajoilta.

Ämpärin eli hatun kyljestä ulkoni toista sylen pituinen läkkitorvi, joka keskikohdallaan kulki jäähdytys-astian läpi. Viimemainittuna oli karkeatekoinen puulaatikko, joka oli rasuilla tilkitty vedenpitäväksi. Se oli reunojaan myöten täynnä, suonsilmäkkeestä otettua vettä, seassa lunta ja jäänkappaleita.

Oli jännittävä hetki, kun Heikki sytytti tulen padan alle. Oikein se veti juhlalliseksi mielen. Samalla kasvoi levottomuus. Hän ulkousi kappaleen matkaa tureikosta, tähysti ja arvaili, saattoiko savun kauempaa huomata. Ei se juuri siltä näyttänyt, miten käynee sitten päivemmällä. Hän palasi ja asetti ämpärin piipunsuun alle. Eihän sieltä tietystikään vielä mitään norunut, ensinnähän piti rankkiseoksen padassa ruveta kiehumään, mutta saipa ämpäri jo olla siinä varalla. Nyt jouti jo istahtaa tulen ääreen ja pistää tupakaksi.

He, he, oli se tuokin keksintö. Ja vanha se oli kuin taivas. Eikö liene itse Noakkikin noilla samoilla kompeilla sitä viinaansa laittanut. Mitenkäs muuten, keittää se vilja-aines ensin piti ja höyry johtaa torven läpi.

Ensimmäinen keitos tämä vasta oli Kota-Heikillä. Hän oli näihin saakka koettanut pysytellä erillään tällaisista hommista, se kun oli kiellonalainen asia ja siitä saattoi joutua tekemisiin kruununmiesten kanssa. Mutta kun näin talvisaikaan ei tahtonut olla työtä ja toiset ansaitsivat tällä hommalla aivan tuhottomasti, niin ei malttanut enää hankään pysyä asiasta irti.

Sai nyt nähdä, kuinka tämä ensi yritys otti onnistuakseen. Oman kyläläisistä ei ollut pelkoa, sillä täällä olivat kaikki, niin talolliset kuin mökkyritkin, samassa koplassa. Olivathan ne kyllä Ruosteperän Iisakki-isännän kunnanvaltuustossa valinneet tämän perän raittiudenvalvojaksi, mutta siitä ei ollut mitään pelkoa. Hän tiesi, että Iisakki turahutti silloin tällöin itsekin kotitarpeikseen ja mötinäpullo sillä oli aina piironginklahvussa. Olipa Iisakki tässä syksyllä kaatanut hänellekin ryyppyn, kun ojankaivutiliä tehtiin.

Pahempi vaara oli kirkonkylän poliiseista, Ne tekivät tuhkatihään retkiä tänne Tuulenperälle ja varsinkin oli vanhempi niistä, Komi-niminen, tunnettu tiukaksi ja ovelaksi nuuskijaksi. Mutta jos tulivatkin, niin eipä niiden luulisi hevillä tänne löytävän. Jälkiä myötenhän ne tavallisesti osuivat paikoille, mutta nyt oli kantohangen aika ja kelkan jälkiä tuskin huomasikaan. Sitäpaitsi hän oli rankkisaavin ja muut tarpeet kulettanut tänne kiertoteitä.

Hän ryhtyi tekemään päässä laskuja, kuinka monta litraa tästä ensi keitoksesta heruu ja kuinka paljon se päivänhintain mukaan rahassa tekee. Summa oli niin suuri, että se ihan korvallisista kuumotti. Kun nyt vain kaikki luonnistaisi hyvin!

Puhtaana ja läikkyvänä kohosi aurinko metsien helmasta ja silmiä häikäisevästi hohtivat kantohanget. Oli niin autiota ja hiljaista, tuli vain ritisi padan alla. Mutta sitten oli Heikki kuulevinaan suksensuihketta. Säikähtyneenä kavahti hän seisaalleen ja pälyili näreiden lomitse, valmiina heittäytymään suksilleen ja porhaltamaan päinvastaiselle suunnalle.

Pian erotti hän tulijan ja rauhottui. Sehän oli Piippu-Risto, Tuulenperän teollisuusmiesten päämestari

ja kuningas. Risto se oli Heikillekin ohjeet antanut ja valmistanut piipun, hänellä kun oli siihen tarvittavat tinausvehkeet. Nyt tuli hän Heikin omasta pyynnöstä tarkastamaan, miten työ sujui.

— No joko tippuu? — kysyi Risto suksiltaan nousten.

— Ei vielä, mutta pihisevän siellä padassa jo tuntuu.

Risto oli pitkä ja harvinaisen ruma mies. Naamataulu oli monirypyläinen ja pesemätön, parransänki pitkä ja karhea, ja kun hän avasi suunsa, paljastui kaksi riviä mustuneita, harvassa seisovia hampaita, joista jokainen oli eri suunnalle nojollaan. Puku oii muun muodon mukainen. Takista, joka oli kahdella puutikulla kiinnitetty, roikkui samoin kuin housuistakin epäluke puolittain ratkenneita, eri värisiä paikkoja. Jalkineet olivat alkujaan olleet oikein boksinahkaiset nauhakengät, mutta nyt ne pysyivät enää koossa ainoastaan ympärikiedottujen nuoranpätkien avulla.

Sellainen oli Tuulenperän ammattitehtailijain esimies. Asiantuntemuksella alkoi hän tarkastella keittovehkeitä.

— Piiput on huonosti kitattu paikoilleen, — huomautti hän — täältä jo pihisee höyry ulos. Se ei saa mistään raosta päästä, muuten tuntuu se heti maussa. Onko sinulla täällä taikinaa?

— Ei ole valmista.

— Sitä pitäisi aina olla varalla. Mutta on kai jauhoja?

Niitä oli ja Risto työnsi kourallisen suuhunsa. Hetken purcskeltuaan topehti hän taikinan kouraansa ja aikoi tiivistää piippua.

— Näin sen pitää taikinoimisen tapahtua.

Tarkkaavaisuus täydessä vireessä seurasi Heikki Riston työtä.

— Taitonsa se pitää näemmä siinäkin työssä olla.

— Taitopa kun taitokin. Ja tässä hommassa sitä vasta kysytäänkin. Kyllähän sitä joka mies pystyy jonkunlaista mökööljyä turuuttamaan, mutta laittaa oikeata mötinää, jossa on sekä makua että voimaa, siihen ei joka poropeukalosta ole.

Mökööljy ja mötinä olivat pari niistä lukemattomista nimityksistä, joita kotitekoiselle viinalle oli annettu. Sen viralliseksi nimeksi oli yhä yleisemmin alkanut muodostui pontikka. Mutta sitä eivät ammattimiehet keskinäisessä juttelussaan juuri vahingossakaan käyttäneet. Sitä vältettiin yhtä visusti kuin karhunmetsästäjät ennen välttivät karhu-nimitystä.

Piipun suusta tuhahti pieni höyrypilvi.

— Nyt jos luet kahteenkymmeneen, niin silloin tipahtaa ensimmäinen nolppu, — sanoi Risto.

Heikki noudatti kehotusta ja juuri kun hän pääsi kahteenkymmeneen, helähti ämpärin pohjalle ensimmäinen tippa.

— He, he, kyllä sinä näyt olevan perillä tässä hommassa.

— Kukas sitten, jollen minä.

Risto ei liikoja kehunut. Jo vuosia hän oli miltei yksinomaan sitä ammattia harjottanut. Sen tiesi koko pitäjä ja sen tiesivät poliisit, mutta kertaakaan häntä ei oltu vielä edesvastuuseen saatu. Sillä miehellä oli pää aina keinoja täynnä ja jälkensä se osasi peittää niin hyvin, ettei koskaan tavattu itse teosta. Ja priima-tavaraa se oli, hänen valmistamansa. Mitkä keinot hänellä lie ollutkin, mutta kirkkaampaa ja makeampaa hän sai kuin muut. Aulis hän oli kyllä toisiakin neuvomaan, mutta viimeiset ja tärkeimmät konstit hän piti aina omana tietonaan. Eikö liene oppinut ne äidiltään, joka oli vanhan kotipolton ajan ihmisiä.

He istuivat tulen ääreen ja panivat tupakaksi. Mutta juttelun alkuun he eivät vielä olleet päässeet, kun taampaa kuuluva suksensuihke sai heidät pystyyn kavahtamaan. Henkeä pidättäen he tähylivät sille suunnalle, josta suihke kuului.

— Lenko-Paavon poika, — ilmotti Risto rauhottuneena. — Taitavat olla hurtat liikkeessä, koska poika hiihtää kuin henkensä edestä.

— Voi minun päiviäni, mikä tässä nyt neuvoksi tulee, — hätääntyi Heikki.

— No älähän nyt tyhjää; ennenkuin edes kuullaan, mitä varten poika on liikkeessä, — lohdutti Risto.

Puuskuttaen ja hohtaen porhalsi poika näyttämölle.

— No? — huudahtivat molemmat miehet kuin yhdestä suusta.

— Hurtat — uh — liikkeellä — tulossa tänne!

— Voi sakramenskattu! — huusi Heikki ja sieppasi suksensa männyn nojalta.

— Näkee, että mies on ensi kertaa pappia kyydissä, — huomautti Risto halveksivasti.

Sitten tiedusti hän pojalta tarkemmin asiasta ja missä asti poliisit mahdollisesti olivat tulossa.

— Notkon Maijan mökille ne olivat tulleet aamupimeällä ja sillä aikaa kuin ne siellä nuuskivat, oli Maijan Aukusti pujahtanut ulos ja hiihtänyt Hiplun Erkin mökille sanaa tuomaan ja sieltä oli Erkin Sanna heti lähtenyt meille vohkimaan. Sanna sanoi juuri sängystä lattialle päässeensä, kun Aukusti oli tormannut sisälle. Eikki oli ollut kylällä työssä, mutta Sanna oli heti asian kuultuaan kuotassut hameen päälleen ja lähtenyt meille vohkimaan. Minä taas lähdin heti Kotalaan ja sieltä neuvoi Miina minut tänne.

Siten kuului pojan selvääkin selvempi raportti. Kota-Heikki oli kuunnellut sitä silmät pyörien, ja vauhkona liikkui hän ympäri tanhutta, kurkistellen puiden välitse joka suunnalle. Mutta Risto säilytti täydellisesti mielenmalttinsa. Ainoastaan se kiihkeys, millä hän imi lyhytvartista nysäänsä, osotti ajatusten olevan vilkkaassa toiminnassa.

— Ei tässä ole hyvä viipyä, lähdetään hiihtämään! — hoputti Heikki.

— Jos haluat valmiit laitoksesi jättää hunningolle, niin lähde vain, — sanoi Risto kylmäkiskoisesti. — Mutta mitään hätää tässä ei vielä ole. Hurtat eivät ole vielä ehtineet kuin korkeintaan Murtomäen tienoille ja täältä tulee sinne nelisen virstaa. Ja sillä matkalla ne viipyvät pian tunnin.

— Neljän virstan matkallako tunnin? — ihmetteli Heikki, jonka levottomuus Riston tyyneydestäkään ei ottanut asettuakseen.

— Niin, sillä Murtomäen ja tämän meidän kulman välisellä taipaleella erkanee päätiestä toistakymmentä syrjätieta, osaksi hevos- osaksi kelkkateitä. Jokaisessa tienhaarassa pysäyttävät hurtat hevosensa ja lähtevät jalan katsomaan, minne ne tiet vievät. KyLä minä tiedän, etteivät ne malta jättää niitä syrjäteitä, varsinkaan keikan jälkiä nuuskimatta. Ja se vie aikaa. Ainakin tunnin kestää, ennenkuin ehtivät tänne meidän kulmalle. Oliko muuten Komi ollut matkassa?

— Oli ollut.

— No olkoonpa vain minun puolestani. Olivatkohan nuo Notkosta mitään tavanneet?

— Olivat pöytäkaapista löytäneet kaksi potallista valmista.

— Entäs kojeet?

— Niitä eivät olleet löytäneet.

— Sehän tuo oli sentään hyvä. Piippuläkkiä tahtoo nykyisin olla vaikea saada. Olipa Maija huoleton, kun piti pulloja pöytäkaapissa. Siliä on jo ennestään haaste ensi kärkeen ja tästä tulee nyt uusi juttu niskaan. No, sepähän opettaa muijan katsomaan paremmin eteensä.

Heikki touhusi ja pälyili yhä levottomammin.

— Sinähän liehut kuin Hippa-Heikki hiiden ja helvetin välillä, — lausui Risto.

— Mutta mitä tässä nyt sitte oikein tehdään? — kysyi Heikki ja pysähtyi avuttoman näköisenä Riston eteen.

— No varrotaan nyt niitä poliiseja, — arveli Risto ja paljasti karhinpiitä muistuttavat hampaansa.

— Ettäkö... — sammalsi Heikki ja tuijotti tolkuttomasti Ristoa.

— Enpä luule, että ne tänne osaavat, — sanoi Risto vakavaksi muuttuen. — Tänne ei johda minkäänlaista tietä eikä jalkapolkua. Mutta parempi aina katsoa kuin katua. Tuli on ensinnäkin hävitettävä, ettei savu anna ilmi.

Heikki tempasi ämpärin ja kävi kahmasemassa vettä avannosta. Kun hän yritti kaatamaan sen

tulisijaan, tarttui Risto häntä käsivarteen.

— Oletko sinä hullu! Sillä laillahan sinä ajaisit ilmaan oikein komean savu- ja höyrypatsaan, joka näkyisi virstojen päähän. Kas näin sitä pitää menetellä.

Hän otti kekäleet yksitellen padan alta ja asetteli ne eri paikkoihin hangelle.

— Minkä ne tuossa vähän aikaa vielä kytevät, niin savu siitä ei näy tätä näreikköä kauemmas. Ja nyt me pistämme padan sisuksineen ja piippuineen piiloon.

— Mihin piiloon?

— Tuolla suon laidassa näet yksinäisen suuren kiven. Siinä on juuri parahiksi niin suuri haikein, että tämä pata sopii siihen. Hanki kantaa vielä hyvin. Kannamme siis padan kahden miehen sinne ja palatessa lakaisemme kuusennäreellä sileäksi ne vähäiset merkit, jotka jaloistamme hangenpintaan jäävät. Jos poliisit vielä senkin jälkeen löytäisivät patasi, niin minä olen valmis hirttämään itseni.

He ryhtyivät rivakasti toimeen.

— Ja nyt jokainen kotiinsa minkä kintuista lähtee, — sanoi Risto suksilleen nousten, kun he palasivat tehtaalle. — Ja sinä pistäy sivumennen Ojalan Iskalle ilmottamassa asiasta, että hän toimittaa sanoja eteenpäin sille kulmalle, — komensi hän Lenko-Paavon poikaa.

— Minä jo tullessani mainitsin Iskalle, — ilmotti poika.

— No sitä parempi. Mutta hiihdä metsiä myöten kotiisi, ettet joudu hurttia vastaan tulemaan.

— Niinpä tietenkäin.

— Tuosta pojasta se tulee oikein liukas himoliemen keittäjä, jahka joutuu, — arveli Risto hyvillään.

Potkastuaan itsensä jo menemään pysähtyi hän äkkiä ja huusi
Kota-Heikille:

— Muistakin olla ölvinä, kun hurtat taloon tulevat! Ja parempi olisi, sinä kun olet tuollainen hätähousu, että laitat itsesi semmoiseen työhön, missä sinun täytyy pakosta olla niihin selin. Rupea vaikka sitä keskeneräistä pärekoriasi rakentamaan ja ole hyvin touhussasi.

* * * * *

Poliisit etenivät hitaasti kuin kertoja, jonka kertomus hajaantuu lukuisiin episodeihin. Syrjiin erkanevia metsäteitä eivät he mitenkään malttaneet sivuuttaa, ottamatta ensin selkoa, minkälaisille työmaille ne päättyivät. Kuta vähäpätöisempi, kapeampi ja luikertelevampi sellainen tie oli, sitä lupaavampi. Usein he sellaisia pitkin olivat osuneet suoraan käynnissä olevalle tehtaalle. Nyt he kuitenkin turhaan kahlasivat metsiä ja nuuskivat ilmaa. Mitään ei löytynyt, vaikka kirkonkylällä oli kerrottu, että Tuulenperällä taas tätä nykyä keitetään pontikkaa, niin että metsät aamuisin ovat yhtenä savuna. Kelkkatietkin päättyivät kaikki tällä kertaa luvallisiin pisteisiin: mökkiläiset olivat vain käyneet polttopuita tai luudaksia hakemassa.

Sillä aikaa tapahtui Tuulenperän näkymättömiä johtolankoja pitkin vilkas tietojen vaihto. Koko laaja ammattikunta oli jalkeilla ja niinpä poliisien lähestyessä pääperukkaa oli kaikkialla ryhdytty jo tarpeellisiin varokeinoin. Poliisien ei pitänyt ainoassakaan töllissä tavata muuta kuin viattomia, arkiaskareissaan hääriviä ihmisiä. Nämä olivat kuluttaneet jo puolen päivää ja saalis supistui niihin pariin pulloon, jotka he olivat takavarikoineet Notkon Majjan pöytäkaapista. He eivät olleet hyvällä tuulella. Varmasti täällä keitettiin ja ties kuinka monen tehtaan ohi he nytkin olivat kulkeneet.

Mutta ihan mökkiperukan laiteella potkasi heitä vihdoinkin puolittainen onni. Siinä johti metsään vielä kelkan jälki, jonka keskellä oli hyvin tallattu jalkapolku. Nuorempi poliisi ei olisi viitsinyt enää sinne lähteä, mutta Komi ei hellittänyt. Hän huomautti, kuinka askelten jäijissä näkyi nokea. Sehän oli varma merkki siitä, että kulkija oli tallustellut tulen vaiheilla. Nuorempi sai jäädä hevosta pitämään, kun Komi väsymystä tuntematta lähti polkua seurailemaan. Mentyyään ainoastaan muutamia kymmeniä askelia päästi hän ilohuudon. Nuorempi jätti hevosen ja lähti juoksujalkaa paikalle. Siellä totesi hän viinatehtaan olemassaolon.

Mutta se oli jo kylmilleen jätetty. Pata oli korjattu pois, jälellä oli vain tyhjä rankkitynnyri, hattu, kaksi piippua, jäähdytysastia, ämpärirani ja tyhjä säkki. Mutta kaikesta päättäen oli tässä ihan vasta, viimeistään toissa yönä, keitetty viinaa. — Varmasti se on Piippu-Riston laitoksia, sen mökki on tässä lähinnä, — sanoi Komi. — On parasta, että lähdemme suoraapäätä sinne mökille, niin pääsemme kukaties käsiksi tuoreeseen varastoon. Sitten voimme palata tänne hävittämään nuo laitokset.

Kiiruusti he palasivat tielle ja lähtivät laukkaa ajamaan Piippu-Riston mökille. Päämestari piti nyt kerrankin yllätettämän.

Risto oli Kota-Heikin tehtaalta palattuaan ehtinyt käydä metsästä hakemassa kelkkakuorman puita ja istui nyt syömässä. Hänen eukkonsa nykki villoja ja äitimuori istui nurkassa vuoteensa reunalla ja imi piippua. Molemmissa naisissa oli samaa tenhoavaa rumuutta kuin Ristossa itsessäänkin. Heissä oli kaikissa jotakin kuusen juurakkoa muistuttavaa, nokista, rosoista ja monipiikkistä. Jokainen oli näköjään hyvin rauhallinen, mutta pinnan alla oli levotonta jännitystä — kuten oli tällä haavaa kaikkien muidenkin tuulenperäläisten laita.

Tuvan edestä kuului reen ratinaa ja kohta sen jälkeen työntyivät poliisit sisään.

— No, missäs teillä on se viinavarasto? — kysyi Komi, heti suoraa asiaan käyden.

— Niin viinakovarasto? — vastasi Risto pöydän äärestä venytellen. — Kunpa olisikin viinavarasto, niin eri tuulella tässä oltaisiin.

— Mitäpä tuossa tyhjää kiertelee. Tuostahan me läheltä löysimme sinun tehtaasi, jossa vasta kuulut keittäneen.

— Tehtaan? Oliko todellakin tässä meidän lähellä tehdas?

— Vielä tuossa on olevinaan!

— No ei paikkaa! — yhtyi nyt muorikin. — Vai tehdas tässä aivan lähellä! Kukahan kumma siinäkin uskalsi mennä keittämään?

— Ja mistä niillä on viljatkin, — lisäsi Riston eukko. — Eihän tuota meikäläisille tahdo olla syötäväksikään.

— Mitäpä muuta kuin ruvetaan syynäämään, — sanoi Komi.

— Syynätkää vain, ettei tarvitse tyhjää epäillä, — ehättivät eukko ja muori yhdestä suusta.

— Mulla jos olisi viinoja' niin syynäämättä ne saisitte, — vakuutti Risto, nousten pöydän äärestä ja ryhtyen nysäänsä lataamaan. — Kyllä minä olen siksi rehellinen mies. Mutta kun ei ole antaa, niin paras on synätä.

Poliisit penkoivat uuninpäälystän, kurkistelivat sänkyjen alle ja pöytäkaappiin, lopuksi laskeusi nuorempi kellariin. Komi kiinnitti sillä aikaa huomionsa tinauskolviin, joka riippui tuvan seinällä.

— He, mitäs se Risto tuolla tekee? — kysyi hän terävästi.

— Niin tuolla kolvillako? Eikö Komi sitä tiedä? Sillä tinataan astioita. Tuota maitopänikkää korjatessani sitä viimeksi tarvitsin.

Risto näytti pänikkää, jonka uurteessa näkyi tuoreen tinauksen jälki. Komia harmitti kuitenkin niin, että hän käänsi päänsä toisaalle.

Kyllä hän varmasti tiesi, mihin Risto kolvia tarvitsi ja Risto puolestaan tiesi poliisin tietävän, että hän keittää viinaa ja että hänellä nytkin on sitä varastossa. Mutta se sai tämän pelin vain sitä jännittävämmäksi.

Risto otti sahan ja lähti äsken hakemiaan puita pienentämään. Ovessa mennessään varotti hän vielä Komia, että synätä vain tarkkaan, ettei rehellisiä ja viattomia ihmisiä turhan takia epäiltäisi.

Kellarista ei löytynyt mitään. Mentiin ullakkoon ja pengottiin kattosammalissa, mutta ilman tuloksia. Sitten seurasi navetan ja olkiladon vuoro, Yhtä turhaan.

— Mihin peijakkaaseen se on kätkenyt? — päivittelee Komi, — sillä varmasti sillä on pontikkaa.

He ryhtyivät tutkimaan lumihankea tuvan ympäriltä. Polkivat hikipäässä ja sohoivat seipäällä. Risto sahasi renkun ääressä puita, nysä ryöhäsi hänen nenänsä alla ja tavan takaa käänsi hän päätään sekä kurkisti olkapäänsä yli poliisien hommia. Hänen sydämalassaan hytkähteli niin hauskaasti ja tuon tuostakin levisi rosoiselle naamataululle vahingoniloinen irvistys.

Hiestyneinä palasivat poliisit tupaan. Risto lopetti myöskin työnsä ja tuli sisälle. Eukko oli sille aikaa kiehauttanut oikein porukahvit ja tarjosi nyt poliiseillekin. No, mitäpä siinä, eihän heidän auttanut mököttää ja näyttää pahaa tuultaan. Sitäpaitsi oli kahvi jo näillä päivin ja sellaisen ropotin jälkeen enemmän kuin paikallaan.

Kahvia juotaessa työntyti tupaan kirkonkylän Mäkelän renki, joka palasi metsäsaralta halkokuormaa noutamasta. Hän asettui pesän eteen lämmittelemään, laittoi savukkeen palamaan ja näytti totista naamaa. Mutta hänen silmäkulmassaan vilahti veitikka, kun hän yhytti Riston katseen. Poliisien huomaamatta kohotti hän etu- ja keskisormensa ylös. Risto nyökäytti myöntävästi ja antoi silmäniskulla tietää, että sitten, jahka poliisit ovat lähteneet...

Ne lähtivätkin heti kahvin juotuaan. Jokainen sulloutui akkunan ääreen katsomaan heidän jälkeensä. Sinne ne ajoivat löytämälleen tehtaalle.

— Ei kai siellä enää mitään ole? — kysyi Mäkelän renki.

— Ei muuta kuin tyhjä rankkitynnyri ja pari kelvotonta piipunrania,— vastasi Risto huolettomasti.

— Tietävätköhän nuo Runnissa olla varuillaan? — arveli muori.

Runnin Leena oli hänen tyttärensä ja siis Riston sisar.

— Kyllä sinne on tieto toimitettu, — ilmotti Risto. — Niin isännällekö sinun piti saada? — kääntyi hän rengin puoleen.

— Joo, se sanoi tilanneensa pari purkillista.

Risto meni ulos ja kun hän hetken kuluttua palasi, veti hän povestaan kaksi olutpulloa, jotka oli suljettu puutulpalla.

— Maksusta me kerkeämme sitte isännän kanssa sopia, — sanoi hän.

Renki solahutti pullot turkin povitaskuihin, mietti hetkisen ja virkkoi:

— Tuota, kyllä kai sinulla on tätä enemmänkin? Ajattelin, että jospa tuota kerran ottaisi itselleenkin.

Risto nouti vielä yhden pullon.

— Totta kai sinä mulle annat tämän nelosella?

— No olkoonpa, — myönsi Risto.

Renki maksoi neljä kymppiä, otti ryypyn ja tarjosi Ristollekin. Sitten suoriusi hän kotimatalle.

Oli mitä ihanin kevättalven sää ja keli mainio. Mieli läikkyvänä istui renki halkokuormallaan. Heti metsän suojaan päästyään otti hän pitkän ryypyn. Maailma muuttui hänen silmissään yhä ihanammaksi. Pyrkii laulattamaan. Hän otti vielä ryypyn ja alkoi sitten laulaa "Saksanniemen jääkäreitä" niin että metsä raikui.

Takaa kuuluva reen ratina sai hänet yhtäkkiä vaikenemaan. Poliisit ne siellä ajoivat. Olivat vihdoinkin suoriutuneet paluumatkalle Tuulenperältä.

— Mikäs se Anttia nyt niin laulattaa? — kysyi Komi epäluuloisesti.

Antti säpsähti ja oli aivan pilalle hätäntyä. Vainusiko se jotakin? Huomasikohan se pullot hänen povitaskussaan? Etteihän se ryökäle vain tulisi kopeloimaan! Silloin ne olivat mennyttä kalua niin isännän pullot kuin hänen omansakin.

— Laulelinpahan vain tässä yksinäni, — vastasi hän rauhalliseksi tekeytyen, samalla kuin päässä vilisi tuhansia ajatuksia.

Komi näytti tähtäävän häntä yhä uhkaavammin. Mutta jopas juolahti rengin päähän pelastuksen tuuma.

— Tuota, huomasittekos Käärmekurun laiteelta savua nousevan? — kysyi hän, äänessään mitä vilpittömin sävy.

— Mistä? — kysyi Komi epäillen.

— Käärmekurun laiteelta, noin puolen kilometrin päässä tästä ja täältä mennessä vasemmalla puolen. Juuri vähää ennen kruunun metsän rajaa.

— Mitä savua se muka olisi ollut?

— Mistäs minä hänet tiedän. Ei minulla ollut aikaa käydä läheltä katsomassa.

— Taisivat silmäsi valehdella.

— Saattoivatpa valehdella, mutta selvästi minä olin näkevinäni siellä savua puiden välissä, aivan lähellä Käärmekurun lähdettä.

Tämä lähdejuttu teki vaikutuksensa Komiin. Hän pysäytti hevosen ja alkoi neuvotella virkatoverinsa kanssa. Sitten käänivät he hevosen ympäri ja lähtivät ajamaan takaisinpäin.

Kun he olivat kadonneet näkyvistä, räjähti renki nauramaan. Ja ajatellessaan, mikä ilo siitä huomenna nousee Tuulenperällä, kun saavat häneltä asian kuulla, nauratti häntä niin hillittömästi, että ihan kyynleet silmiin kihosivat.

Tietysti Komi tavatessaan käy hänen kimppuunsa, mutta mitäs siitä, hänellähän olivat silmät vain valehdelleet, kuten Komi itsekin oli epäillyt. Nyt hän joka tapauksessa ehti pullonsa kuljettaa suojaan.

Hän otti ryyppyn, löi suitsiperillä hevosta ja virittäen keskeytyneen laulunsa alkoi ajaa kylää kohti sellaista kyytiä, että kuorma hyppelehti ja keikkui mutkaisella ja kapealla metsätiellä.

* * * * *

Kuten tavallista, vallitsi Tuulenperällä esivallan lähdettyä korkea juhلاميeli. Jännitys oli lauennut ja kaikki tunsivat vapautuksen iloa. Arkiset askareet pysähtyivät kuin itsestään, kuljettiin miehissä naapurista toiseen, juteltiin päivän kokemuksista ja naurettiin poliisien ponnistuksille. Turhan retken olivat äijäpeloiset taaskin tehneet, vaikka tälläkin haavaa oli puolisenkymmentä tehdasta käynnissä.

Risto oli käynyt kylmilleen jätetyllä tehtaallaan ja todennut, että poliisit olivat hakanneet rankkitynnyrin pieniksi sälöiksi, lyöneet ämpäriin ja piiput tuhannen mykkyrään sekä loppujen loppuksi muokanneet säkkiresunkin aivan silpuiksi. Sillekös naurettiin miehissä ja makeasti. Ja vieläkin makeampana kaikui nauru, kun Risto kertoi tahallaan jättäneensä sinne vanhat piippuranit ja muita vähemmän arvoisia kapistuksia sekä tallanneensa polun niin selväksi, että sinne sokkokin löytänyt olisi. Pitihän niiden uyt toki joskuskaan saada mielen hyvikettä. Ja kyllä ne olivatkin purkaneet sydäntään, näki sen niistä tynnyrin jäännöksistä ja säkin riekaleista, he, he...

Iltahämärissä palasi Risto ammattikunnan kahvikesteistä kotiinsa. Hän oli mitä parhaimmalla tuulella, myhäili yhtä mittaa ja kehräsi päässään uusia suunnitelmia.

Kotiin tultua pystytti hän navetan seinustalle tikapuut ja veti katto-olista esiin kaksi uuden uutukaista pannun piippua. Sovittaen ne kainaloonsa lähti hän hiihtämään metsään. Kaikenlaisia mutkia tehtyään pysähtyi hän tiheän kuusitureikon keskelle. Siellä oli kätkössä pata, jonka hän entiseltä tehtaaltaan oli eilen, keittämisen lopetettuaan, sinne kulettanut. Läheisestä louhikosta valikoitsi hän nyt kiviä ja laittoi tulisijan valmiiksi. Pilkottuaan vielä muutamia sylyyksiä puita nousi hän jälleen suksilleen ja lähti hiihtämään Kota-Heikin tehtaalle.

Siellä oli kaikki jo entisessä käynnissä. Heikki oli kelkalla noutanut padan ja muut kampeet kiven halkeamasta, taikoinnut piiput paikoilleen ja virittänyt tulen. Ämpäri oli valmiina piipunsuun alla ja kohta alkaisi sieltä tippua.

— He, he, hyvinpä se kävikin, — tuumi Heikki Riston nähdessään. — Minä pelkäsin jo paljon pahempaa. Eivät suinkaan ne sinunkaan luotasi mitään löytäneet?

— Vieläkös! Luuletko sinä, että minä tavarani asetan niin vain kenen hyvänsä saataville.

Sitten kertoi Risto, kuinka poliisit olivat hiki hatussa etsineet ja survoneet hangetkin tuvan ympärillä ja kuinka ne hänen vanhalla tehtaallaan olivat yksin säkkiresunkin silpuiksi hakanneet. Sille he nauroivat pitkään ja äänekkäästi.

— Mutta eiköhän maisteta tuota etupään laskosta? — ehdotti Heikki.

Tietysti Ristolla ei ollut mitään sitä vastaan. Ryyppyastian puutteessa otti Heikki kauhan ja täytti sen ämpäristä. He istuutuivat tulen ääreen ja maistoivat.

— Ähhäh, onpa peijakas koko ökinää, kun oli ihan hengen salvata, — tuumi Heikki.

— Tietääpä sen ensi laskoksen, — arveli Risto. — Siinä on vielä siksi varavasti sikunaa. Mutta jahka lasket sen toisikertaan, niin toisenlainen on jo maku ja väri.

— Kun siihen saisi oikein priimamaun, niin sitte sille voisi hintaakin panna, — aprikoitsi Heikki, toivoen Riston erehtyvän paljastamaan hänelle ne omat salaiset temppunsa.

Mutta Risto ei ollut sillä korvalla kuunnellut toisen sanoja, vaan arveli:

— Huomeniltana sitä minäkin panen taas tippumaan.

Heikki ällistyi.

— Mitenkäs rankki ennättää käydä? — kysyi hän.

— Se parhaillaan käypi.

— Tuota... missä niin?

— Kotonapa tietenkkin.

— Mutta eikös sitä poliisit löytäneet?

— Sanoinhan minä jo, etten minä tavaroitani aseta jokaisen nuuskijan saataville.

— Mutta miten sitä kokonaisen rankkitynnyrin voi kätkeä niin... varsinkin kun ne nuuskivat ihan joka nurkan? Eikähän teillä ole muuta kuin neliseinäinen tupa ja pieni navetan pöksä.

— Ja kuitenkin se oli sellaisessa piilossa, etteivät löytäneet, vieläpä paikassa, jossa rankki käy tavallista nopeammin.

— Missä ihmeessä se...? — ja suu auki unohtui Heikki arvailemaan sitä merkillistä piilopaikkaa.

Mutta Risto ei sanonut enempää, arveli vain itsekseen halveksivasti, että kylläpä hän jo tuollaisista viittailuista olisi monikertaan oivaltanut, että rankkiastian on täytynyt olla lammaskarsinaan haudattuna.

— Mutta maistetaan, — ehdotti Heikki, jonka kulmiin kauhauksen sisältö tuntui jo kihonneen. — Sinä sitä käyt tavarasi toisinaan kirkonkylälläkin kauppaamassa?

— Joo, pari viikkoa sitten vein sinne mötinää toripäivänä ja möin kuusi pullollista itse kauppatorilla.

— Äläkö saamarissa!

— Joo, vein sinne kelkkakuormallisen luutia. Seitsanän luutaa olin laittanut niin, että jokaisen sisällä oli olutpotallinen mötinää. Torille tullessani suihkasin muutamalle tutulle isännälle, että minulla olisi muutamia isäntämiesten luutia, kuusikymmentä markkaa kappale. Kaupat tuli heti. Hän tietysti ilmotti tuttavilleen ja yhtä mittaa tuli miehiä kysymään isäntämiesten luutia ja pistivät toisten huomaamatta kuusi kymppiä kouraani. Siinä välissä möin hameväelle tavallisia luutia. Niitä toisia olisi mennyt vaikka hevokuormallinen.

— Hi, hi, hii! — nauroi Heikki. — Kyllä sinä oletkin se päämestari. Ja isäntäin kanssa sinä olet hyvissä väleissä, vaikka ne sinua silloin ahdistelivat siitä punakaartijutusta.

— Tikku silmään sille, joka vanhoja muistelee! Se on tuo mötinä siltana, joka yhdistää meikäläiset ja heikäläiset. Kummatkin kun tarvitsevat toisiaan.

— On se monessa asiassa poikaa tuo mötinä. Ja kuulehan, Risto, eikö se tuo kieltolaki ole hyvä asia?

— Mikäs se on kuin hyvä. Tottahan nyt toki. Entisen lain aikana menivät viinarahat rikasten tehtailijain taskuihin, mutta tämän uuden lain vaikutuksesta ne juoksevat meikäläisille. Ennenhän täällä meidän nurkalla oli markan raha ihmekalu, nyt se ei ole mies eikä mikään, jolla ei satamarkkaset taskussa kahise. Entäs kun sattui totinen lääkkeen tarve, niin mistäs sen entisaikaan meikäläinen sieppasi? Harvoin sitä kaupungista asti meidän nurkalle norui. Mutta nyt jos sattuu mitä taudin romuskaa, niin aina on lääke saatavilla.

— Niin että maistetaan, Risto, hih!

— Annahan olla, sinun kielesi alkaa jo lallattaa. Ei pidä koskaan ammatissa ollessaan liikoja maistella. Muuten menee kaikki penkin alle.

Tottelevaisesti siirsi Heikki kauhauksen syrjään. Sen sijaan täyttivät he piippunsa ja syventyivät ammattiasioihin.

Tuli räiskyi padan alla ja ämpäristä piipun suun alta kuului herkeämätön norahtelu. Ympärillä vallitsi erämaan hiiskumaton rauha, tähdet paloivat kirkkaasti, ja taivaanrannalta, puun latvojen takaa, katsella mällisteli täysikuu, muhoillen puolueettomasti.

SUURSIIVOUS

Tämä tapahtui niinä normaalaisina aikoina, jolloin gulashauksesta ei tiedetty mitään ja jolloin rahalla oli täysi arvonsa. Kuka nykyään piittäisi viidenkolmatta pennin hilkusta? Mutta silloin saattoi tapahtua sellainen ihme, että kun Tuulenperälle ilmestyi tuollainen hilkku, oli koko kyläkunta kohta jalkeillaan, tuosta ihmekalusta keinoteltiin ja hilkku siirtyi kädestä käteen, kunnes se hävisi kylältä samaa tietä kuin oli tullutkin. Niin ainakin kertoi Lostikka-Heikki, kiertelevä savikuppien kauppias.

Siitä jo ymmärtää, minkälaisen kiihkön valtaan joutui ei ainoastaan Tuulenperä, vaan koko pitäjä sen johdosta, että lumppukilosta maksettiin kymmenen penniä ja yli siitäkin. Silloin hävisivät pitäjistä kaikki tarpeettomat ryysyt ja jokainen tunsi jollakin tavoin hyötynensä — kaikki muut paitsi kauppias Ryyränen. Hänen yksinään siinä kävi hassusti ja syynä hänen onnettomuuteensa oli mitätön painovirhe.

Ryyränen oli alotteleva kauppias ja sellaisille sattuu aina vaikeuksia. Rahaa oli kassaan herunut niukanlaisesti ja lankeamassa oli useampia vekseleitä. Uhkasi katastroofi.

Synkkänä kuin nouseva ukonpilvi istui hän siis eräänä kevättalvisena aamuna puotikamarissaan ja hapuili turhaan pelastuksen ideaa. Koneellisesti silmäili hän aamupostissa saapunutta lehteä. Siinä tarjosi muuan tehdas kaupaksi rullaakeita ja muita maanviljelyskoneita. Sitten oli pari pakkohuutokauppaa sekä Oravaisten verkatehtaan ilmoitus, jossa kehoitettiin keräämään villavaatteiden lumppuja, joista tehdas maksaa —

Mitä! Näkikö hän nyt oikein?

Kauppias Ryyränen siristi silmiään ja tuijotti ilmoitukseen. Totisesti, kuusikymmentä penniä kilolta siinä seiso! Mutta saattoiko se olla mahdollista?

Hänen päässään alkoi surista ja kiihkeästi teki hän laskuja. Jos hän maksaa kymmenen penniä kilolta — ja siitä hinnasta ne hakevat joka ainoan räätinsä, — niin jää hänelle kiloa kohti voittoa kokonaista viisikymmentä penniä. Se on kymmentä kiloa kohti viisi markkaa, sataa kohti viisikymmentä ja tuhatta kiloa... Hänen päätään ihan huimasi, niin että täytyi nousta kävelemään. Eihän ollut mikään mahdollisuus, että näin isosta pitäjistä löytyisi tuhat kiloa lumppuja, niin, vaikka kaksikin tuhatta. Se olisi silloin hänelle tuhannen markan afääri!

Mutta oliko tuo ilmoitus totta? Hän kurkisti jälleen sanomalehteen ja siristi silmiään. Kuusikymmentä penniä kilolta siinä selvästi luvattiin. Pari vuotta sitten oli sama tehdas ilmottanut ostavansa suuremman määrän lumppuja, mutta maksanut silloin vain seitsemän penniä kilolta. Hän oli silloin ostanut useita kuormallisia ja maksanut lumpuntuojille viisi penniä kilolta ja hyötynyt siinä kaupassa nätit rahat.

Mistä ihmeestä hän saisi nyt varmuuden? Toisille kauppiaille ei asiasta uskaltanut soittaa. Silloinhan ne kateensilmät olisivat heti jalkeillaan. Sattuipa nyt ohi ajaessaan poikkeamaan hänen luokseen tuttu kauppamatkustaja. Muun lomassa näytti Ryyränen tälle ilmoitusta. Tietysti noin vain ohimennen ja välinpitämättömästi.

Siinä ei kauppamatkustajasta ollut mitään ihmeellistä. Kangastavarathan olivat nousemassa ja lumppuja tarvittiin tehtaassa paljon.

Se ratkaisi asian. Ryyränen kutsutti renki-Viken sisälle ja toimitti tälle kiihkossaan:

— Nyt hevonen kiiruusti häkkireen eteen ja kylälle talo talolta ja mökki mökiltä lumppuja ostamaan. Ota puntari matkaasi ja kilolta saat maksaa...

Hän pysähtyi ja mielti, että myyvähän ne joutilaita rääsyjään vähemmästäkin kuin kymmenestä pennistä kilon.

— ... saat maksaa kahdeksan penniä kilosta. Ja kuule, jos Limperin ja Koikkalan asiamiehiä sattuisi samalle apajalle, niin saat nostaa hintaa penni penniltä aina... vaikka kahteentoista penniin, jos niikseen tulee.

Hän suolti Viken kukkaron rahoja täyteen, antoi hänelle sikarin hampaisiin ja terotti vielä lopuksi:

— Kun punnitset lumppuja, niin revi tarkoin kaikki vuorit ja liitingit pois ja samoin napit, ja muista yleensä katsoa, että mukaan ei tule muuta kuin villakangaslumppuja.

— Ja kuulehan vielä! — huusi hän kun Vikke oli jo menossa, — poikea mennessäsi Sillankorvassa ja Vinolassa ja käske Matin ja Erkin hevosineen häkkireellä tulla heti tänne, niin saavat hyvää ansiota.

Ottakoon kumpikin puntarin mukaansa. Ja mene nyt joutuin ja anna hevosen liikkua, etteivät toiset kerkeä edelle.

— Kyllä osataan! — huusi vastaan aina reilu Vikke ja meni sikaria tuprutellen pihalle hevosta valjastamaan.

Kauppias oli nyt yhtä intoa ja toimeliaisuutta. Kohta Viken mentyä hän huomasi maantiellä iänikuisessa kesiturkissaan kävellä koppailevan Peltolan syytinkivaarin. Se oli itaruudestaan kuulu äijä, joka kesäkaudet kierteli pelloilla ja tanhuilla keräten luita ja myyden ne sitten muutamasta pennistä kilon. Kerran oli Limperin kauppias uskotellut vaarille piloillaan, että tulitikkutehtaisiin ostetaan käytetyitä tikkulaatikoita ja että niistä maksetaan puoli penniä sadalta kappaleelta. Vaari oli kohta innostunut keräämään ja pitkän aikaa hankkinut Limperille hyviä uuninsyttöjä.

Ryynänen koputti ikkunaan ja viittoi vaaria sisälle. Kun hän oli ilmottanut tälle maksavansa kahdeksan penniä kilolta villakankaisista lumpuista, alkoivat vaarin silmät, jotka istuivat päässä merkillisen lähellä toisiaan, ahneudesta kiilua kuin lasinapit.

— Ihanko totta, että kahdeksan penniä kilolta? — uteli hän epäluuloisena.

— Ihan totta ja saatte vaikka hevoskuormittain tuoda.

Hetken perästä kulki Peltolan vaari tavallista vikkelämmin Ryynäseltä kotiinsa, jossa hän laittoi kuntoon talon isoimman kelkan, sijoitti siihen ikivanhan puupuntarin ja jatkoon tarttuen lähti kylälle sellaista vauhtia, että navettapiika, joka katsoi hänen lähtöään, sanoi tupaan tullessaan äijän turkinhelmain tuulessa vinkuneen.

Sillä välin oli Ryynänen ehtinyt lähettää pitäjälle myöskin Sillankorvan Matin ja Vinolan Erkin, jotka hevosineen olivat saapuneet hänen luokseen, sekä lisäksi pari lähimökkiläistä kelkkoineen.

Viken tehdessä taloissa tulista vauhtia lumpunkauppoja oli hänen korkeista tarjouksistaan innostunut kokonainen liuta poikasia sekä joutilaita mökinmiehiä, jotka päättivät tehdä afäärejä omiin nimiinsä. Kelkkoineen hajausivat he ympäri syrjäkyliä, tarjosivat viisi, kuusi ja seitsemänkin penniä lumpukilolta, tietäen itse saavansa Ryynäseltä kahdeksan penniä tai hyvässä lykyssä vähän enemmänkin, kuten Vikke oli vihjaillut.

Koko pitäjän oli yks-kaks vallannut todellinen lumppukuume. Kaikilla kylien ja talojen välisillä teillä nähtiin kiitävän ryysyistä täyttyviä rekiä ja kelkkoja, niin että Ryynäsestä lähtien ulottui kaikille pitäjän kulmille monijatkaiset ostajaketjut, joita myöten kirkonkylää kohti suultui suurempia ja pienempiä ryysykuormia. Monet kymmenet aivot olivat kiihkeässä työssä, laskiessaan voitonmahdollisuuksia, ja kaikkialla taloissa ja tölleissä keikkuivat puntarit ja pölisivät vanhat, vuosia sitten käytännöstä jääneet vaateriekaleet. Taloissa ja tölleissä vallitsi kuumeinen kiiru ja touhu, penkkien alustat, uuninpäälliset ja ullakonloukot nuuskittiin tarkoin ja päivänvaloon vedettiin kaikki tomuiset jätteet ja riekaleet, joilla suinkin oli joskus maailmassa ollut kunnia palvella ihmisruumiin verhoina. Varrettomat sukannenät ja nenättömät sukanvarret, monihetulaiset takinhihat ja niin taajaan paikatut housunjätteet, että alkuperäisen kankaan laatua ei taitavinkaan asiantuntija olisi kyennyt määrittelemään, saivat sinä päivänä kunnian keikkuu puntarin nenässä sekä olla riitakapulana ostajan ja myyjän välillä. Nappeja ja asiaankuulumattomia kankaankaistaleita ratkottiin irti, riideltiin, tingittiin ja ennenkaikkea lasketeltiin meheviä kokkapeuheita.

Monia hullunkurisia ja surullisen iloisia kohtauksia sattui noina kuumeisina lumppupäivinä. Pysyvällisimmän sijan pitäjän historiassa sai kuitenkin Peltolan syytinkivaarin ja saman talon ruotilais-Sakan välillä sattunut kohtaus. Senvuoksi kerrottakoon se tässäkin osotukseksi, kuinka mammonanhimo noina päivinä tempasi pyörteisiinsä kaksi tutisevaa vanhustakin.

Peltolan vaari oli jo puolenpäivän korvissa saanut kelkkahäkkinsä lumppuja täyteen ja oli nyt paluumatkalla, aikoen vielä samana päivänä ehtiä toisenkin kuorman hankkia. Hän laski ansainneensa jo hyvän joukon toista markkaa ja voitonhimo oli saanut hänet kokonaan valtaansa, niin ettei hän tuntenut väsymystä eikä nälkää. Keppelästi jalkojaan siirrellen asteli hän kelkkaansa vetäen talojen välisiä oiosteita ja siunasi mielessään oivallista keliä.

Erään riihen ohi kulkiessaan sattui hänen silmäänsä tokko, joka oli pistetty peräseinän savulukkuun. Se oli ilmeisesti vaatetta ja hän katsoa tirkisti lähempää. Totisesti, siinä oli vanha, nokinen ja mykkyrään kääritty sarkatakin kulu! Sarkatakki, joka painoi ainakin kymmenen kiloa!

Hän heitti kelkan jutkon kädestään ja rupesi tempasemaan takkia aukosta, mutta silloin huomasi hän tietä pitkin lähenevän jonkun jalankulkijan. No, annahan olla, ajatteli vaari, pistäynpä talossa lumppuja kysymässä ja otan takin palatessani, siksi tuokin ehtii tästä näkymättömiin suorita.

Mutta talossa ei ollut enää lumppuja, ostaja oli juurikaan lähtenyt kelkkoineen.

Kuka vietävän ostaja tännekin oli jo ehtinyt? Ja selville kävi, että Peltolan ruutilainen, vanha Saka-vaari, oli käynyt täällä apajan tyhjentämässä. Se harmitti vaaria kovin. Hän ei ollut koskaan sietänyt Sakaa, joka ikänsä oli ollut laiskansitko mies ja sen vuoksi nyt vanhoillaan joutunut kunnan elätiksi. Nyt se oli omin lupinsa ehättänyt kahvirahoja itselleen tienaamaan, vaikka sen olisi pitänyt pysyä kotona tunkiohavuja hakkaamassa.

Mitähän teitä se senkin laho oli tästä lumppuhommasta vainunnut, harmitteli vaari, tietämättä että Sillankorvan Matti oli Peltolan pihan läpi ajaessaan huutanut Saka-vaarille suuren lumppu-uutisen ja siten saanut hänessäkin voitonhimon hereille.

Tyhjin toimin palasi vaari tielle ja läheni riittä. Mutta sen nurkalla huomasi hän puoleksi täytetyn lumppukelkan sekä takana miehen, joka kumarruksissaan pynttäsi jotakin vaaterepaletta lumihankeen.

Eihän vain, eihän vain! ja vaari köpitti lähemmäs.

Eikös sittekin ollut! Ihan totisesti siinä oli itse ruutilais-Saka, joka oli keksinyt riihen luukussa sarkatakin — sen saman takin, jonka vaari oli vasta omana saaliinaan merkille pannut, ottanut sen ja tomuutti sitä nyt kuin omaansa ainakin.

Vaari heitti jutkon kädestään ja leuka vihasta vapisten läheni Sakaa.

— Kenen luvalla sinä työstäsi karkasit, senkin...? kähisi hän.

Ensi hämmästyksestä selvittyään ja huomattessaan, ettei hän ollut senkään vaarallisemman yllättäjän kanssa tekemisissä, kähisi Saka vastaan:

— Olenko minä kenenkään orja, kunta minun ruokani maksaa!

— Vai kunta! Senkin syöttiläs, kehtaat vielä suutasi aukoa! Mies, joka ei ikinä ole viitsinyt kunnan päivätyötä tehdä!

— Jollet nyt tuki leukaasi, senkin kitupiikki, niin... — ja Saka ojensi kättään, jossa nokinen takkikulu reuhotti.

— Vai lyömään siinä härstelet! — ja vaari tarttui Sakaa rinnuksista.

Saka pudotti takin kädestään ja tarttui vuorostaan vaarin rintapieliin. Kummankin leuka vapisi vihasta, hontelot sääret tutisivat ja voimattomilla käsivarsillaan nujuuttivat he toisiaan rinnasta, samalla kun heidän suustaan pääsi käheitä ja katkonaisia haukkumasanonoja, kumpikin siten muistuttaen vanhaa kaappikelloa, joka kirkkaan ja säännöllisen lyönnin sijasta korisee, särähtelee ja tutisee.

Mutta pitkälle eivät vanhusten voimat riittäneet. Molemminpuolinen ankara yskänkohtaus pakotti heidät hellittämään toisistaan, jolloin he loopen uupuneina ja hengästyneinä istahtivat kovalle iumihangelle, toinen toiseen tienposkeen.

Mutta kun pahin yskänpuuska oli hellittänyt Peltolan vaarin ja hänen silmänsä sattuivat hangella viruvaan nokiseen takkirähjään, johon hän katsoi itsellään olevan ehdottoman omistusoikeuden, kiehahti hänen vihansa uudelleen.

— Sen täytinen kunnan elätti, kyllä minä sinut opetan! — pihisi hän vimmoissaan ja sen sijaan että olisi käynyt Sakaa uudelleen rinnuksista, alkoi hän tämän kelkasta viskellä ryysyjä hangelle niin että tomu pölysi.

— Annatko olla, senkin ruoja! — vinkui Saka, — eikö tässä köyhät saisi rikasten ryysyjäkään korjata? Mutta kyllä minä...

Hän hapuili jalkeilleen, mutta ryhtymättä estämään vaaria hajotustyössään alkoi hän tämän esimerkkiä noudattaen tyhjentää vaarin kelkkaa vastakkaiselle tiensivulle.

— Älä koske! — karjui vaari ja kävi uudestaan Sakaa rinnuksiin.

Seurasi samanlainen kähisevä ja korahteleva nujuutus kuin äskenkin. Vasta kun heidän korviinsa kuului vallaton naurunhohotus, hellittivät he toisistaan ja katselivat häpeillen ympärilleen.

Ryynäsen Vikke se oli, joka siinä täyden lumppukuormansa päältä seurasi vaarien tappelunujuutusta ja tuon tuostakin selkäkenoon heittäytyen nauraa hohotti minkä suusta sopi tulemaan. Hän oli koko päivän ollut mitä parhaimmalla tuulella. Lumppuja hän oli saanut viidellä ja kuudella pennillä kilon, pistänyt siis nätit rahat omaan taskuunsa ja syrjäkylän salakauppiaalta ostanut poveensa viinahallin

paluumatkan iloksi.

— No voi vietävän poikia, kun tappelevat keskellä tietä! — ulvoi hän pakahtumaisillaan ilosta, heittäysi selälleen, potki jaloillaan tyhjää ilmaa ja hakkasi nyrkillään häkinkaidetta.

Häpeissään, mutta samalla vihaisesti toisiinsa luimautellen, alkoivat äijät kerätä hujanhajan lentäneitä lumppujaan takaisin kelkkoihinsa. Kumpikaan ei kajonnut alkuperäiseen riidanesineeseen, vaan jäi se hangelle riuskottamaan.

— Sitokaa nyt keikkanne minun häkkini perään, niin pääsette riikkydillä kotiin! — hoilasi Vikke, — väsyhän teillä nyc toki on tuollaisen nujakan jälkeen.

Peltolan vaari noudatti kiiruusti Viken kehotusta, sitoi jutkon häkin perävitsoihin ja asettui itse lumppukasan päälle kelkkaan.

— No, Saka, sitokaa te keikkanne vaarin kelkkaan, niin tässä syntyy juna, oikea lumppujuna, — melusi Vikke.

Mutta Saka kääntyi heihin selin ja vaari kähisi kuormansa päältä:

— Ei tähän sovi, joutaa syöttiläs itsekin vetää kelkkansa.

— No annetaan sitten lähtömerkki eikä seisauteta ennenkuin Rynäsen asemalla, — ja Vikke puhalsi kouransilmäänsä pitkän vihellyksen ja löi hevostaan, joka täyttä karkua lähti eteenpäin, niin että vaarilla oli täysi työ pysytellessään korkean lumppukasan päällä.

Mutta vähän sen jälkeen kun Vikke oli päässyt kotiin ja juuri kun vaarin lumppuja punnittiin Rynäsen makasiinin edessä, saapui Sakakin kuormineen yhtä komeasti perille. Äkeissään oli hän kuormaansa kiskoen lähtenyt taivaltamaan perästä, mutta yhyttänyt sitten muutamassa tienhaarassa Sillankorvan Matin, joka niinikään täyden lumppukuorman kanssa palaili syrjäkyliltä. Saka oli sitonut kelkkansa hänen häkkinsä perään, istunut itse lumppukasalle ja tuli niin perille yhtä komeasti kuin talon vaarikin. Mutta toisiaan eivät vaarit, punnitustoisissa hääriessään, olleet näkevinään.

* * * * *

Seuraavana päivänä jatkui pitäjällä samanlainen lumppukuume, vaikka tosin heikkenevässä muodossa, ja keskiviikkoamuna lähti Rynäsen makasiinin edestä ensimmäinen ryysykaravaani asemaa kohti solumaan. Valtavana vuona virtasivat valtamaantietä rautatien varteen pitäjän eri kulmilta pieninä purosina Rynäseen kerääntyneet lumput ja monivuotiset ryysyt.

Samana päivänä aamuna istui kauppias Rynänen hyvin tyytyväisenä puotikamarissaan, jonka ikkunan ohi parasta aikaa purjehti korkea lumppukuorma toisensa jälkeen. Hänen oli onnistunut vallata verrattomasti suurin osa pitäjän ryysyistä, toiset kauppiat olivat ehtineet ainoastaan rippeitä saada. Lähemmäs pari tuhatta kiloa lumppuja oli kerääntynyt hänen varastoonsa, joten hänen voittonsa nousi, oloihin ja asianhaaroihin katsoen, melkoiseen summaan.

Laskut suoritettuaan ryhtyi hän silmäilemään vasta saapunutta lehteä. Siinä näkyi edelleenkin Oravaisten verkatehtaan lumppuilmotus. Yksikaikkisesti silmähti hän sen läpi, mutta pysähtyi äkkiä ikävästi hämmästyneenä. Siinä ilmoitettiin maksettavan 6 penniä kilolta. Sana sanalta ja hitaasti luki hän läpi koko ilmoituksen ja huomasi nyt vasta sen lopussa toimituksen liittämän seuraavan tiedonannon: "Lehtemme edellisessä numerossa olleeseen Oravaisten verkatehtaan ilmoitukseen oli päässyt pujahtamaan ikävä ja harhaanjohtava painovirhe, siinä kun mainittiin villalumpuista maksettavan 60 penniä kilolta. Piti luonnollisesti olla kuusi (6) penniä kilolta, mikä täten oikaistaan."

Mitä kauppias Rynänen tämän luettuaan mielessään tunsu, mitä eleitä hän teki ja mitä sanoja hänen suustaan sinkoili, sen kaiken me hienotunteisuudesta jätämme seikkaperäisemmin kuvaamatta. Mainittakoon ainoastaan, että eräänä aamuna parisen viikkoa ylläkerrottujen tapausten jälkeen näkivät kirkonkylälle asioilleen saapuneet pitäjäläiset Rynäsen puodin oven pysyvän itsepintaisesti kiinni. Samoihin aikoihin levisi pitäjälle tieto, että Rynänen on lyönyt kintaansa pöytään.

No, kyllähän se tiedettiin, että hänen asiansa olivat kauankin olleet kireällä, mutta kaikki sovittivat kuitenkin tämän tapauksen yhteen lumppuhuijauksen kanssa ja sitä kaksipäiväistä lumppukuumetta muistellessa naurettiin ympäri pitäjän niin makeasti kuin olisi ilmakein tuon suursiivouksen jäleltä keventynyt ja kirkastunut. Mutta kaikista makeimmin nauroivat ne, jotka sattuiivat kulkemaan sen paikan ohi, missä Peltolan vaari ja ruoti-Saka olivat käsirysyssä olleet. Hangella kummallakin puolen tietä, mihin vaarit olivat toistensa likaisia lumppuja syytäneet, näkyi laajat ryvetyt vielä hyvän aikaa senkin jälkeen, kun Rynäsen puoti oli ainiaaksi sulettu.

METSÄTALOSSA

Astun mutkittlevaa metsätietä, jota reunustavat kanervat ja marjanvarret. Sitä leikkaavat syvät raiteet ja keskellä on polku, jonka valkoinen hiekka on kirjavana havunneuloista. Kuin jättiläissananjalat seisovat solakat männyt rivittäin molemmin puolin tietä. Niiden sileät, oksattomat rungot punertavat syyskuun auringon leppeässä paisteessa. Ilmassa tuntuu pihkan ja muurahaispesän tuoksua ja metsän aukeamissa survovat hyttyset.

Maaperä kumajaa askelen alla kuin kulkisi tie yli vanhojen hautaholvien. Kumisevaksi kankaaksi ne nimittävätkin tätä nummea.

Nyt laskeutuu tie tummaan kuusikkoon, josta tuulahtaa vastaan kosteampi, kellarituntuinen ilma. Tuossa on vasemmalla ikivanha tervahauta, jota ei enää miespolviin ole käytetty. Kertovat siihen aikoinaan miehen palaneen ja vanhat ihmiset ovat syysöinä kuulleet täältä valitusta ja avunhuutoja.

Tie luikertelee jälleen pitkin kuivaa nummea. Vasemmalla sukeltaa pihkaisten mäntyjen väliin polku, jota peittävät kävyt ja havuneulat ja joka vuosikautia näyttää olleen yksinomaan muurahaisten valtatienä.

Juuri tuon polun kohdalla ja juuri tällaisena syyspäivänä kuulin kerran, pikku poikasena äitini kanssa tätä samaa tietä kulkiessani, metsästä omituista ääntä. Se ynisi tasaisesti ja haikeasti kuin kapalolapsi tai kuin emästään eksynyt karitsa. Perillä, Aholan talossa, johon tämä tie päättyy, mainitsi äitini asiasta ja silloin kertoi Aholan vanha emäntä, että se vasemmalle haaraantuva polku johtaa suurelle kivelle ja että sen kiven halkeamaan on kerran mustalainen haudannut murhaamansa lapsen. Sen lapsen oli kuultu siellä silloin tällöin itkevän. Mikä kauhu pusertikaan sydäntäni tällä samalla kohtaa, palatessamme Aholasta, ja kuinka lujasti takerruinkaan äitini hameen liepeeseen, kulkiessamme tuon kammottavan polun ohitse.

Tie laskeutuu jälleen, metsä harvenee ja puiden lomitse siintää viljelyksiä. Vielä pieni mäennyppylä ja tie painuu hyvin hoidettujen peltujen keskelle. Taampana, loivalla kunnaalla, seisoo Aholan talo. Siinä ovat punaisiksi maalatut rakennukset yhtenä rykelmänä umpinaisen pihan ympärillä. Asuinrakennus seisoo korkeilla kivijaloilla, ja ystävällisesti katsovat sen valkopuitteiset ikkunat ympäristöön. Kaivonvintit ja myllynsiipi kuvastuvat siintävää taivasta vasten, ja siellä täällä rakennusten nurkilla kohoaa tuuhea pihlaja, jonka täyteläiset marjatertut hohtavat veripunaisina.

Pihasta kumahtelee koiranhaukunta kuin tynnyristä. Riihestä nousee savu ja vainiolla täytetään elokuormia. Kaikki nämä pellot ja niityt kuuluvat Aholaan ja samoin metsät, jotka hyvin hoidettuina ja tuuheina ympäröivät viljelyksiä joka puolelta.

Mikä pieni rauhan ruhtinaskunta keskellä sekasortoista maailmaa! Jos missä, niin täällä asuu kokonaisia ja terveitä ihmisiä. Ja sitä aholaiset varmasti ovatkin.

Kaikki näyttää täällä niin vanhalta ja vakiintuneelta ja kuitenkin se on vasta kahden miespolven työtä. Tuimasti täällä on kayty korven ja suon kimppuun. Mitä työn paljoutta todistaakaan esimerkiksi tuo lähes sadan metrin pituinen halkopino, joka rakennusten luota ulkonee kuin mikäkin linnanvalti! Se on kokonaan rakennettu pilkotuista suojuurikoista. Ja pinosta on tehty niin siisti ja suoraviivainen kuin olisi sitä kokoon pannessa käytetty viivotinta ja vatupassia.

Siitä on jo vuosia, kun viimeksi täällä kävin. Silloin oli siinä ihka samanlainen juunkkopino ja samoin varhaisimmillakin käynneilläni. Ja kuitenkin se uudistetaan joka talvi. Kuinka mones lieneekään jo tuo ja kuinka monta tynnyrinalaa valloitettua suota se merkinneenkään? Olin silloin, edellisellä käynnilläni, pyytämässä Aholan isäntää takaukseen. Se taisi olla toisena ylioppilaskesänäni. Muistan sen kohtauksen niin hyvin. Istuimme isännän kamarissa ja kolmantena oli isännän äiti, moniryppyinen, leveälonkkainen rotumuori. Tilanne oli piinallinen. Isäntä mietti ja hikosi, ja levoton seurasi muori asian kehitystä. Hän jakoi osanottoaan sekä minulle että pojalleen — kuten sellaisen kaikesta huolehtivan isoäidin tuleekin.

— Miksikäkö minä aion lukea?

Mutta minullahan ei ollut mitään virkauraa viitotettuna enkä siis tuollaiseen tiedusteluun voinut antaa mitään selvää vastausta. Se pani isännän yhä pahempaan pinteeseen. Polviensa nojaan kumartuneena hän mietti, hikoili ja punotti ja imi niin kiihkeästi loppuun palanutta, turisevaa piippuaan, että minä pelkäsin joka hetki siitä pohjan puhkeavan.

— No annetaan olla, minä koetan muualta, — lopetin minä kiusallisen tilanteen ja lähdin.

Tietysti nyrpeillä mielin ja loukkaantuneena muka. Mutta nyt minua sitä muistelllessani hävetti oma osuuteni. Miltä nyt olisikaan isännästä tuntunut mennä takaukseen sellaiselle maasta irtautuneelle hutilukselle, jolla ei ollut edessään mitään varmaa tulevaisuutta? Sehän olisi varmaankin tuntunut samalta kuin jos ehdointahdoin olisi vääntänyt rakennuksensa alta nurkkakiven irti. Sitten olisi saanut kulkea ainaisen levottomuuden vallassa ja viettää unettomia öitä, että milloin kaikki rupeaa vierimään ja vuosien rakennelma sortuu yhteen kasaan... Nyt minulla on toki toisenlainen ja paljon viattomampi asia. Siksi onkin niin keveätä nousta pihaan, jossa yhä kumahtelee pystykorvan haukunta.

Mutta lähelle tultuani lakkaa pystykorva ja tulee häntäänsä liehuttaen vastaani. Yhtä ystävällistä on vastaanotto väenkin puolelta. Istutaan peräkamariissa ja juodaan juustokahvia. Ja sitten valmistetaan ruokaa — sillä eihän täältä syömättä koskaan vierasta lasketa. Tuvan pesässä käristetään jotakin ja ovenraosta näen vanhimman tyttären kantavan viilihulikkaa — sellaista hiekalla valkoiseksi pestyä, katajavanteista... Tämä talo lieneekin ainoita pitäjässä, missä maitotavaroita käsitellään vanhalla tavalla.

Komea ilmestys on Aholan Maija-emäntä, kun hän talousaskareissaan liikkuu: leveä ja täyteläinen ja hartioilla häilähtelee kourantäyteinen vaalea letti.

— Kylläpä teillä on säilynyt letti komeana.

— Mitäs tuosta, eihän se ole enää kuin tynkä entisestään, — sanoo emäntä vaatimattomasti. — Nuorempana se oli jotakin, kun se ylettyi minua kantapäihin.

Pojat ja tyttäret kerääntyvät kamariin vierasta tervehtimään. Toinen toisensa jälkeen niitä astuu esiin, pikku pojat kiepauttavat kättä antaessaan päätään niin että valkoinen tukka häilähtää otsalle, ja tyttöset, joilla on somat letintypykät niskassa, niitata hepsauttavat, niin että hameenhelma lattiaa koskettaa. Ne ovat niin toistensa näköisiä, sekä pojat että tyttäret, tanakkatekoisia, pyöreäkasvoisia, ja kaikilla on nenän juuressa kesakoita, kuten äidilläkin.

— On teillä tuota nuorta väkeä. Kuinka monta niitä kaikkiaan onkaan?

— Onhan niitä aina neljääntoista asti.

— Neljätoista! Ja kaikki elossa?

— Elossahan ne ovat toki säilyneet.

Tarkastelen ihmeissäni emäntää, joka on vielä niin nuorekkaan ja vehmaan näköinen. Ei jälkeäkään lapsenvuodekärsimyksistä ja unettomista öistä. Kasvoilla huomaa tuskin rypyn alkuakaan ja valkoisina hohtavat leveät hampaat, kun hän hymyilee.

Kamarin perällä on kehto. Se alkaa liikahdella ja äkkiä kapsahtaa sieltä istualleen lihava palleroinen, joka punottavin kasvoin ja silmät pyöreinä katsoo kamariin kerääntynyttä väkeä.

— No joko se äidin poju heräsi, — sanoo emäntä ja ottaa palleroisen syliinsä.

Hän paljastaa täyteläisen rintansa, poika takertuu siihen moiemmin kourin ja alkaa imeä, niin että luulee kuulevansa maidon suihkeen tiehyeissään.

— Siinäkö se on nuorin?

— Tämähän se on äidin nuorin, neljästoista joukossa.

— Ja oikein herrastekoa, — naurahtaa isäntä.

Minun kysyvän katseeni johdosta selittää emäntä:

— Isäntä tarkoittaa sitä, että tämä on ainoa, jota varten haettiin kättilö. Toiset minä olen omin neuvoini synnyttänyt... isä mitä vähän on siinä sivussa autellut. Mutta tätä viimeistä kun minä olin raskaana, tuumasin kerran leikilläni, että mitähän jos tuota nyt kerran hakisi kättilön ja synnyttäisi herroiksi, kun muutenkin taitaa olla viimeinen tämä lapsi? Niin se isä sitten, kun aika tuli, lähti kättilöä hakemaan.

— Mutta eipä se apuun ehtinyt, — jatkoi isäntä. — Kun minä kättilön kanssa taloon pääsin, niin täällä oli jo poika tulla hurautanut maailmaan samalla tavoin kuin toisetkin.

— Pestä ja kapaloida vain kättilö sai.

— Niin että sen verran enemmän siinä tuossa nuorimmassa on herruutta kuin toisissa.

Vanhin poika, tyyni ja vakava nuorukainen, on jo täysi mies. Hän on ollut kansanopistossa, — siinä

Karhunmäen körttiopistossa, vaikka aholaiset eivät varsinaisesti heränneisiin kuulukaan. Vapaussodan puhjetessa lähtivät opiston oppilaat ja opettajat miehissä rintamalle. Monessa kuumassa taistelussa on Aholankin esikoinen ollut mukana.

— Sillä oli palatessaan senkin seitsemän kuulanreikää vaatteissaan, — selittää emäntä.

— Mutta mieheen ei sattunut?

— Ki naarmuakaan. Mitäs ne... punikit! Hän sanoo sen ilman ylimielisyyttä, vakavasti, tietoisena oman asiansa varmuudesta.

* * * * *

Palaan illan tullen samaa metsätietä. Noroista kohoaa usvaa, mutta nummella leyhähtää vastaan lämmin, pihkantuoksuinen ilma. Iltaruskon viimeinen punerrus viivähtää vielä mäntyjen latvoissa ja kumiseva kangas aivankuin soipi askelten alla.

Tunnen mielialani niin keveäksi ja laulavaksi. Ne ikävät ja mieltä synkentävät uutiset, joita sanomalehdet päivittäin tuovat sekasortoisesta maailmasta, ovat kuin tajunnastani pyyhkäistyt. Kähisköön ja kiemuroikoon bolshevismmin käärme mitenkä hyvänsä ja uhkailkoon nouseva Venäjä niellä meidät jälleen kitaansa, me seisomme täällä lujalla graniittipohjallamme, tämä maa on meidän ja tulevaisuus on meidän — on kaikesta huolimatta.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK LÄHIMMÄISIÄNI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual

work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a

physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.

- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive

Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.